

UNIVERZITA KARLOVA, FILOZOFICKÁ FAKULTA, DOKTORSKÉ STUDIUM, POLITOLOGIE

AUTOREFERÁT (TEZE) DISERTAČNÍ PRÁCE

JANA VARGOVČÍKOVÁ

**NÁZEV PRÁCE: VZORCE LEGITIMIZACE LOBBINGU V ZEMÍCH
STŘEDNÍ EVROPY A JEJÍ ROZPORY**

PATTERNS OF LOBBYING LEGITIMIZATION IN CENTRAL EUROPE AND ITS AMBIVALENCES

VEDOUCÍ PRÁCE: DOC. PHDr. ING. MILAN ZNOJ, CSc., GEORGES MINK, DIRECTEUR DE
RECHERCHE CNRS

ROK ODEVZDÁNÍ: 2018

Obsah

Úvod	3
1. Vymezení přístupu k lobbingu jako předmětu zkoumání	5
a. Lobbing jako „politická činnost soukromých aktérů“	6
b. „Soukromí aktéři“, spíše než „zájmové skupiny“	9
2. Status komerčních lobbistů jako ukazatel redefinice vztahů soukromé a veřejné sféry	10
a. Lobbisté jako profesní skupina v procesu konstrukce	10
b. Studovat lobbing v post-komunistickém kontextu	13
c. Literatura o lobbingu a lobbistech v ČR a Polsku	14
3. Regulace lobbingu jako veřejná politika	16
4. Metody empirické analýzy	17
a. Komparace dvou případových studií	17
b. Pozorování a rozhovory jako způsob sběru neveřejných promluv klíčových aktérů	18
I. část: Polští a čeští lobbisté jako rozptýlená profesní skupina usilující o legitimitu	20
1. kapitola: Anatomie „nestálého povolání“ na pomezí veřejné a soukromé sféry	20
I. Vývoj trhu s lobbingem jako komerční službou – diachronní perspektiva	20
II. Kdo jsou čeští a polští lobbisté? Typologie jedné kohorty (2000-2016)	24
2. kapitola: Budování profesní autonomie lobbistů, od zvládnutí závislosti na klientech a veřejných činitelích po legitimizaci lobbingu jako nezbytné součásti demokracie	34
I. Potřeba uspokojit klienta jako hybná síla hledání profesní autonomie	35
II. Blízkost k veřejným činitelům a závislost na nich jako zdroj napětí	40
III. Snahy o profesionalizaci lobbingu: prokazování jednoty, kontroly hranic a specializovaného vědění	43
II. část: Konstrukce lobbingu jako politického problému	45
3. kapitola: Role skandálu jako procesu, zkoušky a způsobu odhalování v politizaci lobbingu	45
I. Polsko: zrození lobbingu jako politického problému	48
II. Česká republika: vytváření postavy lobbisty jako znaku transgrese v politice	54
4. kapitola: Aktéři, instituce a nadnárodní rozměr tvorby „regulace lobbingu“ jako veřejné politiky	59
I. Polské návrhy regulace lobbingu	61
II. České návrhy regulace lobbingu	63
III. část: Regulace lobbingu jako symbolická politika a součást „sebe(re)prezentace“ státu	65
5. kapitola: Mezi intervencionismem a legitimizací lobbingu, neboli potíže státu pojmenovávat a povolovat	65
6. kapitola: Když stát spravuje své hranice. Mezi logikou reprezentace a logikou transparentnosti	67
I. Zvládnutí soužití veřejného a soukromého těla veřejných aktérů symbolickým distancováním se od zájmových skupin (<i>corps intermédiaires</i>)	70
II. Smysl transparentnosti, mezi nástrojem relegitimizace a proměnou podmínek legitimizace	72
Závěr	74
Přílohy	76
Bibliografie	79
Publikační, akademická a pedagogická činnost	90

Úvod

Cílem předkládané práce je analyzovat proměny statusu lobbingu jako politické činnosti soukromých aktérů jako scény, kde se vyjednává symbolická hranice mezi soukromou a veřejnou sférou. Parafrázující slavný článek Jamese G. Marche a Johana P. Olsona o reformách americké administrativy („*Political Life: What Administrative Reorganization Tells Us about Government*“, March a Olson 1983) by se dalo shrnout, že se předkládaná práce snaží ukázat, „co nám regulace lobbingu říkají o vládě“, konkrétně o podmínkách legitimního výkonu politické moci a vztahu soukromých aktérů k výkonu této moci a možnostem politické legitimizace. Odpovídá na otázku po tom, nakolik jsou regulace lobbingu, tedy specifické veřejné politiky zaměřené na problém definovaný jako „lobbing“, legitimizací role soukromých aktérů v politice a tvorbě zákonů, a nakolik naopak spíše součástí „sebe(re)prezentace“ veřejných aktérů¹, ať již hájících symbolickou hranici státu z pozic ve státní správě nebo v politice.

Práce je rozdělena do tří částí, z nichž každá sestává z dvou tematicky souvisejících kapitol. V odpovědi na hlavní otázky, jež si práce klade, pak kapitoly postupují od nejnižší po nejvyšší míru obecnosti:

(I. část) nejdříve je představena heterogenita skupiny lobbistů konzultantů a to, jak lobbing ve skutečnosti zahrnuje velmi odlišné způsoby práce na pomezí veřejné a soukromé sféry. Společné rysy těchto různorodých profesních drah však lze nalézt v jejich silné pragmatické i symbolické závislosti na aktérech obou sfér, soukromé i veřejné, jež vede část lobbistů konzultantů k vyjednávání určité míry profesní autonomie, která se pak vzhledem na politický charakter jejich práce přelévá do vyjednávání politické legitimacy. Poté, co ukázala, kým jsou čeští a polští lobbisté a z jaké pozice vůči veřejné a soukromé sféře usilují o získání uznání, se práce zaměřuje na konstrukci lobbingu jako problému a významy, které jednotliví aktéři přisuzují jeho regulaci. Hlavním teoretickým přístupem je v první části sociologie profesí.

(II. část) Ve druhé části tedy práce poukazuje na roli politického skandálu jako události i jako vyprávění o politických praktikách, v procesech politizace lobbingu. Třetí kapitola tak analýzou dvou emblematických skandálů poukazuje na to, jak politická konstrukce lobbingu jako problému čerpá z vnitřních logik skandálu coby procesu, testu hodnot a způsobu odhalování. Čtvrtá kapitola se pak na konstrukci lobbingu jako problému dívá z perspektivy sociologie aktérů, kteří regulaci lobbingu prosazují a ukazuje, jakou roli v těchto pokusech o

---

¹ Více k tomuto pojmu s. 64.

regulaci hrají externí, nadnárodní aktéři a zahraniční modely regulace. Jinými slovy, druhá část dekonstruuje samozřejmost lobbingu coby problému a předmětu zásahu státu, a rekonstruuje procesy jeho „výroby“. Hlavním teoretickým přístupem je v druhé části konstruktivistická analýza veřejných politik a sociologická analýza skandálu.

(III. část) V poslední části jde především o to, co tyto snahy o regulaci vypovídají o proměnách ve způsobu, jakým stát vykonává svoji symbolickou moc, tedy moc pojmenovávat, odlišovat, povolovat a zakazovat, v případě politické činnosti soukromých aktérů. Pátá kapitola tak ukazuje, jaký smysl dávají čeští a polští aktéři veřejné sféry kodifikaci lobbingu a tedy jeho začlenění do oficiální reprezentace fungování legislativního procesu. Odhaluje dělící linie mezi politickými aktéry v jejich pojetí cíle regulace jako intervence do praktik lobbingu a jejich kontroly, nebo jako jejich legitimizace, přičemž poukazuje na rozdíly mezi českou a polskou artikulací lobbingu jako problému. Poslední, šestá kapitola, pak staví do popředí konflikt tradiční logiky výkonu zastupitelského mandátu, o níž se veřejní činitelé opírají, když odmítají povinnosti, které by jim regulace přinesla, a logiky transparentnosti, na níž jsou postaveny návrhy regulace lobbingu a jež se prosadila navzdory tomuto odporu jako pilíř všech zkoumaných návrhů regulace (od začátku 90.-tých let do roku 2016).

Odpověď na úvodní otázku tak poukazuje na paradoxní a mnohorozměrný význam regulací lobbingu coby veřejných politik : regulace lobbingu lze chápat jako symbolické politiky, jimiž se státní aktéři usilují reprodukovat reprezentaci veřejné a ekonomické sféry jako oddělených, opírají se však o způsoby vládnutí, které již stojí na mnohem slabším symbolickém odlišení povahy veřejných a soukromých aktérů a transparentnosti coby způsobu legitimizace. Regulace přes transparentnost se ukazuje jako nezpochybnitelný princip zásahu státu do politické činnosti soukromých aktérů, což poukazuje jednak na proměny referenčního rámce (*référéntiel*) veřejné politiky (Muller 2000), jednak na proměny podmínek legitimizace nejenom soukromých, ale také veřejných aktérů.

I. část: Polští a čeští lobbisté jako rozptýlená profesní skupina usilující o legitimitu

1. kapitola: Anatomie „nestálého povolání“ na pomezí veřejné a soukromé sféry
2. kapitola: Budování profesní autonomie lobbistů, od zvládání závislosti na klientech a veřejných činitelích po legitimizaci lobbingu jako nezbytné součásti demokracie

II. část: Konstrukce lobbingu jako politického problému

3. kapitola: Role skandálu jako procesu, testu a způsobu odhalování, v politizaci lobbingu

4. kapitola: Aktéři, instituce a nadnárodní rozměr tvorby „regulace lobbingu“ jako veřejné politiky

III. část: Regulace lobbingu jako symbolická politika a součást „sebe(re)prezentace“ státu

5. kapitola: Mezi intervencionismem a legitimizací lobbingu, neboli potíže státu pojmenovávat a povolovat

6. kapitola: Když stát spravuje své hranice. Mezi logikou reprezentace a logikou transparentnosti

1. Vymezení přístupu k lobbingu jako předmětu zkoumání

Cílem této dizertační práce je zkoumat proměny statusu lobbingu a lobbistů v českém a polském kontextu jako ukazatele proměn státu a vládnutí. Lobbying je zde tedy zvolen jako předmět zkoumání, nakolik se účastní proměny vztahů mezi veřejnou a soukromou sférou. Jako ukazatel širších proměn je zde konkrétně zkoumán zaměřením se na proměny statusu lobbistů jako aktérů, kteří se pohybují na okraji obou sfér, politické a soukromé, a na otázku regulace lobbingu státem. Tato volba předmětu výzkumu odkazuje k bohaté tradici zkoumání státu přes jeho periferii, založené na postulátu zvláštní epistemologické hodnoty periferie pro poznání celku, kterou doložil mezi jinými již Robert Ezra Park (Park 1928) a další sociologové chicagské školy. Aktéři na periferii jsou tak nazíráni jako osoby mezi dvěma světy, jinými slovy „prostředníci“ (Nay a Smith 2002a; Vauchez 2007; Jeanpierre a Roueff 2014), přes které se ony světy setkávají, potýkají a přes něž spolužijí. Ve své každodenní práci se musejí vypořádávat s hodnotovými řádami a normami obou sfér, a narážet na jejich kritéria inkluze a exkluze.

Jak dokládá literatura, práce prostředníků mezi politickou a ekonomickou sférou samozřejmě není jako taková ničím novým (Courty 2008; Lemercier 2003; 2011; Vermeesch 2012). Proměny jejich statusu však upozorňují na změny, k nimž v jejich vztahu dochází. Snaha lobbistů budovat si status svébytné profese a získat tak společenské uznání, a související snaha státu regulovat jejich činnost zákonem tak představuje tendenci k formalizaci a institucionalizaci činností, které se tradičně vyznačují naopak neformálností. Tato změna je pak zkoumána jako ukazatel proměn provázání mezi veřejnými a soukromými aktéry, a to zejména na úrovni reprezentací jejich vztahu a na úrovni jejich politické legitimacy, tedy na úrovni symbolické.

Užití pojmů „lobbying“ a „lobbisté“ pro definici předmětu zkoumání má samozřejmě svá úskalí, nakolik se jedná o pojmy z běžného jazyka, které mají navíc v běžném jazyce a zejména

v mediálním jazyce hodnotové zabarvení. Podobně jako jiné studie lobbingu v politologii a sociologii zde pro jejich definici přijímáme sémantické jádro jejich běžného užívání jako označení pro „soubor praktik“ zaměřených na ovlivňování rozhodování, který zahrnuje legislativní a mediální monitoring, psaní zpráv, schůzky s klienty, komunikaci s veřejnými činiteli, síťování, apod. (Michel 2005).

Zároveň je zde důležité plně zohlednit užívání těchto pojmů jako nástrojů obvinění a dekredivilizace, prostředků kritiky fungování politiky a vznášení požadavků po její změně. Tento rozměr daných pojmů lze trefně vyjádřit parafrází Giorgio Blunda ohledně sociálních funkcí odkazů na korupci v běžných konverzacích, a tedy tvrzením, že „o lobbingu se nikdy nemluví za účelem o něm jednoduše informovat“ (viz Blundo 2003, s. 84–85). Mluvit o lobbingu často znamená zaujmout určitou pozici k otázkám povahy veřejného dobra, vztahu státu a trhu, anebo k ideálu neutrálního státu. Zaměření na politické užívání těchto pojmů také znamená, že nenabízíme přesnou definici hranic lobbingu nebo toho, kdo je nebo není lobbistou², protože naopak sledujeme, k čemu „mluvení o lobbingu“ a regulace lobbingu různým aktérům slouží, a také, jak proces politizace významu lobbingu od začátku 90.-tých let do roku 2016.

a. Lobbying jako „politická činnost soukromých aktérů“

Analyticky proto předmět zkoumání definujeme jako „politickou aktivitu soukromých aktérů“. Výhodou tohoto vymezení je jednak odstup od hodnotově zabarveného pojmu „lobbying“, jednak vyhnutí se optice *vlivu*, kterou pojem „lobbying“ obsahuje a již předem definuje účel politické aktivity soukromých aktérů, zatímco předkládaná práce naopak ukazuje, že i ono „paradigma vlivu“ hraje ve způsobu, jakým se političtí aktéři zhošťují lobbingu jako problému, důležitou symbolickou funkci.

Tato redukce navíc odporuje závěrům v literatuře, která tyto vztahy ukazuje jako vztahy vzájemné závislosti, překrývání, nebo dokonce příbuzenství, tedy provázaných kořenů. Není dokonce nutné sahát až k teoriím vzniku státu převahou některých soukromých aktérů nad jinými (Tilly 1985). David Ciepley klade ve své studii o kořenech korporace důraz na její příbuznost s formami státního řízení – v 18. století v Severní Americe tak řády, kterými se mají vznikající korporace řídit, kopírují model ústav amerických republik, a opačně, některé obce a

---

² Sledujeme v tomto ohledu doporučení francouzské socioložky Héléne Michel, která ohledně pojmů lobbying/lobbista vystihá před „metodou, která by do předem stanovených kategorií chtěla vměstnat realitu, která se neustále nově definuje prostřednictvím veřejných obvinění, skandálů, a také odporu proti těmto kvalifikacím a přes zavádění alternativních sebe-označení“ (Michel 2005, s. 15).

státy se inspirují těmito řády při psaní svých vlastních ústav. Řídící orgány korporací zase ve svém členění kopírují rozdělení moci politické. Konečně, paralela mezi republikou a korporací se tehdy ukazuje být běžnou součástí politického slovníku (Ciepley 2013, s. 141–142). Striktní odlišení obou nastává podle Ciepleyho s šířením politického a ekonomického liberalismu, který doporučuje omezit pole státního dosahu jak v oblasti ekonomiky, tak soukromého života občanů.

Logiky řízení ze soukromé sféry také pronikáním do veřejné sféry mění řízení státu, například v podobě doktríny tzv. *New Public Managementu*, která od 80.-tých let 20. století proměňuje organizaci a hodnocení byrokratického aparátu státu. Vztahy vzájemné závislosti obou sfér pak dokládá literatura o „vyhledávání renty“ ze strany soukromých aktérů (Olson 1982; Stigler 1975; Tullock 2005) a vyhledávání finančních zdrojů pro fungování státu a pro politickou činnost ze strany politických aktérů, což vede některé badatele k označení jejich vztahu jako symbiotického (Vries 1976; Tilly 1985). Systematický charakter financování politiky soukromými aktéry pak dokládá literatura jak vzhledem k soudobým demokraciím (Verdier 1995; François a Sauger 2006; Phélippeau a Ragouet 2007; Phélippeau 2013), tak v nedávné historii (Fridenson 1996; Garrigues 1997; Jeanneney 1984; 2004).

Vzhledem k úzkému propojení obou sfér v jejich vývoji i fungování, by tedy bylo iluzorní pokládat lobbying za projev bezprecedentního rozmlžování hranic mezi nimi. Uznat jejich blízkost však ještě neznamená vzdát se jejich analytického rozlišení. Jako veřejnou sféru tedy budeme chápat pomyslný prostor, v němž pracuje stát a jednají jednotlivci či skupiny coby občané, sféru, která se se vyznačuje specifickými kritérii posuzování a hodnotami³, a za soukromou budeme zde považovat zejména sféru ekonomickou, kde jednají zejména nestátní aktéři (nikoliv tedy jako sféru soukromého života jednotlivců). Rozdíl mezi nimi, který je pro předkládanou práci zřejmě nejdůležitější je ten, který spočívá v odlišném typu autority, která platí v jednotlivých sférách – autorita, tedy legitimní moc státu umožňuje tvořit a vynucovat pravidla prostřednictvím specifických forem kodifikace a institucionalizace, jakými jsou např. zákony, a tedy ovlivňovat normy způsobem, jaký není dán žádné jiné společenské autoritě. Slovy Rodneyho Barkera, „Even when the state is justified by reference to political or moral principles, it is not the state's adherence to those principles, so much as its unique ability to

---

³ Pokud jde o rozdíly v hodnotách, kritériích hodnocení, a v ideálech mezi různými oblastmi lidské činnosti a života společnosti, a tedy o rozdíly ve způsobech ospravedlňování, budeme se opírat o rozlišení „světů“ občanského, průmyslového a tržního, které činí Luc Boltanski a Laurent Thévenot na základě analýzy korpusu učebnic manažmentu (Boltanski a Thévenot 1991).

express them, which marks it off“ (Barker 1990, s. 195). Tato specifická moc státu také činí, podle Barkera, *politickou* legitimitu zcela specifickou ve srovnání s jinými typy legitimacy.

Legitimizace zapojení soukromých aktérů do tvorby zákonů tedy úzce souvisí s definicí jejich vztahu ke státu a jeho autoritě. Konceptualizovat toto zapojení jako „politickou aktivitu soukromých aktérů“ pak znamená zaměřit se právě na vyjednávání o kategorizaci soukromých aktérů jako aktérů, kteří tvoří normy, jejichž dodržování je garantováno a vymáháno donucovací mocí státu. Jakkoliv tedy není vliv soukromých aktérů na tvorbu zákonů ničím novým, toto vyjednávání okolo lobbingu se odehrává ve zvláštním kontextu, v historii moderního státu stále většího zahrnutí nestátních aktérů do tvorby norem, a to na všech úrovních vládnutí (Rhodes 1997; Hall a Biersteker 2002; Héritier 2002; Peters et al. 2009; Green 2013). Na nadnárodní úrovni pak vznikají také standardy, jejichž tvůrci a garanti jsou čistě soukromí aktéři bez účasti států. Někteří autoři proto, zejména pokud jde o práce o roli soukromých aktérů na nadnárodní úrovni, mluví o „soukromé autoritě“ jako o pojmu, který vědomě zrcadlí pojem veřejné autority (Cutler et al. 1999; Hall a Biersteker 2002; Green 2013).

Tato tendence ovšem působí jako nová, jak poznamenávají John Donahue a Richard Zeckerhauser, « against the backdrop of the extraordinary consolidation of central state authority, particularly in the US, in the first half of the 20th century » (Donahue a Zeckhauser 2006, s. 500). Netýká se samozřejmě pouze Spojených států a souvisí jak s rozšiřováním pole působnosti státu a zvětšováním jeho prostředků. Ta pak přeměňují také vnímání státu ze strany občanů. Stále větší role soukromých aktérů v definici pravidel a standardů pak narušuje tuto představu o státě.

Jednou z existujících konceptualizací těchto proměn role soukromých aktérů ve společnosti je pojem „společenské odpovědnosti firem“, který však otázku uchopuje jako problém etický a moc ekonomických aktérů proměňovat společnost zcela individualizuje. Zejména v literatuře o řízení se také rozšiřuje pojem „korporátního občanství“, který se dostává také do výuky manažmentu a do komunikačních strategií firem samotných⁴. V kombinaci s významem rozhodnutí „Citizens United“ amerického Nejvyššího soudu z roku 2010, které uznává korporacím stejné právo svobody projevu jako občanům, a tedy i stejné právo přispívat na politické kampaně, je tento vývoj součástí vyjednávání, na něž se tato práce zaměřuje, tedy vyjednávání o tom, jaký formální status udělit ekonomickým aktérům, když jednají v politice.

---

⁴ Pro kritickou reflexi tohoto trendu, viz Champion a Gendron 2005; Gendron 2014.

b. „Soukromí aktéři“, spíše než „zájmové skupiny“

Teorie a sociologie zájmových skupin přinesly zásadní poznání politických aktivit soukromých aktérů, které je nezbytné také pro zkoumání kodifikace těchto aktivit ze strany státu. Kladou si však většinou jiné otázky než ty, jež nás budou zaměstnávat zde. Ptají se na podmínky možnosti kolektivního jednání, na překonávání jeho překážek, na volbu nástrojů jednání a přístupových cest do rozhodování (viz pojem "strukтуры politických příležitostí", Kitschelt 1986), nebo také na proměnné, které rozhodují o úspěchu či neúspěchu jejich snahy o vliv (Balme et al. 2002; Baumgartner et al. 2009; Coen 2007; Coen a Richardson 2009; Mazey a Richardson 1993). Pojem „lobbingu“ z perspektivy sociologie zájmových skupin pak znamená jednu z cest, jakými se tyto snaží o vliv – „interní lobbying“ například Emiliano Grossman a Sabine Saurugger definují jako neveřejné schůzky, poskytování expertíz a analýz veřejným orgánům, vyjednávání se zapojenými aktéry či práce v tzv. expertních skupinách (Grossman a Saurugger 2006, s. 83–87).

Kromě rozdílného zaměření nás vedou k nevyužití termínu zájmové skupiny také dva další důvody. První souvisí s převahou jednotlivých firem jako aktérů mezi klienty lobbistů, na něž se sociologická část práce zaměřuje. Kvůli zahrnutí firem do zkoumání zájmových skupin navrhuji sice někteří autoři rozšířit definici pojmu zájmové skupiny (Gray a Lowery 1996; Saurugger 2004), takové řešení však ochuzuje analytický potenciál pojmu, který podle užší definice předpokládá dobrovolné členství ve skupině a alespoň částečně demokratické mechanismy vnitřního rozhodování (Jordan a Maloney 2007, s. 29). Brát ohled na specifické vnitřní fungování podniků ve srovnání se zájmovými skupinami, proto spolu s Davidem Hartem (Hart 2004; 2008) považujeme za vhodnější strategii.

Druhý důvod preference pro pojem „soukromí aktéři“ pak souvisí s apriorním zaměřením pojmu „zájmová skupina“ na „zájem“ jako definiční znak a hybatele jednání daného aktéra. Rozlišení mezi „veřejnými (*public*)“ a „zvláštními (*special*)“ zájmy je tak často již vstupním předpokladem studií s tímto zaměřením, a konstrukce jejich odlišení tak není dál předmětem zkoumání. I když se někteří pouštějí do otevírání „černé skříňky“ partikulárních zájmů a ukazují, jak se jejich chápání mění v interakci s veřejnými orgány, místo, aby byly nezávislými proměnnými (Woll 2011), je zde přínosnější odvrátit pozornost od centrálního soustředění na zájem a jeho genezi k otázce integrace politické práce do fungování firem, a k otázce integrace firem do tvorby zákonů, a to zejména na úrovni reprezentace procesu jejich tvorby.

2. Status komerčních lobbistů jako ukazatel redefinice vztahů soukromé a veřejné sféry

Výzkum povolání blízkých politice je v politické sociologii známou cestou k mapování anatomie politické sféry. Jak poznamenává francouzský sociolog Jacques Lagroye, „pozorování politického povolání poskytuje přístup k transformacím politického pole, jak přes pozorovatelné dopady jeho profesionalizace a uzavírání vstupu do něj pro nováčky, tak přes působení jeho stále přítomných předchozích konfigurací“ (Lagroye 1994, s. 8). V tomto smyslu odrážejí požadavky, které vznášejí aktéři blízcí politické sféře na změnu svého statusu v ní, jakož i nová pravidla, která přinášejí omezení pro práci aktérů politické sféry a omezují jejich privilegia zakořeněna v oněch „předchozích konfiguracích“, proměny uvnitř politické sféry, potažmo uvnitř pole politické moci⁵. Podle Didier Georgakakise, který přes povolání zkoumá strukturu mocenského pole institucí Evropské unie, umožňuje v tomto smyslu sociologie profesí „studovat konstrukci nových politických rolí“ (Georgakakis 2002, s. 22).

Nedávné práce politické sociologie se s tímto cílem zaměřují nikoliv na „velká“ povolání politické sféry, ale na tzv. pomocná nebo okrajová povolání. Studium práce a profilů poradců, parlamentních asistentů či lobbistů, tak sledují změny ve fungování státu a jeho institucí (Beauvallet a Michon 2017; Eymeri-Douzans et al. 2015; Courty 2018), a to také v kontextu střední a východní Evropy⁶.

a. Lobbisté jako profesní skupina v procesu konstrukce

Díky jejich blízkosti k veřejným institucím jsou tedy kariéry i praktiky těchto okrajových politických povolání „bočním“ vstupem do zkoumání státní byrokracie a „velkých“ politických povolání. Povoláním zde míníme v souladu s definicí, kterou nabízí francouzský sociolog profesí Claude Dubar a která se vyhybá funkcionalistickému pojetí profesí a prosazuje jejich zkoumání jako „profesních skupin“, které chápe jako „dynamické procesy“ a definuje jako „segmentovaný celek s nejasnými hranicemi, který se neustále vyvíjí a zahrnuje jednotlivce, kteří vykonávají stejně pojmenovanou činnost s dostatečnou společenskou vizibilitou a politickou legitimitou, během delšího časového období“ (Dubar 2016, s. 51). Ani podle této

---

⁵ Politické pole je v pojetí Pierrea Bourdieua výsekem společenského prostoru, který je tak, jako i jiná pole, strukturován antagonistickými vztahy: „Je místem bojů mezi různými držiteli moci (neboli držiteli různých druhů kapitálu), v nichž jde o přeměnu či zachování relativní hodnoty různých druhů kapitálu.“ (Bourdieu 2010, s. 283–284).

⁶ Viz dizertační práce Anny Fliflet, která se zaměřuje na kariéry poradců polských premiérů od roku 1989 do roku 2014 (Fliflet 2017) nebo dizertační práce Marie Bigday, která zkoumá vývoj pozice expertů z think-tanků vůči politické sféře v Bělorusku (Bigday 2015).

jinak velmi pružné a otevřené definice⁷ však lobbyisty nelze považovat za ustálenou profesní skupinu – pojmenování jejich povolání není zdaleka ustálené (*public affairs, government relations, corporate communication, lobbying*, atd.) a jejich legitimita v očích veřejnosti není zdaleka samozřejmostí. Proto lze považovat lobbyisty za to, čemu americký interakcionistický sociolog Everett Hughes říká „profese v tranzici“, čili teprve se utvářející povolání, se všemi potížemi a úkoly, které k procesu konstrukce profese patří⁸.

Právě přístup Everetta Hughese je pro předkládanou práci hlavní teoretickou oporou. Umožňuje rozlišit různá stádia profesionalizace, tedy „kolektivní mobilizace některých jednotlivců v daném povolání“ (Hughes 1958, s. 44) práce podle následujících kritérií: a) způsobu vstupu do povolání; b) vztahu jednotlivce k dané práci (snaží se vybudovat si na jejím základě společenský status? Jakou roli hraje tato práce v organizaci života jednotlivce?); c) společenského vnímání dané práce; d) povahy kontaktů mezi jednotlivci, kteří danou práci vykonávají, navzájem; a nakonec, e) podle povahy soutěže/konkurence mezi nimi (Hughes 1958, s. 33). Dále umožňuje interakcionistická perspektiva nahlížet na vztah lobbyistů k veřejným a ekonomickým aktérům jako na vztah k těm, s nimiž v rámci své práce udržuje „zásadní kontakt“ (Idem., s. 53). Jsou to oni, kdo může „život osladit nebo zkomplikovat“ a také oni, s nimiž jednotlivci v dané pracovní činnosti „neustále bojují o status, a o osobní důstojnost“ a vůči nimž si chtějí zachovat „určitou míru svobody a sociální vzdálenosti“ (Ibid.). U všech poskytovatelů služeb pak Hughes konstatuje specifické napětí mezi nimi a klienty: musejí neustále předstírat, že plní přání klientů, i když jsou přesvědčení, že vědí mnohem lépe než on, co je v dané situaci potřeba dělat. To činí jejich vztah ke klientům plným nejednoznačnosti, která je pak „chronickým zdrojem zraněného ega a vede až k vytváření antagonismů“ (Hughes 1958, s. 54). Dívat se na vztahy lobbyistů k jejich klientům z této perspektivy umožňuje interpretovat některá vyjádření kritiky až opovržení na jejich adresu také jako součást těchto antagonismů, a ne pouze signál o chybějící identifikaci s hodnotami soukromé sféry.

---

⁷ Srov. s funkcionalistickými pojetími povolání, která předpokládají, že tato reagují na objektivně existující společenské potřeby, nebo také s definicemi, které jsou současnými revizemi radikálně konstruktivistických pojetí povolání (Becker 1977; Hughes 1958) a vracejí se k zahrnutí kritéria specializovaného vědění do definice profese, ve snaze nebýt součástí tržní deregulace práce, které ohrožuje společenské ohodnocení tohoto vědění (Champy 2009).

⁸ Hughes tento proces zkoumal na případu realitních agentů ve Spojených státech (Hughes 1958), v začátcích sociologie profesí jako disciplíny pak ve Spojených státech byla otázka povahy činnosti sociálních pracovníků, kteří se snažili získat uznání své práce coby profesionální činnosti.

Zaměření na lobbisty konzultanty, tedy lobbisty pracující pro třetí stranu za úplatu, v agentuře či na vlastní jméno⁹, pak souvisí s tím, že právě tito lobbisté mají nejsilnější důvody usilovat o uznání a legitimitu, neboť je lobbying jejich hlavní pracovní náplní a zpravidla nemají jiný profesní status, kterým by se mohli prezentovat. Jelikož je povolání také zdrojem společenské prestiže a „konstitutivním prvkem sociální identity“ (Dubar et al. 2015, s. 2), jsou právě lobbisté konzultanti těmi, kdo se pouštějí do „profesních mobilizací“ (Hughes 1958), například formou tvorby profesních sdružení, formalizace znalostí potřebných k výkonu dané činnosti, či tvorbou pravidel, jejichž přijetí má odlišit ty, kteří k profesi patří od ostatních.

Interakcionistickou perspektivu doplňuje neo-weberiánský přístup Andrew Abbotta, který ve svých nedávných revizích práce *System of professions* (Abbott 1988) doplňuje, že kromě konkurence mezi povoláními tvaruje onen „systém profesí“ také několik jiných systémů, které označuje metaforou „ekologie“, a mezi nimi zejména ekologie, čili prostředí státu s jeho vnitřními konkurenčními spory a mocenskými boji, které mohou vést ke snaze regulovat některé profese (Abbott 2016). Jinými slovy, regulace povolání poukazuje nejenom na snahu profesí získat monopol na výkon určité činnosti a omezit novým příchozím vstup na trh, ale také na dělicí linie a konkurenci uvnitř státních institucí zapojených do této regulace.

Ve zkratce představuje tedy perspektiva sociologie profesí pro zkoumání lobbyingu dvojí přínos: umožňuje popsat lobbisty jako skupinu s vlastní strukturou, určitým stupněm homogenity/heterogenity a vlastními snahami získat společenské uznání, a také obohacuje analýzu snah o regulaci lobbyingu tím, že vybízí k chápání regulací jako projevů iniciativy některých aktérů uvnitř „státní ekologie“, kteří ní sledují vlastní cíle v rámci „systému malých skupin, které vedou své malé války z vlastních malých důvodů“ (Abbott 2016, odst. 15).

Výsledky takto zaměřené analýzy představujeme v první části práce, v první kapitole, která prezentuje pracovní typologii lobbistů konzultantů v ČR a v Polsku, vytvořenou na základě popisu korpusu osmdesáti českých a polských lobbistů prostřednictvím čtrnácti proměnných, a následného statistického zobrazení vztahů mezi takto popsány jednotlivci metodou multivariační analýzy. Druhá kapitola pak ukazuje, jaký je vztah lobbistů konzultantů coby „prostředníků“ k aktérům veřejné a soukromé sféry a jak je pragmatická a symbolická

---

⁹ Do češtiny zde překládáme termínem „lobbista konzultant“ v souladu s termínem, který je použit v české publikaci editované Michaelem Smithem o regulaci lobbyingu (Smith a Prokeš 2013). Liší se od tzv. in-house lobbistů, kteří jsou přímo zaměstnanci daného podniku, jejichž náplní práce je kontakt s veřejnými činiteli a politické strategie firmy. V případě „lobbistů konzultantů“ tak jde o synonymum anglických termínů „commercial lobbyist“ (Badie et al. 2011; Jordan 1991) a « *lobbyists for hire* » (Baumgartner a Leech 1998; Cigler a Loomis 2002)(Baumgartner et Leech 1998; Cigler et Loomis 2002).

závislost na těchto aktérech vede k požadavku samostatného uznání jako legitimních aktérů politického procesu.

b. Studovat lobbying v post-komunistickém kontextu

Polská a česká případová studie, na nichž předkládaná práce stojí, vypovídají o proměnách vztahu veřejných a soukromých aktérů v tvorbě norem obecněji, mají ovšem specifika, jež je nutné stručně shrnout. Předně, veřejná a soukromá sféra do sebe zapadají a potýkají se v každém kontextu v závislosti od historie svých konfigurací. „Demokratický kapitalismus“ (Streeck 2014) tak má specifickou podobu tam, kde je liberální ideál oddělení státu a ekonomiky poměrně nedávnou záležitostí, a kde v praxi k tomuto oddělování docházelo cestami, které nemá v Západní Evropě obdoby. Politizace role soukromých aktérů v politice, čili její konstrukce jako politického problému proto ve střední Evropě probíhá ve vyhraněném kontextu, na pozadí velmi silné symbolické investice do modelu tržní ekonomiky, jež má fungovat podle vlastní logiky a hodnot, na straně jedné, a zároveň silného provázání a vzájemné závislosti politických a ekonomických elit, které si směřují zdroje pro zajištění své vlastní kontinuity v relativně nestabilních podmínkách politické a ekonomické transformace (Stark a Bruszt 1998; Schoenman 2005; McMenamin 2004; McMenamin a Schoenman 2007).

Výsledkem je pak v post-komunistických zemích, slovy francouzské politoložky Nadège Ragaru, která se věnuje výměnám služeb v Bulharsku před a po pádu komunismu, specifické „tvarování politického pole z důvodu specifické interakce soukromého a veřejného prostoru, a politické a ekonomické sféry“ (Ragaru 2006, s. 52). Jak na to poukázal David Stark již v roce 1991, kapitalistické ekonomiky se v daném regionu nebudovaly na troskách socialistických ekonomik, ale s využitím jejich stavebních prvků po jejich rozkladu (Stark 1991). Tato specifika pak, v optice teorie „*path dependence*“, z níž Stark a Bruszt a také Ragaru vycházejí, vstupují do podoby tržní ekonomiky ve zkoumaných zemích.

Neformální praktiky zprostředkování či výměny služeb v situaci chronického nedostatku také zanechaly stopy na praktikách zprostředkování po pádu komunismu, ale také, a to nás zde zajímá především, na představách o fungování státu a v jazyce, jímž lze o těchto neformálních praktikách mluvit. V obou jazycích, polštině i češtině, se proto udržely výrazy pro označení těchto praktik – říká se například, že je potřeba „mít svého člověka“ uvnitř úřadu či politického aparátu, který bude moct určité záležitosti „zařídít“ (*zalatwić* v polštině), a proto se mu v polštině říká „*zalatwiacz*“. Další výrazy jako „*lapówkarz*“ (*podpláčeč) či „šibr“ se také často používají pro označení oněch prostředníků, či nově „*politických podnikatelů*“. Když se na začátku 90.-tých let objevují pojmy lobbista a lobbying, vstupují tedy do sémantického

pole i politického imaginárna, které je již bohatě zalidněno. Tím se ovšem otevírá otázka jejich vztahu k existujícím pojmům. Pro mnoho aktérů je tato nevyjasněnost příležitostí - jak pro ty, kteří se jich zhostí jako nových synonym pro denunciaci praktik, které označují jako skandální, tak pro ty, kteří se, jak práce ukazuje, naopak chopí jejich „novosti“ a „západnosti“ coby anglicismů, a prezentují je jako odlišné od starých praktik neformálního vlivu a jako integrální součást tržní ekonomiky, kterou je potřeba budovat¹⁰. Konečně, mezi lobbisty nacházíme také částečně bývalé komunistické hodnostáře, poradce premiérů či šéfy kabinetů, kteří obratem k této činnosti uskutečnili svoji „konverzi“, jak fenomén reorientace komunistických elit nazývají Georges Mink a Jean-Charles Szurek (Mink a Szurek 1999).

c. Literatura o lobbingu a lobbistech v ČR a Polsku

Zatímco v jiných kontextech, zejména ve Spojených státech, se ze studia zájmových skupin stala přímo jedna ze subdisciplin politologie, empirická literatura zabývající se formálními zájmovými skupinami a neformálními praktikami politického vlivu je ve středoevropském kontextu mnohem skromnější.

V Polsku se podobám kapitalismu již od konce 90.-tých let věnuje Krzysztof Jasiecki (Jasiecki 2002; 2000) a zavádí také v polské politické sociologii lobbing jako svébytný předmět studia (Jasiecki 2011; Jasiecki et al. 2000). Kromě obecnější literatury o zájmových skupinách se však v posledních deseti letech lobbingu věnuje i stále více prací k specifickým případům či aktérům lobbingu (Machelski a Rubisz 2003; Deszczyński 2005; Sławik 2009; Cianciara 2012; Czub 2012). Je však potřeba poznamenat, že se většinou jedná o zkoumání lobbingu na úrovni institucí EU (Kurczewska 2011; Czub 2012; Cianciara 2012; 2013), a přístup badatelů k tématu lobbingu se většinou neobchází bez určitého didaktického záměru ze strany autora, tedy vůle vysvětlit polskému čtenáři, že je lobbing běžnou a žádoucí součástí demokracie v jejím propojení s tržní ekonomikou, a že s „korupcí“, jejíž politizace v regionu sahá do 90.-tých let, nemá nic společného.

V České republice se zájmovým skupinám věnovali zejména Zdeňka Mansfeldová a Aleš Kroupa (Kroupa a Mansfeldová 2006), také částečně z perspektivy jejich evropeizace (Kroupa a Mansfeldová 2008; Fiala 2009), tedy proměn jejich uspořádání a činnosti pod vlivem

---

¹⁰ Podobné boje o význam těchto výrazů lze najít v ruském kontextu, kde je praxe nazývaná „blat“, čili „využívání osobních sítí a neformálních kontaktů pro získání přístupu k statkům a službám, které jsou jinak těžce dostupné, a pro vyhnutí se formálním procedurám“ (Ledeneva 2008, s. 1), spojovaná s fungováním nedostatkového hospodářství v období komunismu. Bulharský ekvivalent těchto praktik nazývaný „uslugi“ podle výměny služeb, na níž stojí, byl podle Naděge Ragaru součástí „osvojování si komunistického režimu“ tím, že mu dával pružnost a umožnil zjemnit negativní dopady nedostatku zdrojů či politické nejistoty (Ragaru 2006, s. 56–57). Ragaru také ukazuje, že se po roce 1989 tyto výměny služeb proměňují, ale nemizí.

vstupu do EU. Práce, které by svůj předmět zájmu označovaly přímo jako „lobbying“ jsou pak mnohem méně početné, než je tomu v polském případě. Ekvivalent první polské knihy o lobbyingu jako fenoménu (Jasiecki et al. 2000) vychází deset let později pod vedením Karla Müllera (Müller et al. 2010) a následuje pouze jednu velmi stručnou a zaměřením skromnou učebnici z pera Jiřího Schneidera, tehdy diplomata vyučujícího na Masarykově univerzitě v Brně (Schneider 2007).

Empirické studie zabývající se lobbyisty konzultanty jsou pak poměrně nedávné a zaměřují se zejména na průzkum praktik lobbyistů, jakož i jejich vnímání společenského postavení lobbyingu jako povolání. Vzhledem blízkého zaměření těchto studií je důležité stručně shrnout jejich přínos. Studie Denisy Hejlové (Kollmanové) et Anny Shavit (Matouškové), založená na osmnácti odpovědích lobbyistů na dotazník předkládá stručný obraz o této populaci a konstatuje, že jde o « mostly young or middle-aged men with a certain background in the EU or International Relations based in the capital city », kteří pracují zejména pro energetický, potravinářský, ICT a farmaceutický průmysl (Kollmannová a Matušková 2014, s. 61). Autorky se lobbyistů ptají také na jejich postoj k profesní asociaci, která vznikla v roce 2012 a uvádějí, že pouze 44% vzorku lobbyistů považuje podobné sdružování za důležité a že pouze malá část lobbyistů přijímá toto označení coby popis své práce, a většina se prezentuje jako specialisté na strategické poradenství, politické strategie, *public relations*, nebo *government relations* (Idem). Jedna z autorek pak společně s Carlou C.J.M. Millar prezentuje výsledky výzkumu založeného na dvanácti rozhovorech s lobbyisty konzultanty z ČR, Polska a Slovenska. Autorky si rovněž stanovily za cíl popsat fungování lobbyingu jako povolání a chtěly zjistit, zda se lobbying pod tlakem médií, veřejného mínění a nevládních neziskových organizací stává transparentnějším. Na rozdíl od první studie se lobbyistů autorky ptaly také na jejich postoj k regulaci lobbyingu – konstatují, že je viděna jako příležitost pro legitimizaci lobbyingu, ale že se zároveň profesní asociace regulaci snaží zabránit. Dotazovaní lobbyisté sice uznávají, že určitá míra transparentnosti může hrát v očích některých klientů, zejména nadnárodních firem, roli, zároveň je však podle nich skutečná transparentnost v rozporu se samotnou povahou lobbyingu (Millar a Hejlová 2013).

Shrnuto, výzkum lobbyingu a lobbyistů ve středoevropském kontextu je ve svých počátcích, přinejmenším pokud jde o empirické studie. Předkládaná práce se snaží přispět k zaplnění mezer v poznání fungování politické aktivity soukromých aktérů ve zkoumaných zemích. Systematicky přitom svá pozorování konfrontuje s literaturou, která se vztahuje k jiným kontextům, ve snaze nabídnout empirický výzkum periferních středoevropských kontextů jako svébytný základ pro konceptualizaci a teoretizaci, a nikoliv pouze doplněk pro

srovnání s výsledky studií jiných případů¹¹. Kromě výzkumů, které ke zkoumání lobbingu přistupují z perspektivy zkoumání práce lobbistů je druhou oblastí srovnávání s výsledky existujících výzkumů literatura, která umožňuje zkoumat tvorbu regulací lobbingu jako tvorbu veřejných politik, a tedy z perspektivy sociologie veřejné politiky (také *public policy studies* v anglofonní literatuře).

3. Regulace lobbingu jako veřejná politika

Sociologie veřejné politiky umožňuje sledovat konstrukci lobbingu jako veřejného problému, tedy sociálního jevu, jehož se zhostí vybraní aktéři (*policy entrepreneurs*) a prezentují jej jako problém, který se týká nikoliv jednotlivců, ale celé společnosti, a jehož řešení vyžaduje zásah zvenčí (Lascoumes a Le Galès 2012, s. 68–69). Problém se tak stává předmětem veřejné debaty a mediální pozornosti. „Politickým problémem“ se pak veřejný problém stává, když je onou třetí stranou, která má zasáhnout, stát (Idem, s. 70). Aktéry, kteří si jej vezmou za svůj a snaží se jej prosadit na vládní nebo rozhodovací agendu¹², pak lze v návaznosti na analytický rámec, který nabízí John Kingdon, chápat jako *policy entrepreneurs*, čili „obhájci určitého návrhu veřejné politiky nebo důležitosti určité myšlenky“ připraveni investovat svoji energii, reputaci a zdroje do prosazování dané věci, v naději, že jim přinese určitou protihodnotu (Kingdon 1995, s. 122).

Konstruktivistický přístup k veřejným politikám (Lascoumes a Le Galès 2012; Lascoumes 1996) tak umožňuje zaměřit se na regulace lobbingu jako arény vyjednávání o pravidlech a utváření reprezentací dotčených jevů¹³, a přes politické problémy zkoumat střety různých představ o politickém řádu, jakož i způsob, jakým samotné veřejné politiky, zde regulace lobbingu, na tyto představy působí a mají působit.

Interpretativní analýza veřejných politik, která je součástí metod vycházejících z konstruktivistických premis (Yanow 1999), pak umožňuje zaměřit se v třetí části předkládané práce specificky na střety různých reprezentací vztahu státu a společnosti a na symbolickou

---

¹¹ Pro kritický přístup ke kategorizaci výzkumů post-socialistických zemí jako „zvláštních“, viz Stenning a Hörschelmann 2008.

¹² Vládní agendou je podle Johna Kingdona míněn „seznam témat, jimž je věnována pozornost“, a rozhodovací agendou pak „seznam témat z vládní agendy, které čekají na aktivní rozhodnutí“ (Kingdon 1995, s. 4).

¹³ Od Cobba a Eldera, kteří tento pojem zavedli v roce 1972, jej přebírá francouzský sociolog veřejných politik Bruno Jobert, který arény definuje jako prostory vyjednávání a rozhodování v otázce dané veřejné politiky, zatímco jako fóra označuje spíše prostory veřejné deliberace, z nichž má vzejít shoda a nikoliv pouze kompromis (Cobb a Elder 1972; Jobert a Muller 1987). Později Bruno Jobert rozlišení mezi oběma pojmy relativizuje v reakci na kritiky, kteří upozorňují na to, že je v realitě oddělit nelze (Jobert 2004). Pierre Lascoumes a Patrick Le Galès s odkazem na Joberta navrhuji pro pojem „aréna“ o něco širší význam, který zde přebíráme, jako „prostoru konfrontace různých pozic, které k dané otázce existují“ (Lascoumes a Le Galès 2012, s. 75).

dimenzi zaměření se na lobbying jako na problém v kontextu tzv. krize politické reprezentace a konkrétně pak v reakcích na politické skandály.

4. Metody empirické analýzy

a. Komparace dvou případových studií

Realizace dvou případových studií a jejich průběžná komparace byly zvoleny, nakolik umožňují detailní kvalitativní analýzu obou případů, citlivou k profilům klíčových aktérů, předpokladům a významům zahrnutých v jejich veřejných i neveřejných projevech, a v neposlední řadě k širšímu společenskému a politickému kontextu daných případů (zejména pokud jde o vývoj trhu s lobbyingem jako službou a v druhé a třetí části snahy o regulaci lobbyingu). Komparace zde zároveň není cílem výzkumu sama o sobě (cílem tedy není zjistit, v čem lobbying a lobbisté v Polsku a v ČR liší a proč). Na rozdíl od analýzy pouze jednoho případu však dává zjištěním, které se ukazují jako stejná nebo podobná pro oba případy, obecnější platnost (Vigour 2005).

Česká republika a Polsko jsou v tomto ohledu zvoleny jako velmi podobné případy (model tzv. *very similar systems comparison* popsany již Johnem Stuartem Millem), které se na první pohled výrazně liší právě v pozorované proměnné, tedy v míře institucionalizace lobbyingu. Za velmi podobné případy je lze považovat s ohledem na proměnné, které souvisejí s nabízením lobbyingu jako svébytné komerční služby a se snahami o jeho regulaci: jde v obou případech o země s parlamentním demokratickým systémem a smíšeným modelem vztahu státu a zájmových skupin – neopluralistický model se zde překrývá s prvky neokorporativismu, jelikož v obou zemích existují institucionalizovaná třístranná vyjednávání mezi státem, zaměstnanci a zaměstnavateli; o země, kde se objem přímých zahraničních investic vyvíjel podobným způsobem (Kornecki 2006; Galgóczi et al. 2015), a které se vypořádávaly se stejnými nebo přinejmenším podobnými vnějšími požadavky na proměnu svých legislativ, když se souběžně připravovaly na vstup do EU (2004), NATO (1999) či OECD (12/1995 pro ČR a 01/1996 pro Polsko).

Liší se však, pokud jde o formální znaky institucionalizace lobbyingu: zatímco v Polsku byla legislativní regulace lobbyingu přijata jako v druhé zemi kontinentální Evropy v roce 2005 (hned po Lotyšsku, 2001) a profesní asociace lobbistů konzultantů vznikla již v roce 2003, v ČR do roku 2018 žádná specificky zaměřená regulace přijata nebyla a profesní asociace byla založena teprve v květnu 2012. Vybrané případy tedy umožňují zkoumat jednak váhu proměnných vztahujících se k národnímu kontextu, jednak charakteristiky společné oběma

zemím, a vyvodit z výzkumu obecné závěry bez většího rizika dezinterpretace ve skutečnosti odlišných procesů jako podobných (např. ohledně okolností nastolení lobbingu jako problému na agendu, typologie lobbistů, nebo hlavních bodů sporu či nejistoty v parlamentních debatách o návrzích zákona).

b. Pozorování a rozhovory jako způsob sběru neveřejných promluv klíčových aktérů

Jelikož je zkoumání vztahu lobbistů k veřejné i soukromé sféře a jejich hodnotám a pravidlům klíčovou součástí práce, jakož i jejich postoje ke snaze státu regulovat jejich činnost, rozhovory s lobbisty konzultanty tvoří důležitou část dat, z nichž práce čerpá, zejména ve své první části („Polští a čeští lobbisté jako rozptýlená profesní skupina usilující o legitimitu“). Na rozdíl od jiných prací zaměřených na lobbisty konzultanty (Laurens 2015; Kersh 2002) zde nebylo stěžejní pozorovat a popsat jejich každodenní práci – selektivní a strategický rozměr diskursu lobbistů o vlastní práci zde tedy nebyl na překážku, právě naopak. Závěry týkající se vztahu lobbistů k oběma sférám vycházejí z jejich vyprávění o své práci, kde je jak subjektivní vnímání, tak strategická sebe-prezentace cenným zdrojem pro uchopení jejich vnímání vlastní pozice a prostředků, na kterých staví požadavky po uznání své práce jako legitimní součásti tvorby zákonů a veřejného rozhodování.

Jedenáct polo-strukturovaných rozhovorů v Polsku a devět v ČR¹⁴ bylo vedeno podle stejné struktury sestávající ze čtyř částí, s velmi pomalu rostoucím nárokem na zobecňování, od popisu vlastní profesní dráhy a plánů, přes konkrétní zkušenosti s klienty, s veřejnými činiteli, až po celkový stav a vývoj trhu s lobbingem v dané zemi a nakonec postoje k regulaci lobbingu a představy o funkci lobbingu v legislativním procesu. Respondenti byli vybíráni z agentur, které lobbing neboli *public affairs/government relations* jako službu explicitně nabízejí, jednak metodou „sněžné koule“ – kontaktováním osob, na něž dříve dotazovaní odkázali. S částí respondentů jsme se setkali na různých fórech diskuze o možné regulaci lobbingu. V Polsku pak vzhledem k existujícímu registru lobbistů posloužil i tento pro doplnění vzorku o lobbisty, které bychom neidentifikovali dříve zmíněnými metodami. Celkový počet rozhovorů pak souvisí s dosažením bodu alespoň částečné saturace, kdy v rámci populace omezené na lobbisty konzultanty noví respondenti nepřinášeli do výzkumu zásadně nový pohled či poznatky.

---

¹⁴ Seznam rozhovorů se nachází v příloze č. 1. V textu jsou odkazy na rozhovory uváděny bez data a místa, která jsou upřesněna právě v příloze.

Další dotazovanou skupinou jsou pak veřejní činitelé zapojení do regulace lobbingu, *policy entrepreneurs* ze státní správy, a také političtí aktéři, kteří si téma lobbingu vzali za své a prosazovali jeho nastolení na rozhodovací agendu. Osm rozhovorů v ČR, sedm v Polsku a jeden doplňkový rozhovor s vysokým úředníkem OECD odpovědným za agendu regulace lobbingu, slouží jednak, podobně jako rozhovory s lobbisty, coby zdroj pro analýzu představ těchto aktérů, předpokladů, z nichž v chápání lobbingu vycházejí, a také představ o tom, co je pro výzkum o lobbingu vhodné říct. Zároveň slouží také jako doplňkový zdroj informací o samotném průběhu pokusů o regulaci, identifikaci klíčových aktérů, aliancí a odpůrců, jež je mnohdy obtížné nebo nemožné zjistit z písemných pramenů. V ČR bylo také uskutečněno pozorování uzavřených (neveřejných) kulatých stolů k regulaci lobbingu, jež pořádali na podzim 2011 poslankyně Věcí veřejných Lenka Andrýsová a think-tank Respekt institut s podporou Sociologického ústavu AV ČR, Nadace OSF, a ambasád Spojených států a Norska.

Kromě klíčových politických aktérů pokusů o regulaci lobbingu zůstávají všichni ostatní respondenti anonymní, jejich jména byla nahrazena smyšlenými jmény, podobně, jako v podobných výzkumech Hélène Michel, Guillaumea Courtyho nebo Sylvaina Laurence (Courty a Michel 2012; Courty 2017a; Laurens 2015). Přesná identita dotazovaných měla totiž pro výzkum ve srovnání s jejich, pokud možno co nejméně kontrolovanou výpověď, zanedbatelný význam.

Vedle rozhovorů a pozorování je předkládaná práce postavena také do značné míry na studiu písemných pramenů souvisejících s legislativními procesy pokusů o regulaci lobbingu v obou zemích. V neposlední řadě pak zejména třetí kapitola, která se věnuje konstrukci lobbingu jako svébytného politického problému v médiích a prostřednictvím politických skandálů, vychází také z mediálních rešerší v hlavních denících. Jednak, pokud jde o konotace a frekvenci užívání výrazů „lobbing“ a „lobbista“ v obou zemích od začátku 90.-tých let do roku 2016, jednak pokud jde o podobu příběhů o skandálních událostech, které byly v dané chvíli anebo také *ex post* označeny jakou související s lobbingem.

I. část: Polští a čeští lobbisté jako rozptýlená profesní skupina usilující o legitimitu

1. kapitola: Anatomie „nestálého povolání“ na pomezí veřejné a soukromé sféry

„Dospěl jsem k závěru, že jakýkoliv společenský jev je velmi plodné začít zkoumat, když je na tom s prestiží nejhůře.“

Everett Hughes, *Men and their work*, s. 49

I. Vývoj trhu s lobbingem jako komerční službou – diachronní perspektiva

Na základě rozhovorů s lobbisty i na základě studia profilů lobbistů v obou zemích rozlišujeme tři odlišná období zhruba odpovídající 90.-tým létům, letům 2000, a letům 2010.

A. 90.-tá léta: příchod zahraničních investorů jako zdroj poptávky po lobbingu

Zpočátku vznikají zejména pobočky mezinárodních agentur jako Burson Marsteller (1991 v Československu, 1992 v Polsku), European Public Policy Advisers Group (1993 v Polsku), GJW Government Relations (1993 v Polsku) nebo Weber Shandwick (1992 v Československu). V druhé polovině 90.-tých let pak někteří lidé z těchto agentur zakládají vlastní agentury, jako například Marek Nowakowski a Andrzej Długosz z Burson Marsteller v případě GDS (*Grupa Doradztwa Strategicznego*) a Cross Media PR, nebo Michal Donath, který přebírá českou kancelář Burson Marsteller a mění ji na Donath Burson Marsteller, pak Donath Business & Media. Kromě těchto agentur s kořeny v mezinárodních sítích samozřejmě vznikají také domácí PR agentury, které se také věnují lobbingu, jako např. česká kancelář Christian VIP, polský Larchmont Capital, založený pozdějším protagonistou jednoho z největších polských skandálů Markem Dochnalem, nebo ImpressArt and Lobbying Grzegorza Ziemniaka, který se ve prospěch profesionalizace lobbingu angažuje již na konci 90.-tých let.

Poptávka přichází takřka výlučně od zahraničních podniků, které chtějí prozkoumat obchodní možnosti, nedisponují kontakty v zemi a obracejí se proto na prostředníky. Na placení prostředníků podobného typu jsou navíc nadnárodní podniky většinou již zvyklé z působení v jiných zemích (OCDE 2007). Této poptávce částečně také odpovídá profil těch, kteří vytvářejí prvotní nabídku. Zakladateli prvních lobbingových agentur jsou buďto cizinci, kteří dobře znají

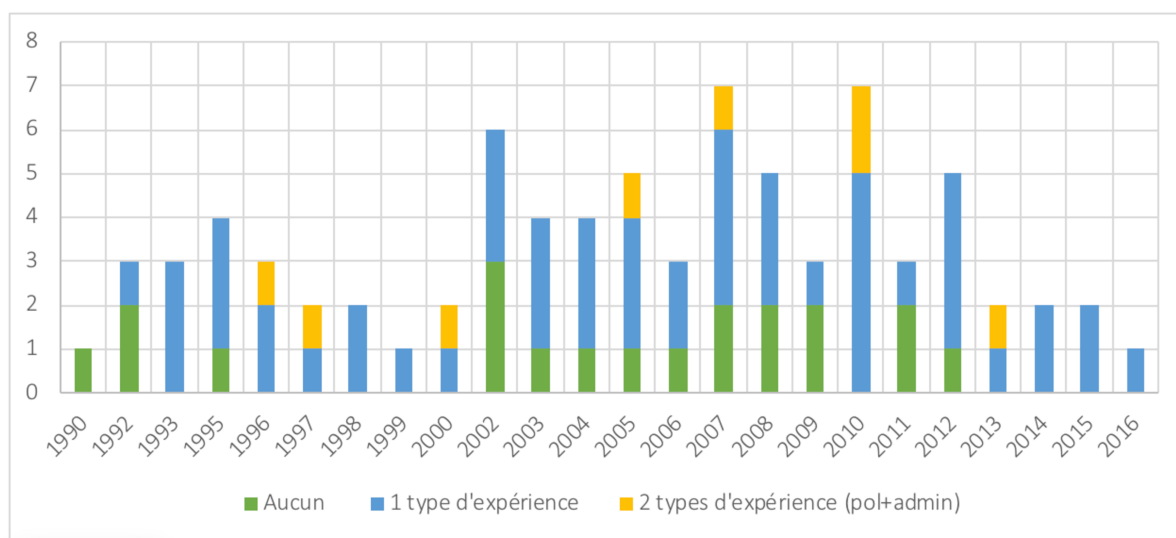
místní politiku, nebo Poláci a Češi, kteří ale mají zahraniční zkušenosti, pracovní nebo studijní. V průběhu 90.-tých let se pak objevují i první lobbisté, kteří přicházejí rovnou z politiky jako bývalí poradci nebo ministři ještě z období komunismu, nebo pak první „bývalí poslanci“ demokraticky zvolených parlamentů.

Celkový počet lobbistů konzultantů je však v 90.-tých letech zdá se výrazně nižší než posléze. Nedokonale to zachycuje graf č. 1 – pouze 19 jednotlivců korpusu z 80 vstupuje do lobbingu v tomto období¹⁵. Počet agentur působících na trhu je také poměrně nízký – osm v České republice a devět v Polsku¹⁶, přičemž v následujícím desetiletí se tento počet více než zdvojnásobí, spolu s výraznějším vstupem PR agentur do tohoto sektoru.

B. Léta 2000: silnější konkurence a vstup PR agentur na trh stimulovaný vstupem do EU

Zhruba od začátku let 2000 stoupá v korpusu zastoupení dvou skupin lobbistů: lobbistů z PR agentur, kteří nemají žádnou zkušenost z politiky nebo státní správy, a bývalých vysokých státních úředníků (viz graf č. 1, který zobrazuje všechny vstupy na trh s lobbingem podle roku vstupu a předchozí zkušenosti v politice nebo státní správě).

Graf č.1 (v plné verzi práce č. 1): Zkušenost lobbistů z politiky nebo státní správy podle roku vstupu do lobbingu

Leg.: Na osu Y je promítnut počet jednotlivců, kteří v roce označeném na ose X vstoupili na trh s lobbingem. Uvnitř tohoto počtu je pak barevně rozlišený podíl tří skupin podle zkušenosti ve veřejné sféře: žádné zkušenosti (zeleně), zkušenosti jednoho typu (buď v politice nebo ve státní správě, modře) nebo zkušenosti obou typů (politika i státní správa, žlutě). Graf

¹⁵ Toto zachycení je nedokonalé v tom smyslu, že sledováním kohorty 2000-2016 nám nutně unikají jednotlivci, kteří s lobbingem začali i přestali v 90.-tých letech. Navíc se rozšiřování korpusu o lobbisty tohoto období ukázalo kvůli omezenosti zdrojů složitější, než pro pozdější období.

¹⁶ Tento údaj se s výše uvedeným poměrem lobbistů korpusu začínajících v průběhu 90.-tých let překrývá pouze částečně – ne všichni lobbisté z jedné agentury jsou nutně do korpusu zahrnuti.

tedy zobrazuje jak vývoj celkového počtu jednotlivců, kteří vstupují na trh s lobbingem, tak vývoj podílu těch, kteří přicházejí již se zkušeností z veřejné sféry.

Zatímco v 90.-tých letech je tedy podíl jednotlivců bez jakékoliv zkušenosti ve veřejné sféře pouze 23% těch, kteří vstupují na trh, v letech 2000 již jde o 30%. Počet nových vstupů na trh pak začíná výrazněji růst po roce 2002. Poměrně nízký počet nových vstupů zaznamenaných po roce 2013 lze pak zčásti vysvětlit nedostatkem korpusu, který byl utvářen právě v daném období a mohl nezachytit zatím málo viditelné nebo známé aktéry, zejména v českém případě, kde na rozdíl od Polska neexistuje registr, v němž by se novější subjekty daly dohledat.

Rostoucí tendence v letech 2000 částečně souvisí s nárůstem počtu PR agentur a konkurencí mezi nimi. Z lobbingu se tak stává nová služba, která agentuře může poskytnout konkurenční výhodu, kterou lze fakturovat jako dražší než PR služby, aniž by přitom vyžadovala oproti PR službám vyšší náklady (rozhovory s Peterem Wilbym, Julií Nurtowicz a Jaroslavem Zaplatalem). Výsledkem je ale postupně sílící konkurence, která pak v letech 2010 vede k určitému poklesu cen: *„Honoráře klesají: průměrný klient v PR platí 3 500 eur měsíčně, zatímco v PA platí 4 500 eur měsíčně. Místní agentury jsou však ochotné pracovat i za 1000-1500 eur. A my tím pádem už také máme pár klientů, kteří platí méně než 2000 eur měsíčně“*, (rozhovor s Peterem Wilbym).

Druhá zmiňovaná tendence, vstup vysokých úředníků státní správy na trh s lobbingem, není z grafu přímo odvoditelná, jelikož v něm zkušenost v politice není od zkušenosti ve státní správě odlišena. Souvisí zejména s přístupovým procesem do EU, kdy do lobbingu odcházejí zejména vysocí úředníci, kteří byli zapojeni do vyjednávání a dobře znají prostředí a procesy institucí EU, jakož i povahu nových pravidel, která se budou v zemích implementovat. Nejedná se však o odchody „za lepší situací“, ale většinou o řešení, někdy dočasné, zablokovaného kariérního postupu ve státní správě, z důvodů různých vnitřních politických bojů.

Zaměření této nabídky služeb se také s perspektivou vstupu do EU mění – agentury v něm vidí příležitost zaujmout i místní klientelu tím, že ji přesvědčí o potřebě připravit se na nové regulace. Zatímco lokální firmy však na tuto nabídku reagují pouze vlažně¹⁷, vstup do EU znamená nárůst zájmu zahraničních firem, které v transpozici *acquis communautaire* vidí příležitost včas pro svůj sektor zajistit příznivou interpretaci evropských pravidel. Tento účinek je citelnější ve Varšavě, která je na rozdíl od Prahy častěji sídlem pro regionální řídicí centra

---

¹⁷ I nedávná studie vedena sociologem Michaellem Smithem ukazuje, že je podíl domácích firem, které si najímají externí lobbyisty, nízký (1% pravidelně, 12% příležitostně). Nejedná se však o české specifikum – ve své klasické studii lobbyistů ve Spojených státech konstatují Heinz, Laumann, Nelson a Salisbury, že 80% amerických firem si nenajímá externí lobbyisty a tuto práci vykonávají ředitelé (Heinz et al. 1993, s. 67).

nadnárodních podniků, v dané době většinou se zahraničním vedením, které je zvyklé v podobných případech na lobbying vyčlenit část rozpočtu. Některé nadnárodní podniky tak ve vybraných otázkách najímají i několik agentur souběžně. Vliv vstupu EU lze také vidět v tom, že se v diskurzech o lobbyingu objevuje Brusel jako nový symbol „centra lobbyingu“ vedle Washingtonu a slouží jako argument zejména obhájcem lobbyingu, kteří se na něj odvolávají jako na důkaz „normality“ lobbyingu a jeho začlenění do fungování „západních demokracií“, a také jako nutnou součást obhajoby národních zájmů¹⁸.

C. Léta 2010: lobbying jako nová oblast uplatnění pro absolventy politologie

Nárůst poptávky spojený se vstupem do EU se však koncem let 2000 začíná vyčerpávat – transpozice evropských norem je u konce a zahraniční vedení poboček nadnárodních podniků zčásti střídá místní vedení mnohem méně zvyklé vyčleňovat část rozpočtu na lobbying jako externí službu (rozhovory s Jarosławem Bobrzowiczem, Maciejem Łaskim a Danielem Vránou).

Od let 2010 lze také pozorovat vstup mladých absolventů společensko-vědních oborů nebo studií PR na trh s lobbyingem. Jde většinou o jednotlivce se zájmem o politiku, kteří za sebou často již mají stáž ve státní správě, v evropských institucích, nebo asistentskou pozici v Parlamentu. Lobbying pak vnímají jako příležitost rychle se začlenit do sociálních sítí, které jim posléze otevrou další dveře. Většinou tedy nejde o mladé absolventy bez předchozí zkušenosti s politikou – pouze 5 z 18 těchto mladých lobbistů (27-35 let) do lobbyingu vstupuje bez zkušenosti ve veřejné sféře (podle jiné proměnné 4 z 19, kteří do lobbyingu vstoupili v posledních pěti letech). Často tedy začínají na juniorních pozicích, ale poměrně rychle se dostávají k samostatným a zodpovědným úkolům, prostřednictvím kterých se učí kontaktu s ekonomickými i politickými elitami. Zatím je příliš brzy na to, abychom znali další směřování těchto mladých lidí – bude však zajímavé sledovat, zda v lobbyingu zůstanou, nebo svoji zkušenost využijí jako odrazový stupínek pro kariéru v jedné ze sfér, s nimiž jsou v každodenním kontaktu. Některé z nich (zároveň jde o skupinu s nejvyšším podílem žen) svoji dosavadní zkušenost ve státní správě však komentují jako demotivující. Každopádně je již dnes vidět, že tato skupina využívá lobbying coby kariérní příležitost jinak, než ostatní skupiny, pro něž odchod z politiky či státní správy do lobbyingu často představuje nouzové řešení.

---

¹⁸ Viz rámcování lobbyingu během parlamentních konferencí o lobbyingu „Jawność procesów decyzyjnych w Polsce – dialog, lobbying, informacja“, 02/1999, Varšava či konferenci „Zastupování zájmů v EU“ pořádané v Senátu Parlamentu ČR organizací zastupující české podnikatele v Bruselu, CEBRE, 11.11.2008. Viz také články z daného období v časopisech, které vznikly v obou zemích v tomto období jako platforma pro lobbying, *Decydent* (od roku 1999) v Polsku, *Parlamentní listy* (od roku 2003).

Tento diachronní pohled na český a polský trh s lobbingem poskytuje první vhled do jeho struktury a vazeb závislosti na politickou a ekonomickou sféru. Pokud jde o sféru ekonomickou, jsou lobbisté konzultanti do značné míry závislí od poptávky nadnárodních podniků a vývoje jejich vlastních politických strategií, jakož i postavení středoevropského regionu v těchto strategiích. Z pozorování typů jednotlivců, kteří vstupují na trh s lobbingem je zase zřejmá určitá závislost od specifík politického vývoje zemí – konverze komunistických elit, zániku nebo nezvolení některých demokratických politických stran (např. ODA v 90.-tých letech), ale také faktické provázanosti kariérního postupu na vysokých pozicích ve státní správě s politickými stranami. Tento vývoj lze vysvětlit také jeho provázaností s rostoucí konkurencí PR agentur. Přesnější obraz toho, jaký je vztah českých a polských lobbistů k veřejné a soukromé sféře, poskytuje typologie v následující části.

II. Kdo jsou čeští a polští lobbisté? Typologie jedné kohorty (2000-2016)

Na základě analýzy korpusu osmdesáti profilů českých a polských lobbistů konzultantů (40/40) z třiceti osmi různých agentur/nebo pracujících na vlastní jméno, jsme popsáním jejich profesních drah čtrnácti kvalitativními proměnnými dospěli k rozlišení čtyř odlišných skupin lobbistů¹⁹. Multivariační analýza nám umožnila objektivizovat vztahy mezi hodnotami proměnných, jejich větší nebo menší provázanost. Jako nejvýznamnější se pro typologii ukázalo pět proměnných (ty nejvýrazněji definují dvě první faktorové osy zobrazené na grafu č. 3):

1. zkušenost v politice (hodnoty: bývalí poslanci nebo ministři - Elu_pol; spolupracovníci – asistenti, poradci, apod. – 1pol; bez zkušenosti v politice – 0pol)

2. poměr mezi výší první pozice zastávané po vstupu do lobbingu a pozice v době zavedení do korpusu (ti, kteří začínali na juniorské pozici a poté postoupili na seniorní pozici - JS; ti, co již vstupovali na seniorní pozici – SS). Toto rozlišení mezi juniorními a seniorními pozicemi je v rámci agentur poměrně jednoznačné.

---

¹⁹ Nemluvíme o „vzorku“, ale záměrně o „korpusu“, jelikož je v případě lobbistů konzultantů velmi obtížné zmapovat přesně zmapovat celou populaci, z níž by pak vzorek vycházel. Navzdory těmto obtížím však považujeme za korpus reprezentativní, ačkoliv to nelze statisticky odvodit od základního souboru/populace – samotní respondenti odhadovali počet jednotlivců v podobné pozici na desítky osob, jak v Polsku, tak v ČR. Pokud bychom chtěli do výzkumu zahrnout i tzv. in-house lobbyisty a jednotlivce, kteří nikde a nijak navenek neuvádějí, že podobnou práci vykonávají, jednalo by se samozřejmě o mnohem větší skupinu. Dále je důležité poznamenat, že jejich výběr nevychází z synchronního řezu touto populací, ale reprezentuje kohortu lobbistů konzultantů za období let 2000-2016 – pomyslnou populací jsou tedy všichni ti, kteří v daném období po kratší či delší dobu tuto aktivitu vykonávali. Tento přístup má, jak poznamenává Guillaume Courty, který podobně zkoumal francouzské lobbyisty, hned několik výhod: umožňuje sledovat strukturu dané skupiny přes delší období a také zachytit profesní vývoj jednotlivců v korpusu (Courty 2017b, s. 38) - ne všichni byli pořád lobbyisty konzultanty v roce 2016, což umožnilo sledovat také to, na jaké pozice se z lobbingu přesunuli.

Leg. : Každá proměnná je zvýrazněna jinou barvou. Hodnoty proměnných vyznačení červeným písmem aktivně vstupují do výpočtu vzdáleností mezi sebou, zeleně vyznačené proměnné jsou do faktorového pole promítnuty teprve posléze a neurčují faktorové osy a označují tak pouze ex post, v jakém vztahu jsou dané hodnoty proměnných k aktivním hodnotám.

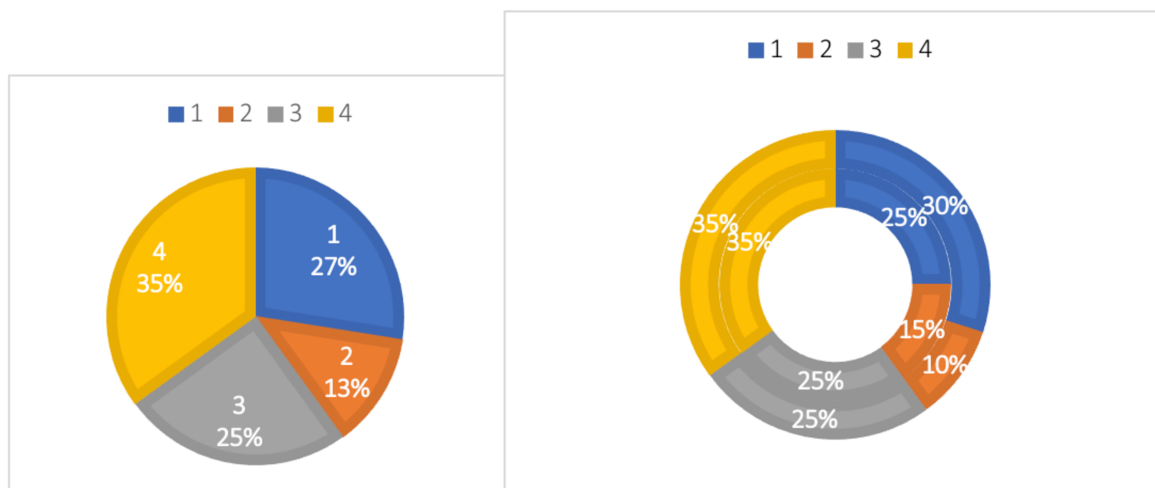
Inhouse	A été/est lobbyiste à l'interne	1pp	Agit comme porte-parole du lobbying	1_5ann	Travaille comme lobbyiste depuis 1-5 ans
AVpriv	A travaillé dans le secteur privé avant de devenir lobbyiste	0pp	N'agit pas comme porte-parole du lobbying	6_9ann	Travaille comme lobbyiste depuis 6-9 ans
APRpriv	A travaillé dans le secteur privé après le lobbying	PROint	A une expérience professionnelle avec l'international	10_14ann	Travaille comme lobbyiste depuis 10-14 ans
1admin	Est passé/e par l'administration publique	UNlint	A fait un diplôme d'études supérieures à l'étranger	15_25ann	Travaille comme lobbyiste depuis 15-25 ans
0admin	N'est pas passé/e par l'administration publique	0int	N'a aucune expérience de l'international	JS	Est entré/e dans le lobbying sur une position de junior, pour être promu senior
Elu_pol	Ancien/ne élu/e	Fdroit	Formation en droit	SS	Est entré/e dans le lobbying sur une position de senior
1pol	Est passé/e par la politique (mais non comme élu/e)	F jour	Formation en journalisme	1stage	Est passé/e par un stage dans les institutions publiques
0pol	N'est pas passé/e par la politique	Fpolit	Formation en science politique, RI ou associés	0stage	N'est pas passé/e par un stage dans les institutions publiques
1pos	Travaille dans la même agence/cabinet depuis son entrée dans le lobbying	Fpr	Formation en relations publiques	1reg	Est enregistré/e dans le registre des lobbyistes polonais
2pos	A déjà changé d'agence depuis son entrée dans le lobbying	Fekon	Formation en économie	0reg	N'est pas enregistré/e dans le registre des lobbyistes polonais
3_4pos	Occupe déjà sa troisième ou quatrième position sur le marché du lobbying (agences différentes)	Fautre	Autre formation (arts, langues, sciences naturelles, etc.)	Nreg	N'a pas d'obligation d'y être enregistré
1cons	Membre d'un conseil de surveillance d'une entreprise avec la participation de l'État	f	Femme	Registre.NA	Lobbyistes tchèques (aucun registre des lobbyistes n'existe)
0cons	N'est pas membre de conseils de surveillance	h	Homme	CZ, POL	Tchèque, polonais

Do konstrukce typologie ovšem vstupují i další proměnné, jako mobilita na trhu s lobbingem, tedy to, zda a kolikrát lobbista změnil místo působení (vůbec – 1pos, jednou – 2pos, nebo více než jednou – 3_4pos). V kombinaci s proměnnými jako je délka působení na trhu s lobbingem, nám umožňuje odlišit ty, kteří jsou od začátku na stejné pozici, často ve vlastní agentuře, od těch, kteří na trhu vystřídalí několik agentur, přičemž vyhledávání nové pracovní pozice v lobbingu, spíše než jinde, zde indikuje určitou míru zakořenění na trhu s lobbingem. Zejména bývalí politici patří do první kategorie, zatímco lobbisté se zkušeností ze státní správy nebo mladí absolventi politologie patří do druhé kategorie (to také znamená, že spíše pracují „pro někoho“ než pod vlastním jménem).

Čtyři typy lobbistů, které rozlišujeme, jsou v korpusu poměrně rovnoměrně zastoupeny, a toto zastoupení se také ukazuje jako velmi podobné ve srovnání českých a polských lobbistů (viz graf č. 3). Národní proměnná, tedy to, zda jde o lobbistu polského nebo českého, skutečně z multivariační analýzy vychází jako nevýznamná. Nesouvisí tedy s rozdíly mezi lobbisty, které

odlišují celé jejich profesní dráhy navzájem. Typologie, kterou předkládáme, je proto společná pro oba případy, český i polský. Na menší rozdíly upozorňujeme průběžně.

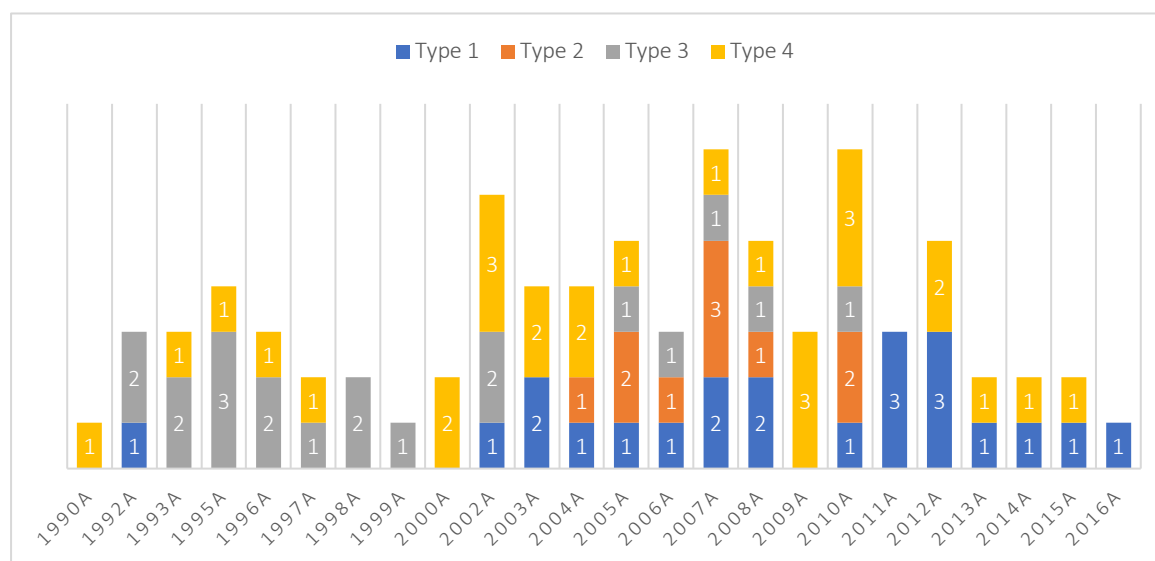
Graf č. 3 (v plné verzi práce č. 5): Zastoupení typů lobbistů v korpusu

Leg. : 1 = Profesionálové „public affairs“, 2 = Vysocí státní úředníci ve službách soukromého sektoru, 3 = „Věční“ politici, 4 = „Věční“ prostředníci. Nalevo: průměrný podíl pro Polsko a ČR dohromady, napravo: vnější kruh = Polsko ; vnitřní kruh = ČR.

Když promítneme takto postavenou typologii do jednoho z dříve uvedených grafů, který zachycuje rozložení korpusu lobbistů podle roku jejich vstupu na trh s lobbingem, vidíme přesněji, jak se první typ, zejména mladších lobbistů, objevuje teprve v letech 2000, typ bývalých státních úředníků zase po vstupu do EU, a naopak, jak je dominantní skupinou v 90.-tých letech typ bývalých politiků.

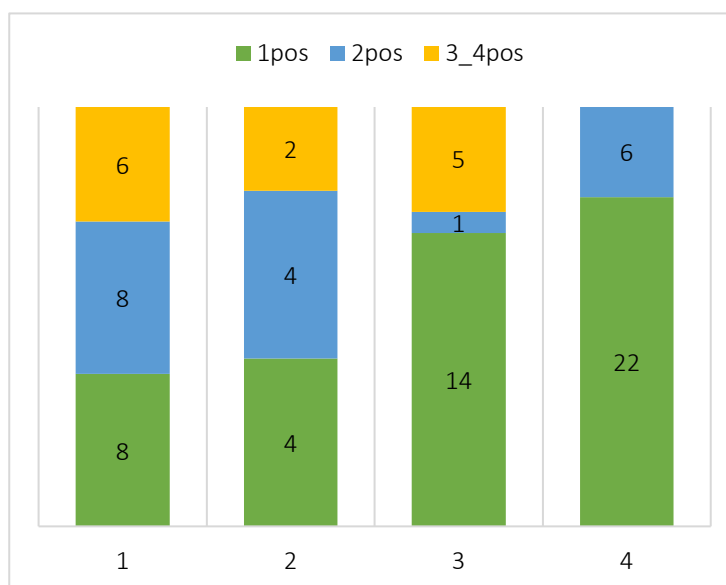
Graf č. 4 (v plné verzi práce č. 6): Rozložení typů lobbistů podle roku vstupu na trh s lobbingem

Lég. : Typ 1 = Profesionálové „public affairs“, Typ 2 = Vysocí státní úředníci ve službách soukromého sektoru, Typ 3 = „Věční politici“, Typ 4 = „Věční prostředníci“.

Poslední společný graf nám umožňuje zobrazit předkládanou tezi o rozdílech v mobilitě lobbistů na trhu (graf č. 5). Zatímco „věční prostředníci“ mají tendenci pracovat ve vlastní agentuře nebo na vlastní jméno, profesionálové „public affairs“ jsou naopak na tomto trhu velmi mobilní a mnohdy vystřídají několik agentur, než si případně založí vlastní. Bývalí politici se svým chováním na tomto trhu blíží spíše prvnímu pólu a bývalí státní úředníci druhému pólu.

Graf č. 5 (plná verze, č.7): Mobilita jednotlivých typů lobbistů na trhu s lobbingem

Leg. : 1 = Profesionálové „public affairs“, 2 = Vysocí státní úředníci ve službách soukromého sektoru, 3 = „Věční politici“, 4 = „Věční prostředníci“.

A. Profesionálové „public affairs“

Tato skupina lobbistů by mohla působit jako jádro lobbingu coby povolání – jednotlivci, kteří studovali obory související s politikou, vyznačují se mobilitou na trhu a tedy určitým zakořeněním v něm, jinými slovy, „dělají v lobbingu kariéru“. Ve skutečnosti je však tato skupina, která představuje pouze čtvrtinu všech lobbistů korpusu, od tří ostatních statisticky výrazně vzdálená, což znamená, že se profily těchto lobbistů od všech ostatních liší mnohem více, než profily lobbistů ostatních tří typů, tvořících většinu korpusu, navzájem²¹. Spíše než typickou je tedy tato skupina odlišnou od většiny lobbistů konzultantů.

Kromě druhu vzdělání, mobility na trhu či věku (silné zastoupení věkové skupiny 27-35), se tato skupina také vyznačuje častou zahraniční zkušeností (40% jednotlivců ve skupině). Některé agentury tak lákají mladé absolventy zahraničních vysokých škol, pro něž je sektor agenturního lobbingu téměř jako každý jiný. Vstupují na něj bez větších reputačních obav, seznámení například s rozšířeností stáží v lobbingových agenturách v Bruselu, a často s plánem v budoucnu se angažovat politicky nebo pracovat na řídicích pozicích ve státní správě.

Příkladem profilu této skupiny je mladý (r.n.1985) lobbista na juniorní pozici v jedné z českých agentur, v době rozhovoru student politologie na Univerzitě Karlově, původem z menšího města na severozápadě Čech. Zdůrazňuje svůj skromný původ, povolání rodičů nesouvisející s jeho směřováním (matka zdravotní sestra, otec kontrolor v těžkém průmyslu), a brzký zájem o historii, psychologii a filosofii: *„filozofii, tu jsem řešil už od základky, a když jsme potom zjistil, že nějak ta politologie s mezinárodníma vztahama kombinuje vlastně všechno tady to, vždycky jsem měl problém s mocí a s autoritama, takže jako, tak jsem se rozhodl k tomu, že budu studovat přímo tu moc, no“*, (rozhovor s Michalem Motlem). Navzdory mladému věku zastává popří studiu již druhou pozici na trhu s lobbingem. V budoucnu ale spíše než politickou kariéru plánuje studovat v zahraničí a poté ve finančním sektoru, založit si vlastní think-tank a ze svých zisků udělovat stipendia talentovaným českým studentům.

Polským příkladem je pak Barbara Gersdorf (r.n. 1981), která se k lobbingu dostala hned po studiích PR přes stáž v bruselské kanceláři mezinárodní agentury Fleishmann Hillard. Než se dala na studium PR, začínala s dálkovým studiem politologie, a u studia pracovala na komunikačním oddělení polské státní zdravotní pojišťovny. Od plánů o kariéře v Evropské komisi postupně upustila: *„dospěla jsem k závěru, že je to jedna velká byrokratická mašinerie a že by to byla nejspíše nuda“*. Nastoupila nejdříve na juniorní pozici jedné z mála polských

---

²¹ Viz dendrogram, který zobrazuje vzdálenost mezi jednotlivými hodnotami proměnných, uvedený podobně jako další podrobnosti k metodě multivariační analýzy v příloze č. 3 plné verze práce.

agentur, které tehdy lobbying otevřeně jako službu nabízely (*public affairs*) a postupně se v ní stala partnerkou. Klade důraz na rozdíl mezi lobbyingem, kterému se věnuje její agentura a lobbyingem těch, kteří nejsou zapsaní v registru zřízeném na základě zákona o lobbyingu z roku 2005. Regulaci lobbyingu si tedy osvojuje jako nástroj definice hranic lobbyingu coby profese, když členy profesní asociace založené v roce 2003, kteří nebyli ze začátku v registru zapsaní, označuje výrazně negativním termínem spojeným s korupčními praktikami („*załatwiaczy*“). Označení své práce jako „lobbyngu“ si osvojila a staví na jeho moderních a mezinárodních konotacích.

B. Vysocí státní úředníci ve službách soukromého sektoru

V této skupině nacházíme bývalé odborníky státní správy na evropské záležitosti, častou s právnickým vzděláním a důkladnou znalostí legislativního procesu. V prezentaci své práce kladou důraz na odbornost, ale také na svoji reputaci z doby působení ve státní správě. Jejich vztah ke klientům je pak poměrně specifický – fungování a logiky soukromého sektoru jsou jim výrazně vzdálenější než například čtvrtému typu lobbistů („věčným prostředníkům“). Pokud do podniků z agentur přecházejí, pak jde většinou o specializované pozice *in-house* lobbistů, nikoliv pozice v řízení samotné aktivity podniku. Jejich zakořenění, symbolické i odborné, ve veřejné sféře, je tak výrazné a v soukromém sektoru v podstatě zúročují ve prospěch soukromých aktérů expertízu z veřejného sektoru. Právě tato „statusová závislost“ na veřejné sféře vysvětluje, že jde často o lobbisty, kteří nízkou společenskou prestiž své práce pocítují jako problém nejvíce, a jsou proto také z velké míry ochotní investovat svoji energii do budování společenského uznání lobbyingu jako profese. Pokud se totiž nevrátí do veřejné sféry, můžou na lobbyingu zůstat závislí po zbytek své kariéry. Pokud jde o věk, jedná se zejména o jednotlivce ve věkových skupinách od 36 do 42 let a od 43 do 54 let, kteří před sebou tudíž mají ještě značnou část svého aktivního života.

Příkladem je Jarosław Bobrzowicz, bývalý vysoký úředník polského ministerstva zahraničních věcí, který se účastnil vyjednávání přístupových smluv Polska do EU, v období vlády Občanské platformy (PO) však narazil na stranický strop a nedosáhl na pozici náměstka, kterou považoval za přirozené směřování své kariéry. Jako lobbista začíná v jedné z nejznámějších polských agentur, kde ale zůstává pouze rok a půl, poté se stává *in-house* lobbistou jednoho z největších maloobchodních řetězců. Po pěti letech (v květnu 2012) však z nadnárodního řetězce odchází, nespokojený s „*firemní kulturou*“ (rozhovor s Jarosławem Bobrzowiczem), která údajně nedokáže docenit přínos lidí, kteří do firmy přicházejí zvenčí. Toto období odpovídá také klesající poptávce nadnárodních firem po lobbyingu. Bobrowicz

začíná pracovat na vlastní jméno, jako „*osamělý vlk*“ (Idem), současně vyučuje kurz o lobbingu na Varšavské univerzitě a zajímá se o možnosti založit profesní sdružení. S vítězstvím strany Právo a spravedlnost, k níž měl tradičně blíže než k Občanské platformě, v legislativních volbách v roce 2015, se však dostává do výhodnější pozice a stává se poradcem předsedy jednoho z největších polských zaměstnavatelských svazů.

C. „Věční politici“

Přívlastek „věční“ nedokonale vyjadřuje francouzské pojmenování této kategorie jako „*les permanents*“, čili těch, kteří jsou „stálými kádry“ politiky²². Na rozdíl od „profesionálů *public affairs*“, kteří jsou na trhu s lobbingem velmi mobilní, zůstávají většinou bývalí politici na stejné pozici (70% ve srovnání s 36% u prvního typu a 40% u druhého typu), často ve vlastní agentuře (75% z těch, kteří zůstávají na stejné pozici). Prestiž jejich předchozí práce kontrastuje s jejich novým výdělečným povoláním a činí tak jejich symbolickou závislost na jejich předchozím statusu o to silnější.

V této kategorii kromě bývalých poslanců nacházíme také ty, kteří sice nikdy volený mandát nezískali, ale pohybovali se vždy v blízkosti politiky, často obzvláště v blízkosti jedné politické strany. Jako příklad lze uvést zakladatele jedné z nejvýznamnějších sítí lobbingových agentur ve střední Evropě. Jako zahraniční Polák se do země vrátil po pádu komunismu a coby aktivní podporovatel disidentských politických elit měl v nové polské politice dobré kontakty. Spolu s prestižním diplomem z Oxfordu a znalostí britského prostředí to z něj činilo ideálního partnera pro zahraniční investory. Původně však doufal v možnost zapojit se do nové demokratické politiky přímo, narazil však na neochotu místních disidentských elit přenechávat místo polským elitám z emigrace. Od začátku devadesátých let se tak kontinuálně věnoval lobbingu.

Podobně jako „vysocí státní úředníci ve službách soukromého sektoru“ mají i bývalí politici tendenci se veřejně vyjadřovat na obhajobu svého nového povolání, nakolik zažívají s přechodem do lobbingu ztrátu společenské prestiže, kterou tudíž mají motivaci kompenzovat. Tato ochota být „mluvčími“ lobbingu v médiích či jinde souvisí také s tím, že u lobbingu často

---

²² Odkazujeme přitom na rozlišení mezi „*les permanents*“, stálými aktéry politického pole, a jeho příležitostnými nebo dočasnými aktéry, které rozvíjí v sociologickém studiu „pole eurokracie“ Didier Georgakakis (Georgakakis 2008, s. 72–74; 2012, s. 309–328). Ve svém zkoumání pozice bruselských lobbistů v tomto poli pak Guillaume Courty a Hélène Michel dospívají k závěru, že tito patří mezi „stálé kádry eurokracie“ vzhledem ke svému pevnému ukotvení v mocenském poli EU a také svému vztahu k pracovnímu trhu, který s institucemi EU souvisí (Courty a Michel 2012).

zůstávají dlouhou po dlouhou dobu (15-25 let). Vzhledem k úzkému poutu, které je pořád váže k jejich předchozímu povolání to však nebývají oni, kdo skutečně zakládá profesní sdružení.

Typickým příkladem je Karel Mareš, bývalý český poslanec a ministr s disidentskou minulostí, který se angažuje po listopadové revoluci v křesťansko-demokratickém prostředí. V legislativních volbách v roce 1998 však jeho strana nezískává v Parlamentu žádné křeslo a rozhodne se proto se dvěma kolegy, z nichž je jeden také bývalým poslancem, založit lobbingskou agenturu, která by nabízela služby související také s adaptací na vstup do EU. Svoji volbu pro lobbying prezentuje jako volbu z nouze:

„Protože jsem si nic nenashromáždil v politice, žádné účty jsem neměl na Kaymanských ostrovech, měl jsem naopak 4 děti, všechny na studiích, nezaopatřené, takže... a bylo mi 52 let. A v Čechách neexistovala žádná tradice toho, jak se tedy o lidi, kteří po několika letech vyjdou z politiky, mezitím jim ujede vlak v jejich profesi, a oni to musí těžce dohánět, tady žádný systém nějakých kompenzací samozřejmě, nebo vychladací, vyhasínací období, anebo jak se tomu říká, neexistuje. Takže to bylo docela těžké, moje manželka je učitelka, s platem, jak dobře víte, nepříliš vysokým [...] Takže to nebylo jednoduché“, (rozhovor s Karlem Marešem).

Jako bývalého poslance jej přitom nadále, i po dvaceti letech, identifikují jak jeho klienti, tak veřejní činitelé, s nimiž jedná v záležitostech klientů.

D. „Věční prostředníci“

Jako bývalí poradci ministrů, premiérů, nebo také daňoví poradci nadnárodních firem, jsou lobbisté této poslední skupiny často neformálně blízcí některé politické straně a mají za sebou i několik různých krátkodobých pozic ve veřejné sféře, většinou navázaných na konkrétního politika či stranu (role poradce, mluvčího, člena kabinetu, vedení státního podniku jmenované státem, apod.). Na rozdíl od bývalých politiků v jejich profesní dráze však také najdeme napojení na soukromý sektor, ať jde o poradenství nebo podnikání. Od ostatních typů se tedy vyznačují vysokou mobilitou napříč veřejnou a soukromou sférou, v žádné z nich ale nezapouštějí kořeny, pragmaticky ani symbolicky (identifikace, přebírání hodnot, uznání pravidel, apod.). Pracovní zkušenosti ve veřejné sféře pro ně zapadají do širší škály různorodých zkušeností a vzhledem ke všem těmto distinktivním rysům se jejich profesní dráhy vyznačují „multipozicionalitou“ (*multipositionalité*). Můžou tak dokonce pracovat pro obě

sféry současně, aniž by se snažili stát *insidery* v některé z nich. Takové pozici často nejvíce odpovídá role poradce, resp. konzultanta, nikoliv pouze v „*public affairs*“.

I když jsou délky různých pracovních pozic proměnlivé, konstantou zůstává jejich alternace mezi veřejnou a soukromou sférou nebo aktivita v obou sférách zároveň. Tato alternace však neznamena mobilitu na trhu s lobbingem (srov. s prvním typem). Tři čtvrtiny jednotlivců této skupiny naopak od vstupu do lobbingu zůstalo na stejném místě a není to, na rozdíl od třetího typu lobbistů, proto, že by zakládali vlastní agentury (pouze 43% oproti 75% v případě „věčných politiků“). Pokud už vlastní firmu založí, věnuje se tato i jiným činnostem než lobbingu.

Příkladem je zde bývalý mluvčí polského levicového premiéra Leszka Millera (Sociálně-demokratická unie, SLD) v období let 1995-1997. Když se SLD ocitla v opozici, začal Marcin Kaszuba pracovat pro jednu z tehdejších lobbingových agentur. S návratem Leszka Millera do vlády v roce 2001 se stal znovu mluvčím, tentokrát postupně na různých ministerstvech, a poté mluvčím státem kontrolované rafinerie PKN Orlen. V období let 2004-2006 se stává náměstkem ministra hospodářství pověřeným vyjednat se zahraničními investory nový rámec pro jejich podporu státem. Když se pak SLD znovu ocitá v opozici, stává se z něj poradce zahraničních investorů (s nimiž dříve vyjednával) v polské pobočce nadnárodní poradenské společnosti Ernst & Young. Když se jeden z bývalých premiérů SLD, Marek Belka, dostává do vedení Národní banky, přesouvá se Marcin Kaszuba na místo vedoucího komunikačního oddělení banky.

Identifikace tohoto čtvrtého typu lobbistů je pro zkoumání styčných ploch veřejné a soukromé sféry zásadní – ukazuje, že meziprostor, který je spojuje, spíše než odděluje, není pouze přechodným nebo nouzovým řešením, čekárnou pro vstup do jedné ze sfér, ale že jsou zde aktéři, pro které je tento meziprostor těžištěm jejich profesní dráhy, k němuž se po více nebo méně krátkých misích vrací.

***

Analýza profesních drah českých a polských lobbistů konzultantů tak poskytuje konkrétní a proto komplexní portrét této populace, která se ukazuje jako výrazně heterogenní. Nejdůležitější jsou pro další zkoumání rozdíly následující: rozdíl ve způsobu, jakým se vztahují jak k aktérům veřejné, tak k aktérům soukromé sféry, a rozdíl v tom, jak využívají pozici „prostředníka“ mezi různými prostředími, jinými slovy, k čemu jim v rámci jejich profesní dráhy slouží. „Profesionálové *public affairs*“ jsou spíše mladými absolventy politologie či příbuzných oborů, se zahraniční zkušeností, kteří lobbing používají jako vstupní bránu do

národního mocenského pole, zatímco pro „věčné prostředníky“ je meziprostor soukromé a veřejné sféry těžištěm kariér, které střídají pozice podpory výkonu politické moci a podpory řízení byznysu a neintegrují se plně do žádné ze dvou sfér. Z tohoto pohledu lze „lobbying“ považovat za společné jméno pro ve skutečnosti odlišné individuální strategie využívání tohoto meziprostoru.

2. kapitola: Budování profesní autonomie lobbistů, od zvládání závislosti na klientech a veřejných činitelích po legitimizaci lobbyingu jako nezbytné součásti demokracie

Kvůli svému vztahu k nejméně dvěma různým sférám, s jejich vlastními pravidly, logikami fungování a hodnotami, jsou lobbisté vystaveni jednak klasickým napětím společným pro všechny „prostředníky“ (Nay a Smith 2002b, s. 20), jednak specifickým napětím způsobeným výraznou asymetrií jejich statusu vůči těm, od nichž jsou ve své každodenní práci závislí. Jelikož je navíc jejich práce pouze velmi slabě institucionalizovaná, zůstává její definice a zejména definice její hranic a způsobů ohodnocení většinou záležitostí smluvního vyjednávání s klienty. Toto obtížné definování limitů práce lobbistů jenom posiluje jejich závislost na soukromých i veřejných aktérech, s nimiž jednají, a vede je pokusům zmenšit nebo alespoň kontrolovat tuto závislost budováním profesní autonomie. Tato závislost je pak o to větší, že je práce lobbistů neveřejná a často neviditelná (nezanechává viditelné stopy).

Přes analýzu vyprávění lobbistů o svých klientech a o veřejných činitelích, ale také prostřednictvím studia profesních mobilizací některých z nich, se skutečně ukazuje úzký vztah mezi zvládáním této závislosti na bezprostředně blízkých aktérech, a snahou získat uznání coby profese. Vzhledem k politickému charakteru jejich činnosti (v širokém smyslu souvislosti s politickým rozhodováním, s výkonem politické moci) pak v požadavcích po tomto uznání používají také argumenty založené na odkazech k politickým konceptům, jako je občanská participace, pluralismus zájmů, kontakt politické moci s občany, apod. Také v rámci této snahy obhájit svoji autonomii téměř jednohlasně zpochybňují symbolickou odlišnost veřejných činitelů a vzdálenost, která je od nich, pokud jde o sociální prestiž, dělí. Na pozadí profesní mobilizace a snahy o vymezení své práce se tak rýsuje politická legitimizace lobbyingu jako součásti demokracie a kontestace rozvržení statusů mezi aktéry veřejné sféry.

K tomuto závěru vedou tři části této kapitoly: první, která ukazuje, jak potřeba uspokojit klienta souvisí s motivací pro hledání profesní autonomie ; druhá část, kde se takovým motivem

symbolická blízkost a závislost lobbistů vůči veřejným činitelům ; a konečně, analýza profesních mobilizací v třetí části, která poukazuje na to, jaké nástroje mobilizovaná část lobbistů konzultantů využívá (zakládání sdružení, spolupráce s univerzitami, zahraniční zkušenosti a odkazy na lobbying v zahraničí).

I. Potřeba uspokojit klienta jako hybná síla hledání profesní autonomie

Podobně jako jiná povolání musejí lobbisté pracovat na vytváření dojmu nutnosti své práce, což také znamená promovat nebo posilovat u podniků, potenciálních klientů, jejich vnímání sebe sama jako nositelů politicky relevantních zájmů a jejich postavení „stakeholderů“. Zájmy, o jejichž reprezentaci jde, se tedy jeví více jako proměnlivý produkt práce aktérů zvnějšku (poradci, právníci, lobbisté) i zevnitř podniku, než jako jednoduše vyplývající z činnosti podniku či z jeho postavení na trhu. Lobbisté tedy spoluvytvářejí vnímání ekonomických aktérů, svých potenciálních klientů, jako aktérů, kteří mají mít své místo v tvorbě veřejných politik, a jsou zároveň na tomto vnímání podniků závislí.

Vztah s klienty se navíc komplikuje v rovině vnímání práce lobbistů jako potenciálního reputačního rizika. Jelikož podniky nemají v legislativním procesu institucionalizované místo, jak lobbisté, tak jejich klienti svým způsobem toto neustálé reputační riziko řeší, a to způsobem, jímž přesouvají negativní obraz lobbingu na toho druhého: lobbisté se brání moralizujícím diskursem o klientech, kteří jsou v něm těmi, kdo vyžadují či očekávají praktiky na hranici legality, zatímco podniky si často najímají externí lobbisty právě proto, aby v případě potíží nebyli sami přímo viditelní jako aktéři vlivu zapojení do potenciálně problematických praktik. Jinými slovy, politická role ekonomických aktérů, která je vzhledem k oficiálnímu obrazu legislativního procesu ambivalentní, přivádí lobbisty i jejich klienty do určité soutěže v morální převaze, která by je ochránila před reputačním rizikem. Tuto pozici lobbistů pak komplikují dvě další charakteristiky jejich vztahu ke klientům – vyjednávání očekávání klienta od práce lobbisty, kterému se věnujeme v částech A a B, a neveřejnost až neviditelnost jeho práce (C).

A. Symbolický odstup versus pragmatická závislost, vztah lobbistů ke klientům

Ve všech rozhovorech se v určitou chvíli objevuje „vyprávění o nemorálních klientech“, zejména místních podnicích. Ačkoliv jsou v portfoliu klientů spíše vzácné, v rozhovorech mají důležité místo. Lobbisté na jejich příkladu demonstrují, že při výběru klientů, jakož i výběru praktik jejich reprezentace činí morální soud a „nehodné“ klienty tudíž odmítají. Jeden z českých lobbistů, bývalý PR konzultant blízký ČSSD, tak o přístupu ke klientům říká

následující: „*Tak tady se to jakoby různí, my se snažíme toho klienta tedy jakoby kultivovat, někdy prostě ten klient přijde s tím, že to řešení bude takové, jak - nevím jak to vyjádřit - jako je pověst toho oboru, tak samozřejmě, pokud cítíme, že od nás klient očekává přesně toto, tak to je právě cesta, kterou my nejedeme, tak potom v té spolupráci nepokračujeme, ať ten klient pak není rozčarovanej, že takhle to možná jde, ale my to neděláme,*“ (rozhovor s Ivanem Dymešem). Později spontánně dokládá tento popis příběhem:

„Stalo se nám, že jsme prostě měli zadání od klienta, ke kterému jsme navrhli strategii o které jsme se domnívali, že je dobrá, že je prospěšná, a jakmile jsme ji konfrontovali se zákonodárným prostředím, tak jsme zjistili opak. Probírali jsme to s klientem, klient nebyl ochoten ustoupit, a tak jsme se rozešli, protože jsme si nemysleli, že to co po nás klient chce je potřebné a je průchozí [...] klient nás seznámil se svým problémem, přesvědčil nás, že to je skutečně problém, že to je potřeba řešit, my jsme na to konto prostě navrhli strategii, dodal nám text pozměňovacího návrhu, my jsme si udělali argumentační body, kterými jsme ho doprovodili, dali jsme si schůzku s vybranými zákonodárci, a ti nám lidově řečeno řekli, že to je nesmysl, a že pokud bychom to takhle přijmuli, tak by to mělo určité konsekvence prostě negativní, a že by se to v konečném důsledku obrátilo proti celému oboru. S tím jsme klienta seznámili, nepřesvědčili, resp. jsme navrhli jiné znění pozměňovacího návrhu, což se nám už samozřejmě nelíbilo, takže jsme se rozešli,“ (Idem).

Tento způsob prezentace vztahu k požadavkům klientů je v rozhovorech všudypřítomný. Představuje lobbisty jako ty, kteří se snaží klienty vychovávat k morálnějšímu chování a jako takový je součástí snahy pozitivně ovlivnit svůj obraz v společenském kontextu, kde je lobbying často spojován s korupcí a kde jsou jako lobbisté označováni protagonisté politických skandálů. Negativní vnímání lobbyingu veřejností se tedy výrazně promítá i do vztahu lobbistů a jejich klientů – navíc, zatímco se lobbisté snaží přesunout špatnou reputaci na domácí klienty, má využívání služeb lobbistů konzultantů pro klienty někdy podobnou funkci, a sice předejít tomu, aby byly činnosti prováděné lobbistou přímo spojeny s podnikem a jeho jménem. Mnoho lobbistů pak také konstatuje, že např. ovlivňování zadání veřejných zakázek a jejich průběhu, které patří spíše do „šedé zóny“²³ a neprezentuje se jako součást práce lobbisty veřejně, je přesto „klasickým lobbyingem“ (rozhovor s Jaroslavem Zapletalem), tedy běžnou součástí práce

---

²³ Pro význam „šedé zóny“ jako kategorie v rozlišení stupňů vnímané závažnosti korupčních či jiných transgresivních praktik podle kontextu a protagonistů, viz Lascoumes 2011; Heidenheimer a Johnston 2001.

lobbistů konzultantů (viz také rozhovor se Stefanem Kulczykem, Arturem Reszkou a Pavlem Zábranou).

Využití lobbistů konzultantů ze strany podniků také může plnit další funkce, které nestaví lobbistu do výhodné pozice z hlediska veřejné prezentace své práce. Mladý polský lobbista pracující ve vlastní agentuře, Maciej Łaski, tak zmiňuje příklad nadnárodních podniků, jejichž místní manažeři si najímají externí lobbisty i v situacích, kdy je pro účinný lobbying již příliš pozdě (rozhodovací proces se chýlí ke konci), ale kdy potřebují vůči mezinárodnímu vedení podniku vykázat, že ze své strany udělali vše možné pro obranu jeho zájmů (rozhovor s Maciejem Łaskim). Taková praktika je pak hodnocena jako neférová, neboť znamená předem neúspěšnou a nevýznamnou práci. Závislost na hodnocení lobbisty ze strany klientů pak celkově nejasné vymezení obsahu a záběru práce lobbisty pouze posiluje.

B. Snaha lobbistů vyjasnit meze legitimních očekávání klientů jako součást problematického hodnocení „úspěchu“ v práci lobbisty

Jelikož mnoho činností, které jsou součástí práce lobbisty nezanechává uchopitelné stopy, věnují lobbisté nezanedbatelnou část svého času dokazování toho, že vyvíjejí požadovanou činnost. Zpracovávají tak zápisy ze schůzek, zprávy o vývoji v dané legislativní oblasti nebo v konkrétní otázce, absolvují schůzky s klienty, které mají prokázat, že je potřeba nadále služby lobbisty využívat, podávají klientovi důkazy toho, že jsou v kontaktu s vysoce postavenými veřejnými činiteli, apod.²⁴.

Navzdory tomu je však hodnocení práce lobbisty problematické. Všichni dotazovaní lobbisté označují očekávání klientů za nerealistická. Mínění klienta o práci lobbisty je přitom o to důležitější, že od ní může záviset i finanční odměna – lobbisté se tak snaží vyhýbat smlouvám navázaným na konkrétní zadání a upřednostňují dlouhodobé smlouvy založené na měsíčním paušálu za služby jako např. legislativní monitoring. Ohodnocení za práci na konkrétním zadání má totiž v některých případech podobu tzv. *success fee*, čili platby, která je vyplacena pouze v případě, že je stanovený cíl považovaný za dosažený.

Střet mezi očekáváními klientů a možnostmi lobbistů zajistit dosažení požadovaného cíle souvisí ale kromě nejasně vymezeného obsahu práce lobbisty také se střetem logik fungování „průmyslového“ a „občanského“ světa (Boltanski a Thévenot 1991). Mnoho dotazovaných lobbistů tak o své práci mluví jako o překladu z jazyka jednoho světa do jazyka

---

²⁴ Cf. podobné pozorování Rogana Kershe, který ve svém etnografickém výzkumu práce lobbistů ve Washingtonu zaznamenal praxi sjednávání schůzek se zbytečně vysoce postavenými veřejnými činiteli, kteří v dané věci nebyli důležití, ale kteří mohli udělat dojem na klienta („*show-horse meetings*“), (Kersh 2002, s. 235).

druhého světa. Jestliže lze podobně charakterizovat práci jakýchkoliv „prostředníků“ obecně, v případě lobbistů tyto vztahy komplikuje pragmatická závislost na mínění klienta. Jeden z polských lobbistů je popisuje následovně: *„Čekají od nás stejné výsledky jako ty, které dosahují ve svém sektoru. Navíc jednáme většinou s řediteli podniků – s velmi silnými osobnostmi, neoblomnými, které nechtějí pochopit, že úspěch závisí od tisíce věcí a nejenom od našeho vlivu.“* (rozhovor s Januszem Ziemniakem).

Ředitel jedné z českých lobbingových agentur si stěžuje podobně: *„Většinou ten klient neví, co přesně chce. Jsou třeba případy, kdy klient, a to se nebavíme o PA (public affairs), úplně, ale může to taky být, ví, že má problém, jakože ví, že mu něco hrozí. Ale většinou je to tak, že s tím klientem musíte strávit hodně času, vlastně si s tím klientem musíte ujasnit, jestli chce, to co říká, jo, protože...[...] Vy nejprve musíte pochopit jejich problém. Často se stane, že oni vám řeknou rovnou, co chtějí, že vymyslej řešení. Což pro vás může být slepá ulička.“* (rozhovor s Pavlem Zábranou). Rozdíly ve vnímání fungování zákonodárného procesu můžou tedy také vést ke sporům ohledně definice cílů a strategie, sporům, které jsou v lobbingu obdobou obecně se vyskytujících sporů mezi poskytovateli služeb a jejich zákazníky, charakteristických frustrací těch prvních, že „vědí lépe než zákazník“ (Hughes 1958).

Navzdory tomu, že často považují klientovo vnímání politických problémů za zkreslené nebo neadekvátní a že se rádi prezentují jako ti, co vzdělávají zejména místní podnikatele o fungování politiky, se musejí očekáváním klientů přizpůsobovat. Ředitel *public affairs* oddělení jedné z mezinárodních agentur pro celý středoevropský a východoevropský region tak zdůrazňuje, že místa svého oddělení obsazuje podle toho, aby mohl daného člověka *„posadit před nadnárodního klienta, aniž by ten vybuchl v smích“* (rozhovor s Peterem Wilbym) a že proto v ČR *„nikdy nikoho staršího 35 let nezaměstnal“*, protože takoví lidé sice měli dobré kontakty v politice, ale *„nedotkla byste se jich ani koštětem“*, a *„neměli ponětí, jak se chovat v mezinárodním business prostředí“*, (Idem).

Obecně však silnou pragmatickou závislost na klientech doprovází nesrovnatelně slabší závislost, pokud jde o rovinu symbolickou – závislost na hodnotách soukromé sféry pro získání společenského postavení a uznání. V této rovině naopak lobbisté rádi zdůrazňují, jaká vzdálenost je dělí od světa, kterému chybí určitá „kultura“, která by mu umožnila uchopit složitost světa politiky.

C. Napětí mezi lobbisty a jejich klienty způsobené neviditelností práce lobbisty

Práce lobbisty je jednak málo hmatatelná, jednak za sebou lobbista nemá zanechat stopy, pokud jde o vliv na veřejné rozhodování – jeho jméno se neobjevuje na pozměňovacích návrzích,

v podepsaných rozhodnutích, ani v tiskových prohlášeních. Zprávy o jeho případných úspěších tak sice můžou kolovat ústně, občas se dostanou do rukou novinářů a píše se o nich v tisku, ale otevřeně mluvit o tom, pro koho a co konkrétně dělají, většinou lobbisté nemají, nebo přímo nemůžou (vzhledem ke smluvním podmínkám své práce). Jednou z příčin této neviditelnosti lobbistů konzultantů je skutečnost, že podniky nemají v oficiální reprezentaci tvorby zákona místo. Chlubit se úspěšným vlivem je tak přináší reputační riziko jak pro lobbistu, tak pro samotné podniky. Neviditelnost vlivu konkrétních podniků v polském kontextu nezměnila ani existující regulace, která nevyžaduje, aby v registru lobbisté uváděli, pro jaké klienty pracují. Neviditelnost, kterou lobbisté přijímají jako součást své práce, tedy do značné míry souvisí s tím, že lobbying patří do již zmiňované „šedé zóny“ mezi praktikami vlivu ekonomických aktérů na veřejné rozhodování.

V budování profesního statusu a autonomie je však neviditelnost překážkou. Ustanovení o mlčenlivosti činí komplikovanější promoci služeb. Skutečnost, že mají praktiky lobbyingu zůstat diskrétní, činí obtížně využitelnou také jinak klasickou cestu profesionalizace, formalizaci vědění potřebného k výkonu specializované činnosti a snahu zavést certifikaci těchto znalostí s cílem kontrolovat trh s danou činností (Hughes 1958; Paradeise 1988). Snaha o získání uznání a tedy také určitou sebe-prezentaci pak nutně vede ke zpochybňování této neviditelnosti. Zde se lobbisté ocitají takříkajíc sami, protože je jejich neviditelnost jak v zájmu klientů, tak v zájmu veřejných činitelů. Wincenty Faber, polský lobbista, který je sám bývalým poslancem, tak mluví o tom, co vnímá jako přivlastňování si práce jiných ze strany politiků:

„A pak to podepíše ministr a úspěch sklídí on, holt... co s tím, ať si to podepíše! Já nepotřebuji, aby byly moje úspěchy všude v tisku. Pak ale když slyšíte, že někdo někoho obviňuje ve stylu ‚ta a ta firma oslovila poslance a předložila mu něco‘ – no a odkud se proboha měl ten pozměňovák vzít? To jej měl přinést svatý Mikuláš? To si lidé opravdu myslí, že si poslanec bude vymýšlet návrhy zákonů, sepisovat je, provádět si právní analýzy, přičemž taková kvalitní analýza stojí desítky tisíc zlotých, nebo že to snad bude dělat jeho asistent? Poslanec, vzhledem k tomu kolik má peněz na vedení kanceláře, si takovou legislativní iniciativu může dovolit jednu za rok“ (Rozhovor s Wincentym Fabrem).

Tradiční představu o práci zákonodárce zde Faber prezentuje jako naivní a založenou na neznalosti fungování tvorby zákonů, přičemž tento útok na zneviditelňování lobbistů činí Faber o to účinněji, že mluví jako bývalý politik a může se dovolávat vlastní poslaneckou zkušenost.

Napětí ve vztahu lobbistů ke klientům má tedy několik zdrojů souvisejících jak se samotným výkonem práce, tak se statusem vlivu ekonomických aktérů na veřejné rozhodování, v každém případě ale vede lobbisty ke snaze vymezit obsah své práce a zodpovědnost, kterou nesou za výsledky veřejného rozhodování. Jak ukáže následující část, která se věnuje vztahu lobbistů k veřejným činitelům, souvisí pak snaha lobbistů získat určitou autonomii a kontrolu nad svou prací také se silnou pragmatickou, ale i symbolickou závislostí na veřejné sféře a jejích aktérech.

II. Blízkost k veřejným činitelům a závislost na nich jako zdroj napětí

Blízkostí k aktérům veřejné sféry je zde míněna jednak blízkost sociologická, kdy, jak jsme ukázali v první kapitole, byla většina lobbistů konzultantů v určité fázi své kariéry úředníky, politiky, poradci nebo asistenty politiků, jednak blízkost, pokud jde o zájem o politiku. Na rozdíl od vztahu k „průmyslovému světu“, který je většinou odtažitý, jakkoliv na něm lobbisté materiálně závisejí, se totiž ve vztahu ke „světu občanskému“ s jeho hodnotami identifikují, zajímají se o něj, a vidí svoji budoucnost v jeho středu.

S touto blízkostí se tedy mísí závislost. Nikoliv pouze pragmatická, která spočívá v tom, že „úspěchu“ lobbista nikdy nemůže dosáhnout vlastními silami a vždy závisí od jednání a rozhodování jiných, ale také závislost symbolická, a to v několika rovinách. Jednak v rovině osobní, kde je veřejná sféra horizontem seberealizace, světem, podle kterého se často profesní život lobbistů orientuje, jednak strukturní – coby komerční služba lobbying stojí na konstrukci dojmu o důležitosti politiky pro ekonomické aktéry, důležitosti toho, co se ve veřejné sféře děje, o čem se mluví, kdo jakou pozici zastává. To, že je potřeba investovat do dobrých vztahů s rozhodovateli a že je potřeba mít dobré jméno u politiků různých politických stran, je přesvědčení nezbytné pro existenci trhu s lobbyingem. Konečně je tato symbolická závislost také závislostí ve snahách lobbistů o profesionalizaci, tedy o budování statusu profese a získávání odpovídajícího uznání. Jelikož není služba, kterou nabízejí, jako každá jiná, ale vztahuje se k veřejnému rozhodování, musejí lobbisté ve snaze získat pro svoji činnost uznání sahát po legitimizačních diskurzích vlastních veřejné sféře. Mluví tak sice většinou spíše o potřebě expertízy pro kvalitní zákonodárství, než o občanské participaci, ale pokud chtějí veřejně mluvit o své práci, jsou závislí od významů, hodnot, principů a představ, které tvoří veřejnou sféru.

A. Soupeření lobbistů s veřejnými činiteli kolem práva účastnit se veřejného rozhodování

Tato pragmatická a symbolická závislost se navíc pojí s výraznou asymetrií pozic a prestiže lobbistů a veřejných aktérů. To vede k napětí, které lobbisté zvládají kromě jiného tak, že se hlásí o nárok (také) mít ve veřejném rozhodování své slovo. Že tím ohrožují oficiální obraz práce zákonodárce již víme, zde shrneme, jakými nástroji tak činí. Za prvé, dokazují vlastní znalost a schopnost zasahovat do tvorby zákonů. V uskutečněných rozhovorech je vidět, že je tento pozitivní nárok takřka systematicky spojen se zpochybňováním schopnosti poslanců, tentokrát intelektuální a nikoliv pouze materiální (jako výše citovaný Wincenty Faber), rozhodovat o zákonech, kterými se má řídit celá země. U mnoha lobbistů se objevuje „důkaz historiky“, tedy narativ o tom, jak se poslanci, jejichž původní profese jsou velmi odlišné od záležitostí, v nichž mají rozhodovat, nemůžou ve všem orientovat a potřebují proto, aby jim někdo pomohl.

Další typ příběhu, který vypráví několik lobbistů, souvisí se zkušeností odmítnutí kontaktu ze strany veřejných činitelů. Tyto příběhy mají poukázat na přesvědčení některých veřejných činitelů o vlastní nadřazenosti a zároveň na jejich pokrytecký přístup, kdy se sice odmítají sejít s lobbistou, který se jako takový otevřeně představuje, v rozhodování se přitom ale stejně opírají o názory a práci jiných. Příběh, který uvádí jeden z polských lobbistů je v tomto ohledu obzvláště výmluvný:

„Napsal jsem dotyčným úřadům, že se o tu věc zajímám [možnost, která plyne ze zákona o lobbingu] a že v té věci využiji svých práv jako lobbisty [...] a pak tedy jdu na jednu konferenci, jako posluchač, a v šatně, akorát si svlékám kabát, vidím jednoho náměstka, jak si také sundává kabát, a on, i když mě již dlouho zná z dob, kdy on nebyl náměstkem a já nebyl lobbistou, ke mně přistoupí a říká ‚Pane Jacku, vy jste prý lobbista, tak to já s vámi nebudu mluvit‘. A proč ne, proboha? Jestliže mám zažívat takové situace, no co to prosím má znamenat? A za chvíli na to bude on stejně někde sedět s nějakou skupinou lidí a bude o něčem vyjednávat, nebo někomu zadá o něčem vyjednávat!“ (Rozhovor s Jackem Kulczykem).

Tento příběh by mohl, podobně jako další příběhy „odmítnutí“, znít paradoxně – snaha získat uznání zde totiž nestojí na důkazu vlastní důležitosti, důkazu o vlastním vlivu nebo skvělém začlenění do politických sítí, právě naopak. Smysl pak dává jako způsob, jak vzbudit rozhořčení nad chybějícím uznáním pozice lobbistů ze strany etablovaných aktérů veřejné sféry. Představuje tak jeden ze způsobů napadení asymetrie statusů a rozdělení legitimacy mezi aktéry,

kteří se *de facto* zapojují do veřejného rozhodování. Dalším, který se objevuje napříč rozhovory, je diskursivní strategie spojování lobbingu s těmi činnostmi, které nesou jiné jméno a těší se mnohem většímu uznání, jako je např. činnost nevládních neziskových organizací. Této strategii říkáme „strategie ekvivalence“.

B. Lobbying a demokracie v promluvách lobbistů: symbolická závislost na hodnotách veřejné sféry pro legitimizaci vlastní práce

Závislost na jednání veřejných činitelů se však liší od pragmatické závislosti na klientech. Zatímco nikdo z dotazovaných lobbistů a lobbistek neprojevil přání nebo plán stát se byznysmeny, všechny láká politika nebo vysoká státní správa. Jestliže se tedy s pragmatickou závislostí na klientech vypořádávají také distancováním se od nich v symbolické rovině, stejná strategie by v případě závislosti na jednání veřejných činitelů byla v rozporu s tím, že jsou znalosti, schopnosti a přesvědčení, jimiž se prezentují, velmi blízké těm, které jsou spojeny se statutem veřejných činitelů. Ve vyprávěních lobbistů o veřejných činitelích se tak ukazuje, že onu asymetrii jejich vztahu zpochybňují tím, že prezentují sebe jako kompetentní v záležitostech, na které mají kompetenci veřejní činitelé, a zároveň tuto schopnost veřejných činitelů plnit úkoly, které s jejich statutem souvisejí, lobbisté zpochybňují. V souladu s logikou „obrácení obvinění“ navíc často poukazují na to, že jsou poslanci samotní nositeli partikulárních zájmů.

Kromě pragmatické závislosti na veřejné sféře se tak zde projevuje i závislost symbolická. Lobbisté používají znalost veřejné sféry, jejich logik, hodnot, a významů ke své práci, ale také k ospravedlnění své práce před druhými. Kromě odkazů k fungování reprezentativní demokracie nebo roli občanské participace je také častá strategie připodobňování lobbingu jako služby činnosti etablovaných nebo pozitivně hodnocených nestátních aktérů, jakými jsou nevládní neziskové organizace. Tuto strategii legitimizace nazýváme „strategií ekvivalence“. Kromě neziskových organizací se týká i paralel, které někteří postulují mezi rozdílnými zájmy podniků a rozdílnými ideologiemi politických stran (např. Artur Reszka). Symbolické zdroje veřejné sféry jsou pak lobbistům k sebe-legitimizaci o to přístupnější, že jich většina veřejnou sférou v určité fázi svého profesního života prošla.

Pro některé lobbisty je součástí zvládání těchto asymetrických vztahů snaha o profesionalizaci lobbingu.

III. Snahy o profesionalizaci lobbingu: prokazování jednoty, kontroly hranic a specializovaného vědění

V požadavcích po větší autonomii nejde, a to nejenom v případě lobbistů, o nic méně, než o právo určovat pravidla vlastního povolání, a pokud to povaha profesní činnosti vyžaduje, odklonit se „od běžných způsobů jednání“ (Hughes 1958, s. 79). V rámci pokusů o profesionalizaci tedy lobbisté také vznášejí nárok vyhnout se principu veřejnosti nebo odpovědnosti občanům (*accountability*) pro sebe a své klienty coby aktéry zasahující do veřejného rozhodování. Nástroje, kterými je lobbying prezentován jako povolání, jsou podobné těm, které se běžně objevují v jiných pokusech o profesionalizaci (Hughes 1958). Patří mezi ně zejména zakládání profesních sdružení jako demonstrace určité jednoty těch, kteří danou činnost vykonávají, a zároveň jejich schopnosti kontrolovat to, kdo je coby člen dané komunity uznán (hranice povolání); a postulát existence vědění nezbytného k výkonu povolání, který dostává většinou podobu pokusů o formalizaci tohoto vědění a jeho akreditace v akademicky uznávaných podobách (publikace učebnic, otevírání kurzů, apod.).

I když se na první pohled polské a české sdružení jeví jako známka profesionalizace lobbingu, ve skutečnosti se jak SPLP (Sdružení polských profesionálních lobbistů), založené v roce 2003, tak APAA (Asociace *public affairs* agentur), založená v roce 2012, ukazují jako slabé, přitahují pouze omezený počet agentur/lobbistů na trhu. Zdrženlivost, s jakou se čeští a polští lobbisté takových iniciativ zúčastňují svědčí o málo uzavřeném trhu s lobbingem, a také o poměru očekávatelných přínosů takové angažovanosti a její ceny v podobě veřejného sebe-označení jako lobbisty. Jednoleté kurzy o lobbingu pro (budoucí) lobbisty, které v Polsku od roku 2004 vznikají na prestižních školách, se také nesetkaly s výraznějším zájmem ať již lobbistů nebo studentů a dostatečný počet studentů pro otevření našly pouze v letech 2004 a 2006.

Za takových podmínek se do mobilizace těchto nástrojů pouštějí zejména jednotlivci z různých sfér (nejenom lobbisté, ale také někteří akademičtí aktéři nebo novináři – Polsko), které lze v rámci jejich oblastí působení označit za druhořadé aktéry. Tyto nástroje jim tak umožňují jednak zlepšit svoji pozici ve svém poli působení (akademická sféra, mediální sféra, lobbying), jednak se zviditelnit i mimo toto pole. Zároveň jde o jednotlivce (zejména, co se týče lobbistů), kteří svoji profesní budoucnost v středně- nebo dlouhodobém výhledu vidí na trhu s lobbingem a zlepšování reputace lobbingu je tak pro ně důležité. Konečně, jde také zejména o jednotlivce, kteří mají svoji profesní minulost blízko k veřejné sféře – to jednak znamená, že je pro ně otázka veřejného vnímání jejich práce důležitější, než pro jiné, jednak to také souvisí

s tím, že jde o jednotlivce, kteří znají a dobře ovládají symbolické zdroje veřejné sféry, tedy dokáží pracovat s významy a diskursy legitimizace, které jí jsou vlastní.

***

V takové situaci je odpověď na otázku po tom, jaký je vztah mezi pokusy o konstrukci profesní autonomie a pokusy o legitimizaci lobbingu, dvojitý. Na jednu stranu zkoumání profesionalizace lobbingu naznačuje, že důležitou součástí motivace k profesionalizaci je způsobů zvládnání a kontroly mnohonásobné závislosti, jak pragmatické/operativní, tak symbolické, na aktérech, kteří tvoří bezprostřední pracovní prostředí lobbistů konzultantů. Na druhou stranu, jelikož se snahy o profesionalizaci obracejí také navenek směrem k jiným skupinám, než jsou lobbisté samotní nebo jejich klienti, a vyžadují veřejnou sebe-prezentaci, musejí k takové sebe-prezentaci používat registr legitimizace vlastní politické legitimizaci, jelikož je jejich činnost vnímaná jako v širokém smyslu politická. Ocitají se tedy v situaci, kdy se dožadují politické legitimacy pro sebe i své klienty, aniž by byla jejich primárním cílem. Můžou si jistě z tohoto registru vybírat a klást důraz na jeden prvek spíše než na jiný (expertíza, nezávislost, participace, reprezentativnost, apod.), ale nemůžou se mu vyhnout. Jinými slovy, jsou zavedeni na scénu, na niž je potřeba mluvit jazykem veřejné sféry a odkazovat se na představy toho, čím se vyznačuje legitimní politická moc.

Čeští a polští lobbisté konzultanti jsou tak zapojení, téměř „proti své vůli“, do vyjednávání o rozdělení rolí a legitimacy mezi veřejné a soukromé aktéry, jakož i do redefinice symbolických hranic mezi veřejnou a soukromou sférou, přičemž oba tyto procesy je samozřejmě přesahují. Samotná definice lobbingu jako politického problému a pokusy o jeho regulaci pak představují jak jeden z projevů průběhu této redefinice, tak jednu z arén²⁵, kde toto vyjednávání nových hranic probíhá.

---

²⁵ Pro pracovní definici pojmu „aréna“, viz pozn. 14.

II. část: Konstrukce lobbingu jako politického problému

3. kapitola: Role skandálu jako procesu, zkoušky a způsobu odhalování v politizaci lobbingu

„CEC je britskou firmou, která již tři roky působí v Praze, Varšavě a v Budapešti. V Polsku má pět západních klientů, jako například DHL, Reynolds a Herba Life. Metody práce firmy jsou podobné těch, které se používají na Západě. Není zde tedy místa pro korupci či politickou manipulaci. [...] CEC podrobně sleduje práci Parlamentu, obzvláště práci parlamentních výborů. Když se tyto práce ubírají špatným směrem, snaží se poslance přesvědčit, že se mylí. „Snažíme se to dělat velmi jemně. Často se snažíme, aby se naši experti účastnili prací parlamentních výborů v co nejdřívější fázi“, vysvětluje Matraszek. Mezi úspěchy CEC počítá kromě jiného: potopení návrhu zákona o monopolu polské pošty v poskytování doručovacích služeb (když hájila zájmy DHL); upuštění od zavedení státního monopolu na výrobu tabáku (pro tabákový koncern).“ (Wrabec 1995)

Tento úryvek z hospodářské rubriky polského deníku *Gazeta Wyborcza* z roku 1995 čtenářům prezentuje jednu z prvních polských lobbingových agentur téměř reklamní formou, bez jakékoliv známky skandalizace, a to i když konstatuje úspěch agentury při „*potopení*“ toho či onoho zákona. Na negativní konotace lobbingu odkazuje úryvek pouze nepřímo, když opakovaně zdůrazňuje „*západní*“ přináležitost agentury, která je implicitně stavěna do kontrastu k místním praktikám. O deset let později články stejného deníku vyzývají lobbisty, aby svoji činnost vykonávali „*civilizovaným způsobem*“ (Sokół 2003) a kritizují nedostatek transparentnosti legislativních prací, pokud jde o vliv lobbistů (Wielowieyska 2005), ve chvíli, kdy polský parlament projednává zákon o lobbingu. V průběhu tohoto procesu regulace kromě toho političtí aktéři dávají pravidelně do souvislosti s politickými skandály předchozích let (např. Gadomski 2004). V těchto skandálech přitom nejsou lobbisté, a tím méně lobbisté konzultanti, nutně hlavními protagonisty. Právě oni se však stávají hlavním předmětem regulace. Jak lze vysvětlit tuto změnu ve vnímání lobbingu, od jeho pozitivní prezentace v jednom z nejkritičtějších médií země, k lobbingu jako problému, který má řešit stát samostatným zákonem?

Vysvětlení, které nabízí druhá část dizertace, má několik rovin. V této kapitole vychází ze sledování postupné politizace lobbingu a analýzu role politických skandálů v tomto procesu., vzhledem k tomu, že na skandály opakovaně odkazují takřka všichni respondenti, jak lobbisté, tak veřejní činitelé. Nespočívá však v identifikaci skandálu jako příčiny – této retrospektivní iluzi se naopak snaží vyhnout a ptá se na *způsoby*, jakými skandály přispěly k nastolení

lobbingu jako problému na politickou agendu. Umožňuje se tak ptát, proč se například návrh zákona o lobbingu objevuje v Polsku teprve v roce 2003, ačkoliv se korupční skandály řetězí již v 90.-tých letech, nebo také, jak je možné, že některé regulační iniciativy nereagují na žádný konkrétní skandál.

Postupujeme přitom ve dvou krocích: nejdříve sledujeme vývoj používání a konotací pojmů „lobbying“ a „lobbista“ v polském a českém tisku s cílem identifikovat klíčová období jejich politizace. Ukazuje se tak, že pojem lobbingu do mediálního prostoru nevstupuje jako již ustavený politický problém, tedy „předmět pozornosti, nebo kontroverze“, kolem nějž dochází ke „konfrontaci pozic, z nichž každá definuje jeho součásti, jeho rozsah a jeho příčiny“ (Lascoumes a Le Galès 2012, s. 69), ale že se problémem i v mediálním diskurzu stává postupně. Poté se v druhé části kapitoly zaměřujeme na analýzu emblematických politických skandálů, polské Rywinovy aféry a české aféry „5 na stole v českých“. Politickým skandálem se zde přitom podle definice britského sociologa Johna B. Thompsona míní takový skandál, který „se týká jednotlivců a činů situovaných v politickém poli, které mají také dopad na toto pole“ (Thompson 2000, s. 96). Emblematickým skandálem je zde v souvislosti s lobbingem pak myšlen ten, který se zapsal do kolektivní paměti, je spontánně zmiňován různými typy aktérů, jakož i v legislativních procesech regulace lobbingu a v médiích, když je řeč o lobbingu.

Ve snaze zjistit jakým způsobem skandál vstupuje do politizace lobbingu, se opíráme o sociologický přístup, obzvláště ve zpracování Luca Boltanského, Élisabeth Claverie, Stéphanea van Damme a Nicolase Offenstandta (Offenstadt et al. 2007). Skandál se tak jeví nikoliv jako anomálie, ale jako sociální jev jako každý jiný, s vlastní vnitřní logikou, dynamikou, fázemi, typickými protagonisty, a také sociálními funkcemi. Takový přístup se liší od kvantitativních výzkumů korelace mezi výskytem skandálů a změnami veřejných politik, založených na srovnávání velkého počtu případů, tzv. *large-N studies studies* (Ozmy 2013; Newmark 2005; Gainsborough 2009). Ty se většinou opírají o analýzu médií a výskytu zmínek o skandálech v období souběžném s návrhy změny dané politiky. Joshua Ozmy tuto souvislost v případě regulace lobbingu zkoumal touto metodou na úrovni amerických států a konstatoval výraznou korelaci mezi výskytem skandálů a přísností regulací lobbingu (Ozmy 2013), jeho výzkum však neukazuje, v čem tento vliv spočívá. Tento přístup se také poněkud liší od pojetí skandálů jako jednoho z typů tzv. *focusing events*, neboli událostí, které přitahují k určitému problému pozornost a hrají důležitou roli v nastolování na agendu. Thomas A. Birkland jimi označuje „vzácné a náhlé události, které způsobují velké škody, a s nimiž jsou veřejní činitelé zapojení do tvorby politik (*policy-makers*) konfrontováni takřka ve stejné chvíli jako veřejnost“ (Birkland 1997, s. 3). Do této kategorie však vedle skandálu patří i přírodní katastrofy nebo

silniční nehody a tento pojem tudíž nezachycuje specifika skandálu jako sociálního jevu, který navíc zachycuje nepřímo, přes proměnné jako je míra mediální pozornosti nebo veřejné mínění.

Ve snaze propojit různé akcenty, které lze nalézt v klíčové literatuře o skandálu, pak definujeme analytický rámec, který se zaměřuje na tři dimenze skandálu. Ten definuje jako spektakulární událost, která spouští proces multisektorové mobilizace s otevřeným koncem, kolem veřejného nařčení z překročení normy. Odkazuje tak jednak na literaturu, která akt nařčení považuje za důležitější než samotnou událost (Rayner 2007), jednak na důraz na nezbytnost aktivizace různých publik z různých sektorů společnosti v reakci na toto veřejné nařčení (Dobry 2009, s. 322–323; Offerlé 1998, s. 122–123; Rayner 2007). Taková definice bere v potaz skandál jako proces, jako test a jako způsob odhalování a tedy zobrazování.

Pohled na skandál jako na proces umožňuje analyticky oddělit samotnou událost překročení sociálních norem od jejího veřejného vnímání. V případě skandálů spojených s lobbingem toto rozlišení kromě jiného znamená, že pro to, abychom vysvětlili, proč ze skandálu jako jeden z častých protagonistů vychází „lobbista“, nestačí poukázat na jeho faktickou roli v událostech, ale je nutné zaměřit se na to, co se děje *po* vypuknutí skandálu a na to, jak se postava lobbisty prosazuje v konfrontaci různých příběhů skandálu a v řetězení obvinění druhého a třetího řádu²⁶. To, zda se z odhaleného transgresivního chování stane skandál pak záleží na řadě faktorů, z nichž je samotná závažnost transgrese pouze jedním z mnoha (Lascoumes 1997, s. 88; Thompson 2000, s. 13).

Skandál lze také analyzovat jako zkoušku (de Blic a Lemieux 2005) toho, jaké hodnoty a normy jsou v dané společnosti v daném momentu vnímány jako platné a hodné obrany. Umožňuje sledovat, jakými kategoriemi různí aktéři události uchopují, ale také to, jaké požadavky vůči komu vznášejí. Tím poskytuje přístup k tomu, jaké zásahy státu a jaký typ veřejných politik je vnímán jako žádoucí. V neposlední řadě je skandál zkouškou také v tom smyslu, že poukazuje na míru politizace různých problémů. Podle toho, jaký problém v skandálních událostech různí aktéři vidí, lze usuzovat, jaké problémy jsou a jaké naopak nejsou snadno „dostupné“ pro interpretaci dění ve společnosti. Opakovaný výskyt skandálů kolem podobných typů transgrese pak podle autorů, kteří ke skandálu přistupují jako ke zkoušce, poukazuje na to, že se v dané oblasti „něco děje“, jinými slovy, že je základní konsensus kolem jejích pravidel narušen (Butler a Drakeford 2002, s. 3; Boltanski a Claverie 2007, s. 420).

---

²⁶ Tedy obvinění, která jsou vznášena již po vypuknutí skandálu a nesouvisejí přímo s událostí, ale s jednáním aktérů v návaznosti na událost – takovým obviněním bylo například obvinění prezidenta Clintona v aféře Moniky Lewinské, které souviselo se lží prezidenta o událostech, nikoliv s událostmi samotnými.

V neposlední řadě lze skandál analyzovat také jako způsob odhalování. Většinou odhalením začíná, a to mu pak odhalované vepisuje do specifického interpretačního rámce. Odhalení totiž nutně předpokládá existenci praktik, které měly zůstat skryté v pomyslném zákulisí, v našem případě zákulisí politické sféry. V případě lobbingu je tato dimenze skandálů o to důležitější, že jiný způsob zviditelňování, politiky transparentnosti, jsou předkládány jako odpověď na skandál. Obecné přijímání regulace přes transparentnost si pak podporu získává, jak uvidíme, také proto, že zahrnuje příslib permanentního a institucionalizovaného odhalení zákulisí politiky. Skandál je však odhalením ještě z jiného důvodu: pro jeho vypuknutí nestačí poutavý příběh o transgresi, je často nutná iluze bezprostřednosti důkazu o transgresi. Tajně pořízené audio či video nahrávky většinou plní roli důkazu, který publiku dává dojem, že vidělo „na vlastní oči“ extravagantní scény, obscénní gesta, a že slyšelo „na vlastní uši“ slova protagonistů, která nikdy neměla být zveřejněna.

Shrnuto, tyto tři dimenze skandálu vybízí každá k jinému typu reakce (shrnutí v tabulce č. 1). Do každé z nich se však také promítá pro skandál charakteristické napětí mezi výjimečným a typickým, mezi jedinečností události, která publikum upoutá právě proto, že překvapuje, a její zobecnitelností, tím, co v ní odkazuje k pravděpodobně širšímu výskytu podobných praktik a volá po reakci na vyšší než individuální úrovni.

Tabulka č. 1 (v plné verzi č. 1): Tři dimenze skandálu, analytický rámec

	<i>Dimenze skandálu</i>	<i>K čemu vybízí ?</i>	<i>Podoba napětí mezi jedinečným a typickým rozměrem skandálu</i>
Skandál jako:	Proces	Zaujímání pozice	Logika personalizace viny / Konspirační logika
	Zkouška	Souzení, kategorizace	Odchylka / Běžná praktika
	Způsob odhalování	Reprezentace (představitost)	Překvapivý / Tušený charakter odhalené události

Prostřednictvím studia používání termínů „lobbingu“ a „lobbisty“ v médiích a analýzy dvou emblematických skandálů tak budeme sledovat zrození lobbingu jako předmětu kontroverze, jehož se můžou chopit političtí aktéři. Následující části tyto procesy sledují odděleně v polském a českém kontextu.

I. Polsko: zrození lobbingu jako politického problému

A. Vývoj užívání termínu „lobbing“ v polském tisku od začátku let 1990

Předkládaná analýza vychází z korupsu textů publikovaných v deníku *Gazeta Wyborcza* (GW) od roku 1989 do roku 2016, a textů vztahujících se k lobbingu vyhledávaných v databázi

Factiva za období 1998-2016²⁷. Kvantitativní analýza výskytu klíčových termínů doplňuje stěžejní kvalitativní analýzu kontextů a konotací, s nimiž je užívání termínů spojováno.

Na začátku 90.-tých let jsou oba termíny velmi vzácné. V průběhu 90.-tých let se postupně stávají častější, důležité ale je zejména to, že jsou souběžně používány, zhruba stejně často, ve třech různých významech, z nichž se pouze jeden týká podezřelého vlivu ekonomických aktérů na fungování státu a má tedy negativní konotace. Jinak se používá v neutrálním významu pro označení snahy ovlivnit určité rozhodnutí nebo veřejnou politiku, přičemž jej často pro označení své snahy používají aktéři samotní (kulturní instituce, radnice, regiony, učitelská sdružení, apod.). Třetí význam je pak spojený s místem Polska v mezinárodní politice, a obzvláště s přístupovými procesy (EU, NATO). V těchto dvou významech není neoznačuje kontroverzní praktiky a není spojován s politickými skandály. Ani ve třetím významu však ještě v období před tzv. želatinovou aférou²⁸ není ustálený ve významu svébytného politického problému. Právě v době následující želatinovou aféru se objevuje první nastolení regulace lobbingu na agendu (Unie svobody, UW, Leszek Balcerowicz).

Od začátku let 2000 se pak frekvence významu s negativními konotacemi zvětšuje a s počátkem pokusů o regulaci speciálním zákonem přibývají články zabývající se specificky obsahem navrhované regulace, kterou hlavní deníky podporují²⁹. Názorně lze tento nárůst vidět na grafu č. 6, který zobrazuje vývoj výskytu pojmu „lobbing“ v deníku *Gazeta Wyborcza*. Obdobím s nejvyšším výskytem tohoto výrazu jsou zcela jednoznačně léta 2000, s výrazným nárůstem kolem let 1998 a 1999, která odpovídají želatinové aféře a prvnímu nastolení regulace lobbingu na vládní agendu. Zároveň lze propojením s kvalitativní analýzou konstatovat, že se na tomto rostoucím výskytu podílí zejména nárůst jeho použití ve významu spojeném s negativními konotacemi a snahou o vliv, která je souzena jako transgresivní. Výrazný nárůst lze pak vidět v letech 2003, 2007 a 2009, přičemž roky 2003 a 2009 odpovídají vypuknutí emblematických politických skandálů – Rywinovy aféry (2003), k níž se přidává aféra s biopalivy (2003) a tzv. hazardová aféra (2009). K nárůstu výskytu v roce 2013 také dochází v souvislosti s aférami, tentokrát v přidělování veřejných zakázek vládou Občanské platformy (PO). Tento vývoj je zajímavé srovnat s tím, který se týká pojmu „lobbisty“, který je

---

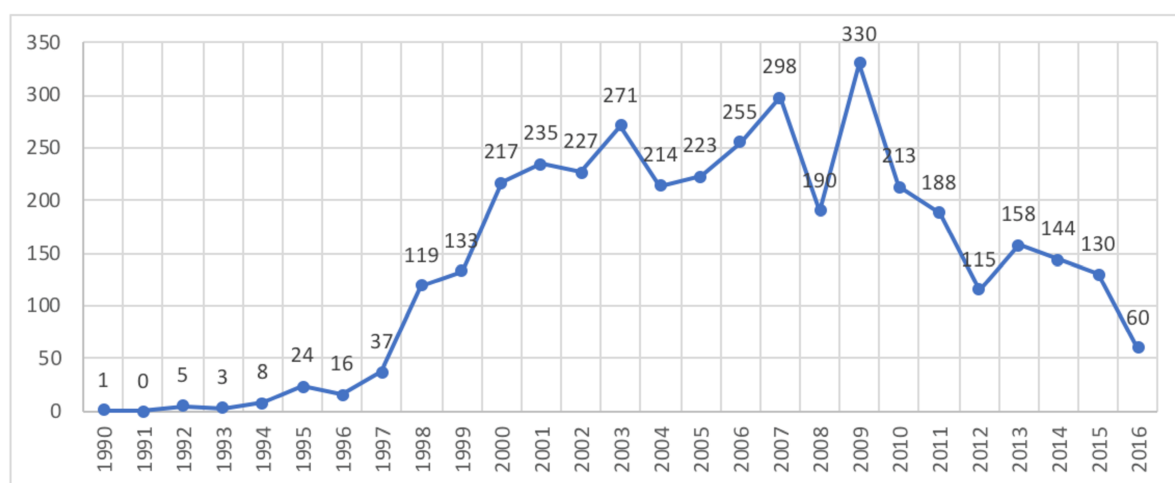
²⁷ Pro dřívější období databáze Factiva nedisponuje digitalizovanými texty z polského tisku.

²⁸ Aféra, která vypukla v únoru 1998, poukázala na zdroj podnikatelského úspěchu výrobce želatiny Kazimierza Grabka, který za něj vděčil svému vlivu na legislativu, dosaženému výměnou za financování politických stran a úplatky. Dosáhl tak dokonce přijetí embarga na dovoz želatiny do Polska a ovlivňoval také pravidla výroby želatiny v Polsku.

²⁹ Zmínky o potřebě regulace se však jako takové vyskytují již na konci 90.-tých let, viz např. článek Jana Bazyla Lipszyce v hospodářském deníku *Gazeta Gieldy Parkiet* (Jan Bazyl Lipszyc, « Lobbying w sprawie lobbingu », 23.11.1998, *Gazeta Gieldy Parkiet*).

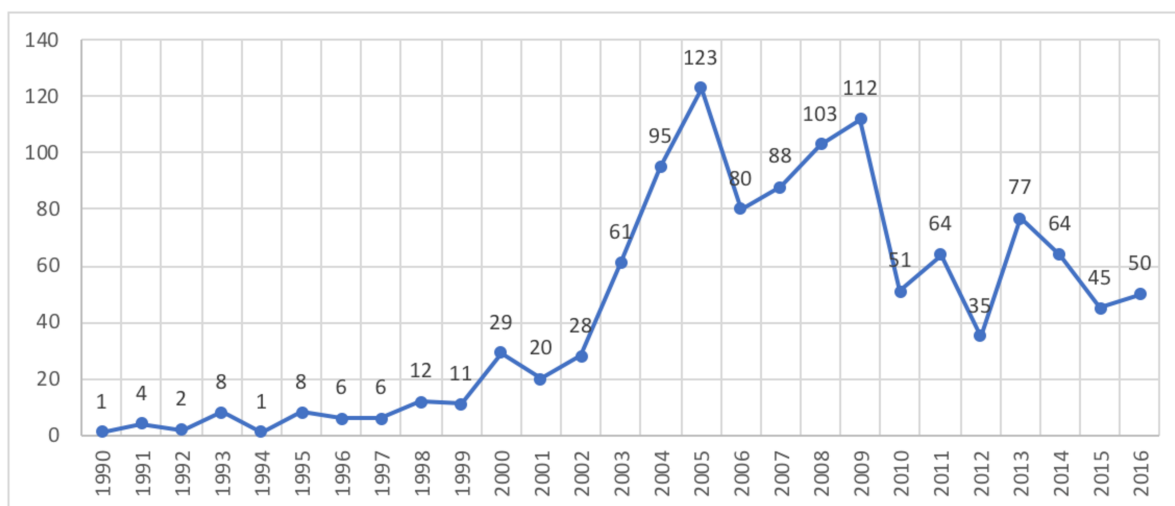
specifičtější a méně frekventovaný (graf č. 7). První moment výrazného nárůstu frekvence je také o pár let posunutý (2005), jakož i celková tendence zvyšujícího se výskytu, která se začíná projevovat až od roku 2003. Odpovídá kvalitativnímu pozorování, podle kterého nejsou protagonisté skandálů samotní nutně označováni jako lobbisté, jak během želatinové aféry v roce 1998, kdy deník mluví o „lobbingu“, ale nikoho z protagonistů neoznačuje jako „lobbistu“, tak během Rywinovy aféry, která se přitom stane důležitou příležitostí pro politizaci lobbingu.

Graf č. 6 (v plné verzi č. 9): Výskytu pojmu „lobbing“ v deníku *Gazeta Wyborcza* (1990-2016)

Zdroj: Archiv GW, dostupný zde : <http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/0,0.html>, přístup ze dne 7.5. 2018, n=3814.

Graf č. 7 (v plné verzi č. 12): Výskyt pojmu „lobbista“ v deníku *Gazeta Wyborcza* (1990-2016)

Zdroj: Archiv GW, absolutní hodnoty jsou součtem počtů výskytu výrazu v jednotném i množném čísle (lobbista, lobbysci).
 Archiv dostupný zde : <http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/0,0.html>, přístup ze dne 7.5. 2018, n=1184.

B. Politizace lobbingu prostřednictvím skandálu: Rywinova aféra (2002-2003)

Aféra, která byla politickými aktéry explicitně nebo implicitně identifikovaná jako důvod nastolení regulace lobbingu na agendu, paradoxně nemá za protagonistu lobbistu, ale Lewa Rywina, polského filmového producenta, který měl na kontě filmy jako *Schindlerův seznam* nebo *Pianista*. Je proto o to zajímavější pozorovat trajektorii, která vede od příběhu aféry po konstrukci nutnosti dát právní rámec činnosti „profesionálních lobbistů“ (termín z polského zákona o lobbingu přijatého v roce 2005) a která je sestavena z politických voleb zaměřených se na určité prvky příběhu, jejich kategorizace, i z opomenutí prvků jiných.

Jde o skandál o to příznačnější, že ukazuje, jak důležité jsou pro něj jiné prvky, než samotná povaha odhalených událostí. Nevypukl totiž bezprostředně po zveřejnění informace o pokusu Lewa Rywina získat od šéfredaktora GW Adama Michnika souhlas se zaplacením úplatku výměnou za zastavení změn v novele zákona o médiích, které by byly bývaly nevýhodné pro vydavatele GW, mediální skupinu Agora. Tuto informaci jako první zveřejnil týdeník *Wprost* v nadlehčeném stylu jako jednu z několika novinek v rubrice „Ze života koalice“ již v září 2002 (Mazurek 2002). Vypukl téměř o čtyři měsíce později, když o události spravila GW a doložila ji publikací přepisu Michnikem tajně pořízené nahrávky, kde Rywinova nabídka explicitně zazní (Smoleński 2002). Prezentovaný tímto způsobem teprve příběh šokuje a zpouští multisektorovou mobilizaci³⁰.

K událostem tedy zaujímají postoje aktéři z různých odvětví, a to tím spíše, že jsou protagonisty aktéři každý se silným postavením ve svých vlastních odvětvích: premiér (podle Rywina měl být osobně garantem Agoře nabízené operace), šéfredaktor GW, producent Lew Rywin, a ředitel veřejnoprávní polské televize Robert Kwiatkowski (který se měl usilovat prosadit pro Agoru nepříznivou novelu zákona). Média, politická sféra i filmový průmysl se tak rozděluje podle dělicích linií definovaných skandálem. *Rzeczpospolita*, polský pravicový deník, publikuje v lednu 2003 proti-verzi příběhu, kde zpochybňuje „nevinost“ Adama Michnika a GW, filmařská asociace píše otevřený list proti Rywinovi, a na politické scéně se mobilizuje zejména opoziční strana Právo a spravedlnost (PiS), která tehdy poprvé v historii Třetí polské republiky využije ústavní nástroj parlamentní vyšetřovací komise, jejíž posezení se budou živě vysílat v rozhlase i v televizi.

Konflikty krystalizují kolem otázky viny. Příznačné jsou zde spory o podobu závěrečné zprávy parlamentní vyšetřovací komise. Když je potřeba zvolit příběh, který bude zpráva vyprávět, stojí proti sobě dvě radikálně odlišné verze: první z pera vládních poslanců, která

---

³⁰ Podrobnější připomenutí předmětu odhalení se nachází v plné verzi práce.

připisuje všechnu zodpovědnost Rywinovi, který měl jednat osamoceně, druhá, z pera opozičních poslanců, zejména z PiS, která za Rywinem, který měl být pouhým poslíčkem, identifikuje „*skupinu, která drží moc*“³¹. Poté, co přijetí první verze zprávy vzbudilo silnou kritiku médií a opozice, předložil poslanec PiS Zbigniew Ziobro Sejmu druhou verzi, jež plénium přijalo jako oficiální závěrečnou zprávu komise. Rozdílnost obou verzí také souvisí s otázkou toho, jaké reprezentace rozdělení moci a jejího výkonu ony příběhy nesou. Rozdíl mezi Rywinem jako poslíčkem „mocných“ a osamělým střelcem je zásadní nejenom pro trestní kvalifikaci jeho činu, ale také pro to, jaká „poučení“ různí političtí aktéři na základě příběhu skandálu formulují.

Jako každý skandál, tím spíše, když zahrnuje osoby na důležitých mocenských pozicích, vybízí k představování si toho, jak politika funguje *za* svojí viditelnou a medializovanou scénou. V tom smyslu je skandál krizí – pozastavuje podporu stávajícího řádu sociálních vztahů tím, že naznačuje, že „skutečná“ realita (Boltanski 2012) je *za* tímto viditelným řádem. Dvě konkurenční verze příběhu Rywinovy aféry představují dva extrémní póly způsobů, jakými se ve skandálu připisuje vina: logiku personalizace viny na straně jedné a konspirační logiku na straně druhé. Tyto póly se pak také odrážejí v přístupu justice k aféře - Rywina nejdříve soudí za korupci, nakonec ale v první instanci odsoudí za podvod (26.4.2004) s odůvodněním, že jeho nabídka neměla reálný základ, pokusil se tedy peníze od Agory získat lstí, aniž by byl schopen cokoliv výměnou zajistit. Kvalifikace činu jako korupce se však vrací v prosinci 2004, kdy Rywina nakonec odvolací soud odsuzuje na dva roky vězení za korupci a nikoliv podvod.

Postava Rywina, které se později stane symbolem postavy lobbisty, se tak ukazuje jako charakteristická právě touto ambivalentností. V průběhu aféry však médii Rywin označován jako lobbista není, což také svědčí o tom, že tato kategorie ještě není dostatečně politizovaná a „připravena k použití“ v kontextu skandálu. O „lobbingu“ se nicméně již mluví, jeho užívání však také svědčí o tom, že jeho neutrální význam je pořád výrazný. V průběhu slyšení vyšetřovací parlamentní komise tak někteří vyslyšení tímto pojmem označují svoji vlastní činnost a pokud má pojmenovávat transgresivní praktiky, přidávají k němu mluvčí přívlastky jako „patologický“, „negativní“, apod. Náměstkyně ministra kultury, Aleksandra Jakubowska,

---

³¹ Tento výraz pak bude mít v polštině i vlastní zkratku, kterou média v souvislosti s aférou a zprávou používají, GTW (*grupa trzymająca władzę*). Podle zprávy komise mělo jít o neformální síť, jejíž součástí měli být kromě premiéra Leszka Millera (SLD) také Robert Kwiatkowski, Aleksandra Jakubowska (úřednice polské obdoby Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, KRRiT, která byla později odsouzena za to, že měla v nvrhu novely zákona o médiích činit nepovolené úpravy), Włodzimierz Czarzasty (tajemník KRRiT) a Lech Nikolski (poslanec SLD a bývalý Millerův šéf kabinetu).

tak například ve své řeči před komisí rozlišuje „lobbying v pejorativním smyslu“³² a „pozitivní lobbying“ ve jménu čitelných zájmů, když kritizuje praktiku prezentace lobbyngu jako expertízy v souvislosti s novelizací zákona o médiích.

Někteří aktéři se ale v rámci zasedání vyšetřovací komise zaměřují přímo na lobbying jako problém, jehož regulace by měla být reakcí na aféru. Jde zejména o ředitele zpravodajských služeb (ABW) Andrzeje Barcikowského, bývalého vice-ministra vnitra a státní správy, který tak upozorňuje na to, že ještě jako vice-ministra vnitra a státní správy se podílel na přípravě návrhu zákona o lobbyngu v rámci rezortu. Práci komise tak dává do souvislosti s probíhající, ale veřejně neznámou, prací úředníků ministerstva na možné regulaci lobbyngu. Především však lobbying v souvislosti s aférou do popředí staví poslanci PiS, kteří jej označují za společného jmenovatele všech velkých afér vlády levice, a staví se tak do role moralizátorů politického života.

Shrnuto, Rywinova aféra ve vnímání postavy „lobbisty“ sehrála trojí roli: 1) dala jí jméno a tvář a posílila její propojení s korupcí, a to navzdory tomu, že během aféry samotné Rywin jako lobbista médiu označován nebyl; 2) přispěla k rozvoji představ „skutečné“ reality skrývající se za institucionální a inscenovanou dimenzí politiky a stala se symbolem pro podobná odhalení do budoucna, která jsou pak označovaná jako „nové Rywinovy aféry“; 3) vytvořila poptávku po reakci orgánů veřejné moci a tudíž příležitost pro politické aktéry prezentovat se jako „bílí rytíři“ (Lascoumes 1997) nebo obnovitelé morálního řádu. Pro návrh zákona o lobbyngu jinak připravovaný na administrativní úrovni znamenala pak aféra nastolení na rozhodovací agendu.

Rywinova aféra jako jedna z těch, které se podepsaly na tvarování představ o lobbistech se svojí strukturou výrazně podobá na českou aféru „5 na stole v českých“, kterou analyzujeme v následující části. Podobný je jak odhalený čin, kde hlavní obviněný, z premiérova okolí, slibuje ovlivnit rozhodování vlády výměnou za úplatek, tak inscenace jeho odhalení – v obou případech skandál spouští publikace nahrávek korupční nabídky tajně pořízených s plným vědomím jednoho z účastníků scény.

---

³² Bogdan Lewandowski, in : « Stenogram z 26. posiedzenia Komisji Śledczej - część 6 z 7, Kancelaria Sejmu », *Rzeczpospolita*, 2.4.2003.

II. Česká republika: vytváření postavy lobbisty jako znaku transgrese v politice

A. Postupná politizace lobbingu prostřednictvím skandálů v letech 2000

V českém případě se jako výmluvný ukazuje kontrast mezi kategorizací protagonistů a činů v době Kořistkovy aféry (srpen 2004) a v době aféry „5 v českých na stole“ (srpen 2005), a toto srovnání doplňuje vývoj mediálního označování postavy premiérova poradce Marka Dalíka. Zatímco v aféře Kořistka média ani političtí aktéři označení „lobbing“ či „lobbista“ pro účely obvinění či dehonestace vůbec nepoužívají, ačkoliv je jeden z protagonistů povoláním lobbista, což je zmiňováno jako neutrální označení jeho práce (Jan Večerek), a druhý zakladatelem lobbingové agentury (Marek Dalík), o rok později je tomu již jinak – postava Jacka Spyry je jak v médiích, tak ze strany politických aktérů (premiér Jiří Paroubek, ministr financí Bohuslav Sobotka) označovaná od začátku jako postava „polského lobbisty“, přičemž má tento přívlastek svědčit o Spyrově zlých úmyslech a pochybné morálce. Lze tedy předpokládat, že k politizaci lobbingu dochází zejména v tomto období. Jako svébytný politický problém je pak lobbing již v roce 2006 připraven k tomu, aby byl vepsán do první české protikorupční strategie, a v lednu 2007 přijat jako součást programu vlády Mirka Topolánka.

Kořistkova aféra je také výmluvná, pokud jde o reakce jejích protagonistů na odhalení a tedy to, co ukazuje skandál jako zkouška. Topolánek i Dalík považují za vhodné přiznat se k tomu, že se pokusili poslance Kořistku přesvědčit, aby hlasoval proti své straně a nabídl mu výměnou pozici velvyslance v Bulharsku. Popřeli pouze nařčení z nabídnutí desetimilionového úplatku. Příznačná je také Topolánkova strategie otevřeného informování o svém záměru – zdůrazňuje, že jelikož se jím netajil – jelikož byl veřejně známý (publikovaný v rozhovoru pro *MF Dnes* v létě 2004), nelze z něj dělat skandál. Co je transparentně ohlášeno, nemůže být předmětem odhalení. Lobbing se v reakcích politických aktérů vyskytuje pouze u Lubomíra Zaorálka, který navrhuje jako řešení přijetí etického kodexu poslance, jehož součástí má být i zmínka o schůzkách s lobbisty. Nikdo však v roce 2004 nenavrhuje ošetřit lobbing coby svébytný problém samostatným zákonem. Jednu ze vzácných zmínek o lobbingu v souvislosti s aférou lze najít v politickém komentáři Českého rozhlasu, který upřesňuje, že přítomnost lobbistů v českém Parlamentu je problémem kvůli české politické kultuře. Lobbing jako takový nutně s negativními jevy nespojuje, právě naopak. Komentář Karel Hvižd'ala zakončuje náhledem pozitivní vize lobbingu: *„Jenže takhle se v euroatlantické civilizaci, ke které dnes i institucionálně patříme, politika dávno nedělá. Pokud občané s nějakým jednáním politiků nesouhlasí, spojují se v nejrůznější občanská sdružení, pokoušejí se z problému, kvůli kterému se ustavili, učinit téma ve veřejném prostoru a najít politickou stranu, která by pak jejich zájmy*

prosazovala v parlamentu. O tom je dnešní kultivovaná politika a skutečný lobbying.“³³. Taková kulturalizace jevů vnímaných jako negativní není v dané době ničím výjimečným. Mnoho dalších, včetně korupce, se v letech 2000 běžně připisuje komunistické minulosti nebo „nezralosti“ české demokracie. Zde je toto rámcování obzvláště explicitní i díky odkazu k „euroatlantické civilizaci“, která pro ČR plní roli normativního horizontu v době, kdy je země čerstvým členem Evropské unie.

Celkově se však pojem „lobbying“ vyskytuje od začátku 90.-tých let v českém tisku ve stejných třech významech jako v případě polském: ve významu neutrálním, významu spojeným s prosazováním zájmů na mezinárodních fórech, a významu kritickém, kdy označuje snahy o vliv vnímané jako překračující pravidla. Takové použití lze nejpozději koncem 90.-tých let zaznamenat i ze strany politických aktérů v rámci stranické soutěže – po přijetí programu vlády Jiřího Paroubka (ČSSD) v srpnu 1998 tak Miroslav Macek, místopředseda ODS, tisku sděluje, že „podpůrné programy, které má v úmyslu exekutiva ČSSD zavést, vytvářejí prostor pro korupci a lobbying“ (ODS - Otvírá se prostor pro korupci 1998). Takové užití odkazů na lobbying není doménou ODS, neboť o něco později ve stejném roce varuje ministr vlády ČSSD své kolegy z vedení strany před „mafiašnými strukturami“, které synonymně označuje jako „lobbistické struktury“ (Kalenská 1998).

Kvantitativní analýza výskytu pojmu „lobbying“ v českém tisku tento obraz zajímavě doplňuje (graf č. 8), nakolik potvrzuje víceméně nepřetržitý růst frekvence užívání výrazu „lobbying“ od konce 90.-tých let až do konce let 2000³⁴. Léta 2009-2011, kdy tato frekvence vrcholí, odpovídají období poznačenému několika výraznými aférami Mirka Topolánka a Marka Dalíka³⁵, který je již tou dobou, na rozdíl od období Kořistkovy aféry, označován médii jako „lobbista“. Termín „lobbying“ je již coby nástroj politického boje zcela rozšířený³⁶. Vývoj užívání pojmu „lobbista“ pak jenom podtrhuje, jak klíčovou roli sehráli ve tvarování postavy „lobbisty“ skandály spojeny s Markem Dalíkem v období let 2009-2011 (graf č. 9). Jelikož se ale první návrhy na regulaci lobbingu objevují v ČR již dříve, zaměřujeme se v podrobné analýze skandálu na dřívější aféru „5 v českých na stole“.

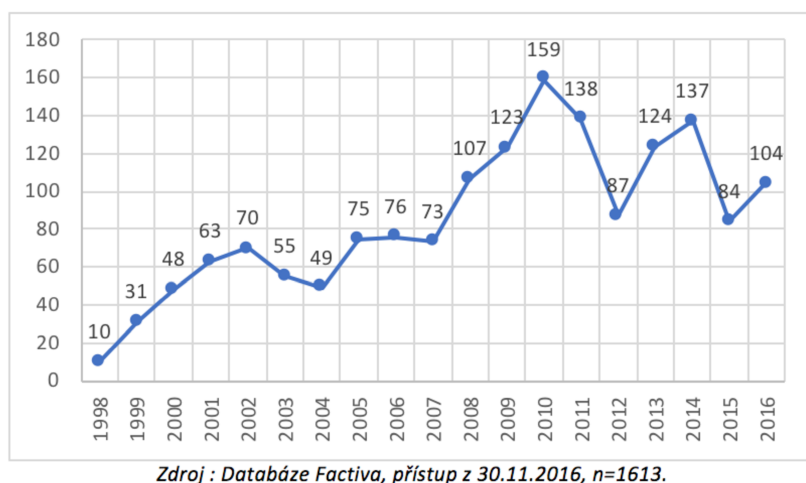
³³ Karel Hvižd'ala, « O pokleslosti naší politiky » (Sur la bassesse de notre politique), 31.8.2004, Český rozhlas 6.

³⁴ Pro období před rokem 1998 bohužel v databázi Factiva nebyly pro vyhledávání k dispozici digitalizované archivy hlavních českých deníků.

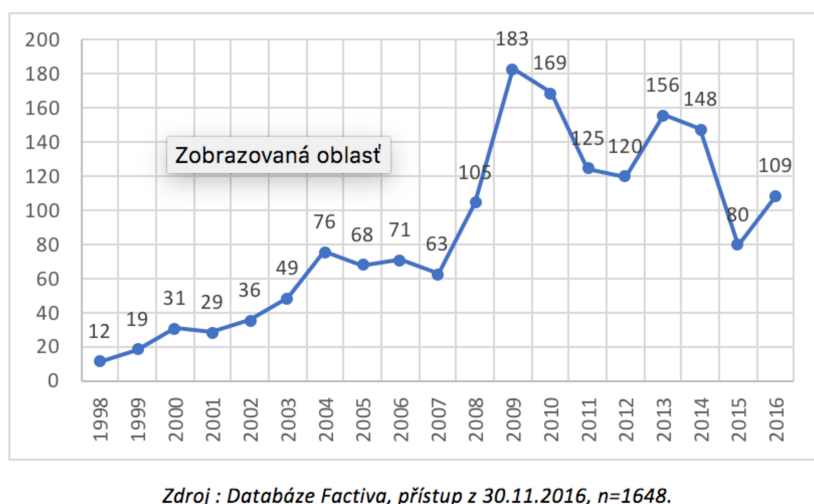
³⁵ Stravenková aféra (2008), toskánská aféra (2009), aféra nákupu Pandurů (2010), aféra „golf v Dubaji“ (2011).

³⁶ Viz např. prohlášení tehdejšího prezidenta Václava Klause o tom, že byla vláda Mirka Topolánka „zlobbovaná“ (Tomáš Krist, Rozhovor s Václavem Klausem „Klaus: Vláda Mirka Topolánka byla zlobbovaná », *Lidové noviny*, 15.5.2009).

Graf č. 8 (v plné verzi č. 15): Výskyt pojmu „lobbying“ v českém tisku, 1998-2016

Graf č. 9 (v plné verzi č. 16): Výskyt pojmu „lobbista“ v českém tisku, 1998-2016

B. Politizace lobbyngu prostřednictvím aféry „5 v českých na stole“

Skandál začíná, podobně jako Rywinova aféra, zveřejněním tajně pořízené nahrávky korupční nabídky v médiích (přepis nahrávky, viz ČTK a Wirnitzer 2010). V tomto případě je iluze bezprostředního kontaktu se „zákulisím moci“ ještě výraznější, neboť jde o videonahrávku z pražské restaurace, kde se potkávají dva muži, kteří mluví v kódech, a kteří jsou navíc „stínovými“ postavami, jeden světa politických elit (šéf kabinetu premiéra Paroubka, Zdeněk Doležel), druhý světa ekonomických elit (Jacek Spyra, označovaný jako lobbista firmy SETA Tomáše Pitra).

Odhalení spouští reakce různých odvětví společnosti, které rozehrávají nikým nekontrolovaný a nepředvídatelný proces, který kromě „tahů“ jednotlivých aktérů usměrňuje také logiky skandálu vlastní: pozornost zůstává zaměřena na situaci odhalení, a nerozšiřuje se

příliš na obecnější otázky spojené s privatizací Unipetrolu nebo kontakty vlády a ekonomických aktérů; vybízí k roztržení situace na viníky a oběti, zároveň však živé konspirační představy o fungování politiky; a politické aktéry sekundárně ohrožené odhalením vybízí k hledání strategie ochrany vlastní reputace a vlastního statusu. V zásadě lze v reakcích vládních představitelů rozlišit tři strategie:

1) singularizaci události, tedy její prezentaci jako zcela jedinečné a tedy její symbolickou izolaci od práce vlády a zejména od privatizace Unipetrolu (Doležel je propuštěn, tvrzení, že neměl stejně vliv na privatizaci Unipetrolu, apod.);

2) kontra-obvinění, tedy nařčení těch, co vznášejí prvotní obvinění z konspirace a vůle zdiskreditovat obviněného, který je takto prezentován jako oběť spiknutí (premiér Paroubek obviňuje Tomáše Pitru z vůle zdiskreditovat vládu, informace, kterou měl údajně obdržet od zpravodajských služeb, tedy orgánu přímo určenému k odhalování konspirací);

3) diskreditaci žalobce, zde Jacka Spyry, osobními útoky na základě informací o jeho minulosti, osobním životě, apod. Zde pro diskreditaci výrazně slouží, což je pro další analýzu mimořádně důležité, samotné označení Spyry jako „lobbisty“. Na soudním projednávání tak médiím premiér Paroubek později sdělil: *„Velmi zajímavý člověk, evropsky zajímavý člověk. V Polsku se zeptejte. Myslím si, že spadá do škály jeho profese.“* Za nevěrohodného prohlásil Spyru dokonce v lednu 2008 i soudce Městského soudu v Praze. Mediální pozornost se tedy zaměřuje na Jacka Spyru, který se místy tím pádem jeví jako hlavní protagonista skandálu. Toto zaměření usnadňuje pozice Spyry v mocenském poli – je jediným aktérem situace, který nemá formální vazby na nikoho dalšího, ani s formou SETA již není ve formálním smluvním vztahu; je nicméně vyobrazen jako vlivný aktér; a zároveň je nečitelným, neznámým a tedy tajemným aktérem, což zapadá do logiky odhalování skrytého, na níž inscenace skandálu stojí.

Politická sféra se samozřejmě mobilizuje také na straně opozice. Ta se snaží obvinění rozšířit na celý průběh privatizace Unipetrolu, ale na rozdíl od polské Rywinovy aféry zde poměr sil v parlamentní vyšetřovací komisi svolané na žádost ODS nevede ke konstatování žádných pochybení a vládě se tak daří omezit škody způsobené skandálem na osobu Zdeňka Doležela.

V jádru skandálu se však podobně jako v polském případě nachází otázka vztahu mezi „prostředníky“ a těmi, které zastupují. Pro zkoumání toho, jak se v rámci této aféry přiděluje smysl kategoriím „lobbingu“ a „lobbisty“ je přitom zásadní, že je zde jako prostředník vnímán pouze Spyra a nikoliv Doležel, u nějž má odhalení účinek ztráty poměrně prestižního statusu ve veřejné sféře, ale který nikdy není označován jako obchodník s informacemi, ačkoliv je to on, kdo žádá o úplatek výměnou za informace. To, že Doležel není kategorizovatelný jako

lobbista vypovídá o tom, že se význam pojmu „lobbisty“ omezuje na soukromé aktéry, a specificky na „prostředníky“ ekonomických elit. Když se z něj stává politický problém, odkazuje pak pojem „lobbista“ právě na ty, kteří většinou nemají žádný formální status ve veřejné nebo soukromé sféře, nejsou sami podnikateli ani státními úředníky, a pracují pro ekonomické aktéry.

***

Vytváření lobbyingu jako politického problému se sice v Polsku a v ČR odvíjí v odlišných chronologiích, avšak podle velmi podobných logik. Kombinace kvalitativní a kvantitativní analýzy používání pojmů „lobbying“ a „lobbista“ ukázala, že se v obou zemích tyto pojmy stávají postupně, a to jak s přibývajícími politickými skandály, tak s prvními pokusy o regulaci lobbyingu, které se prezentují jako reakce na skandály, kategoriemi, které lze využít v politické soutěži nebo jako nástroj kritiky politických praktik.

V zásadě v obou případech skandály sehrávají trojí roli.

- 1) Dávají konkrétní podobu, jména a tváře postavě lobbisty a zároveň ji asociují s představou temných a nečitelných aktérů, kteří překračují normy, zároveň ale ponechávají postavě lobbisty inherentní nejednoznačnost, pokud jde o povahu jejího vztahu k politickým a ekonomickým elitám. Tato nejednoznačnost pak umožňuje politickým aktérům navrhnout regulace lobbyingu jako reakce na nečitelnost vlivu ekonomických aktérů na veřejné rozhodování, aniž by zasahovali do identity a jednání ekonomických aktérů samotných. Zaměření regulací na lobbisty konzultanty tak „dává smysl“ tím spíše, že je jejich (ne)pozice podobná té, kterou zastávali protagonisté skandálů.
- 2) Jako způsob odhalení hraje skandál důležitou roli v tvarování představ o fungování státu. Apeluje na představivost publika, v němž vytváří dojem krátkého bezprostředního kontaktu se „skutečnou“ realitou, která se jinak skrývá za politikou jako divadlem. Skandál tak usměrňuje představivost veřejnosti podle divadelní metafory politiky, ale také konspirační logiky světa skrytého za jeho zevnější obrazem. Politické skandály spojené s lobbyingem tak také posilují představy, podle nichž je politika marginální scénou výkonu moci a podléhá kontrole jiných, primárních zdrojů moci.
- 3) Jako moment otřesení řádu si vyžaduje reakci ze strany veřejných autorit, která obnoví důvěru v řád, například cestou soudní, legislativní nebo cestou personálních změn. V politických skandálech je tento apel ovšem specifický tím, že mezi obviněné patří často vysoce postavení veřejní činitelé, čím výše postavení, tím je skandál větší (Boltanski a Claverie 2007; de Blic a Lemieux 2005; Butler a Drakeford 2002, s. 227). Zde se však ukazuje, že spíše, než

přesné „obnovení řádu“ (Blundo 2003) znamená přijetí veřejných politik v reakci na skandály neutralizaci nejednoznačnosti, která je skandálním událostem vlastní (viz úvod). Navrhované veřejné politiky tak ze skandálu nevyplývají jako „poučení“, ale jsou výsledkem voleb, kterými je „poučení“ ze skandálu teprve formulováno. Zaměřit se na regulaci lobbistů konzultantů v reakci na politické skandály pak také znamená soustředit pozornost na chování soukromých aktérů a lze mu rozumět také jako součástí obrany jejich statusu ze strany veřejných aktérů.

Možnost chopit se veřejné politiky pojmenované jako „regulace lobbingu“ však také není ani samozřejmostí, ani přirozenou odpovědí na lobbing jako politický problém. Jestliže se třetí kapitola zaměřila na konstrukci lobbingu jako problému, ve čtvrté kapitole se zaměříme právě na to, jaké faktory se podílejí na tvorbě „regulace lobbingu“ coby možnosti, kterou lze prosazovat a nastolit na rozhodovací agendu.

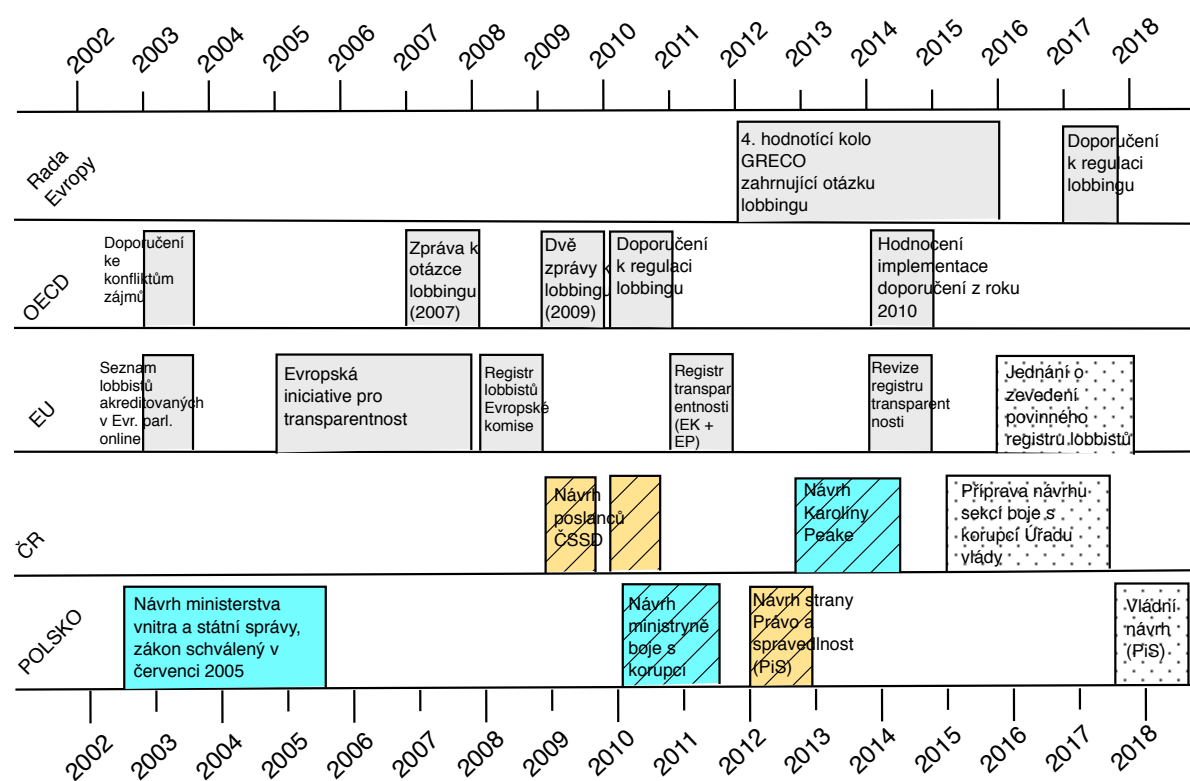
4. kapitola: Aktéři, instituce a nadnárodní rozměr tvorby „regulace lobbingu“ jako veřejné politiky

Cílem této kapitoly je ukázat, jak se v obou případech, českém a polském, utváří samotná možnost identifikovat politiku „regulace lobbingu“ coby řešení na problém lobbingu a jak se dostává na politickou agendu. Tato část tedy doplňuje po třetí kapitole, která zkoumala „problem stream“ teorie Johna Kingdona o třech proudech (*problem, politics, policy*), zkoumání proudu „politiky“ a „veřejné politiky“. Pozornost zaměřuje jak na politické iniciátory regulace, tak na aktéry uvnitř státní správy, kteří se regulaci věnují na administrativní úrovni. Do analýzy je pak výrazně integrovaná transnacionální dimenze regulací lobbingu – role modelů regulace v zahraničí a role externích aktérů (států, mezinárodních organizací, mezinárodních NNO, apod.) v těchto procesech. Jestliže se zahrnutí transnacionálního rozměru doporučuje v jakékoliv komparativní práci (Hassenteufel 2005), a to také proto, že je produkce veřejných politik stále silněji vepsaná do tendencí a omezení, které mají nadnárodní charakter (Evans 2009, s. 255–257), platí to dvounásob v případě regulace lobbingu. Její iniciátoři i odpůrci velmi často odkazují na zahraniční modely regulace, a regulace lobbingu jsou nejdříve zahrnuty v protikorupčních strategiích, které jsou jako takové částečně také odpovědí na požadavky transnacionálních aktérů. Zahrnutí transnacionální dimenze je pak důležité i vzhledem k roli externích aktérů v procesech politické a ekonomické transformace

zkoumaných zemí³⁷. Kapitola pak ukazuje, jakým způsobem do sebe zapadají tři podmínky nastolení regulací lobbyingu na agendu: existence modelů regulace v zahraničí, institucionalizace boje proti korupci a mobilizace *entrepreneurů* regulace.

Zjišťujeme, že externí aktéři hrají pouze nepřímou roli a regulace lobbyingu není explicitním požadavkem žádné z mezinárodních organizací ve chvílích, kdy se v Polsku a v ČR dostává na rozhodovací agendu. Mezinárodní organizace jako OECD nebo Rada Evropy navíc lobbying jako svébytný problém na svoji agendu nastolují v době, kdy už v Polsku zákon o lobbyingu existuje (viz graf č. 10). Pokud jde o EU, její požadavky v rámci předvstupních jednání sice hrají důležitou roli v institucionalizaci boje s korupcí, avšak pokud jde přímo o regulace lobbyingu, je její vliv pouze nepřímý (její registry lobbistů studují polští a čeští *policy entrepreneurs*). Jako mnohem výraznější zahraniční vzor regulace však v prostředí *policy entrepreneurs* působí regulace ve Spojených státech a v Kanadě.

Graf č. 10 (v plné verzi č. 17): Chronologie pokusů o regulaci lobbyingu v Polsku a v ČR ve srovnání s chronologií transnacionálních aktérů

Legenda : Vládní návrhy zákona jsou označeny modře, návrhy opozičních poslanců žlutě. Zamítnuté návrhy jsou označeny příčným šrafováním a procesy, které nebyly k červnu 2018 uzavřeny, jsou označeny tečkami. Uvnitř bloků jsou vyplněna jména veřejných činitelů či institucí zodpovědných za zpracování návrhů regulace lobbyingu. Zdroj: sestaveno autorkou.

³⁷ Ať již jde o mezinárodní aktéry (IMF, Světová banka, EU, etc.), státní aktéry (např. USAID, viz zvláštní číslo časopisu *International Journal of Public Administration*, 11-12/2004 ; Pishchikova 2006) nebo nadace, americké (Scott 1999; Guilhot 2001; Wedel 2001) i německé (Dakowska 2007; 2014).

Klíčovou roli „překladatelů“ existujících modelů regulace³⁸ tedy hrají místní *policy entrepreneurs*, kteří z dostupných nástrojů zahraničních regulací vybírají a uzpůsobují je podle svých ideologických přesvědčení a svého vnímání místního kontextu. Pokud jde o roli politických aktérů, kteří si regulaci lobbingu vybírají jako svoje téma a prosazují její nastolení na agendu, naznačila již předchozí kapitola, že tak většinou činí v rámci snahy zviditelnit se jako „bílí rytíři“ a využívají příležitost k politizaci lobbingu vytvořenou politickými skandály.

Místní *policy entrepreneurs* svoji autoritu téměř systematicky čerpají ze své pozice v institucionalizovaném sektoru boje proti korupci, ať již v státní správě, nebo protikorupčních nevládních organizacích. Český případ se v tomto ohledu mírně liší od polského, kde jsou všechny zapojené nevládní organizace orientované na boj s korupcí v rámci programů orientovaných na prosazování „dobrého vládnutí“ a zlepšování kvality legislativního procesu. V ČR se však jako nejaktivnější ukazuje být organizace Ekologický právní servis (EPS), již k zájmu o lobbing vede dlouhodobá zkušenost s nepříznivým vlivem velkých podniků na environmentální legislativu a obecně vymahatelnost občanských práv souvisejících se zdravím. Jako jedni z mála tak lobbing coby problém rámcují jako otázku příliš silného vlivu podniků na veřejné rozhodování a věnují se jí souběžně s prosazováním právní zodpovědnosti nadnárodních podniků za svůj dopad na společnost.

I. Polské návrhy regulace lobbingu

V zájmu srozumitelnosti předkládaných pozorování je zde na místě alespoň stručně nastínit, o jaké pokusy o regulaci se v polském a českém případě jedná. V Polsku se poprvé politický záměr „regulovat lobbing“ objevuje v roce 1998, v kontextu soupeření koaličních stran pravicové vlády, AWS (Volební akce *Solidarność*) a UW (Unie svobody). Soutěží spolu kromě jiného prostřednictvím agendy boje s korupcí, kdy jak lídr UW a ministr financí Leszek Balcerowicz, tak představitelé AWS slibují přijetí nových opatření, a to zejména v reakci na tzv. želatinovou aféru z února 1998. Nejedná se však zatím o návrh regulovat lobbing samostatným zákonem, ale pouze o definici lobbingu v zákoně o přístupu k informacím, která nakonec není přijata (2000). Na politickou agendu se lobbing poté dostává až po Rywinově aféře, kdy premiér Leszek Miller využívá skutečnosti, že protikorupční oddělení ministerstva

---

³⁸ Ke studiu transferů veřejných politik zde přistupujeme z perspektivy jejich užívání místními aktéry a upřednostňujeme jejich chápání jako překladů (Hassenteufel a Maillard 2013; Stone 2012) spíše než jako přesunů (transferů), tím spíše, že jde o cirkulaci norem, jejichž přijetí není pro země v rámci jejich členství v EU či mezinárodních organizacích povinné (viz Tulmets 2014 k otázce cirkulace tzv. měkkých norem).

vnitru a státní správy již na podobném projektu několik měsíců pracuje, na čistě administrativní úrovni, a žádá o co nejrychlejší předložení návrhu na jednání vlády, která jej přijímá v březnu 2003. Návrh se stane předmětem soupeření levicové vlády SLD (Unie demokratické levice) a PSL (Polská rolnická strana) a opozice, kdy se Občanská platforma v průběhu celého roku a půl parlamentních diskuzí snaží o nahrazení vládního návrhu vlastním návrhem regulace. Výsledkem je z důvodu nedostatku času pro předložení zcela nového návrhu vytvoření hybridního návrhu, který kombinuje prvky vládního návrhu (registr lobbistů, vykazovací povinnosti pro úřady) a prvky opozičního návrhu (zavedení instituce veřejných slyšení).

Zákon přijatý těsně před parlamentními volbami (v červenci 2005, volby v září 2005) se pak stal předmětem dvou pokusů o reformu, jednou ze strany ministryně boje proti korupci Julie Pitery (PO) v letech 2010-2011, v období první Tuskovy vlády, a podruhé ze strany PiS, tehdy v opozici (2012) vůči vládě PO. Návrh Julie Pitery, bývalé ředitelky Transparency International Polsko, měl reagovat na tzv. hazardovou aféru (odhalení vazeb mezi podnikateli s hazardními hrami a členy vlády a poslaneckého klubu PO), neuspěl však ani na úrovni vlády. Ostře jej odmítaly jednak potenciálně dotčené zájmové skupiny, zejména kvůli rámcování lobbingu bojem s korupcí. Návrh měl totiž jednak rozšířit působnost zákona z úzkého zaměření na lobbisty konzultanty na široký okruh aktérů, kteří se snaží ovlivnit veřejné rozhodování, jednak tento rozšířený okruh podřizoval kontrole speciální protikorupční agentury (CBA), která má v polském kontextu vyšetřovací a kontrolní kompetence srovnatelné se zpravodajskou službou.

Návrh PiS v Sejmu neprošel ani prvním čtením a nelišil se výrazně od návrhu Julie Pitery. Jedním z mála nových prvků v něm mělo být otevření zasedání podvýborů veřejnosti, a tedy také lobbistům, a pořizování nahrávek z těchto zasedání. Tyto pokusy o změnu regulace se ve srovnání s prvními dvěma pokusy (druhý byl úspěšný) liší v jednom bodě, který lze chápat jako zásadní z hlediska vývoje významu lobbingu jako tématu a politického problému v polském politickém kontextu: zatímco za prvními dvěma návrhy stáli pokaždé přední vládní představitelé, jde v případě pokusů o změnu regulace o političky druhého řádu. Julie Pitera je známá zejména z lokální varšavské politiky jako angažovaná v boji proti korupci, a do první Tuskovy vlády je z velké části jmenovaná, aby Občanské platformě vylepšila *image* (Subotić, 2007, rozhovor s Hanou Lubelskou). Lze tak předpokládat, že existence zákona přispěla k určitému oslabení politického potenciálu lobbingu jako tématu, ale zejména, že politická soutěž v letech 2010 již nebyla otázkou boje proti korupci strukturovaná do té míry, do jaké lze její vliv pozorovat na konci 90.-tých let a v letech 2000.

II. České návrhy regulace lobbingu

V českém případě se první zmínka o zapisování lobbistů na seznam objevuje v reakci Lubomíra Zaorálka (ČSSD) na Kořistkovu aféru (2005), ale podobně jako v případě první polské zmínky nejde o záměr samostatné regulace. Seznam lobbistů měl podle Zaorálka vzniknout v souvislosti s přijetím etického kodexu poslance. O regulaci lobbingu jako takové je pak poprvé zmínka rok poté v první české protikorupční strategii a z ní ji v roce 2007 přebírá vláda Mirka Topolánka do svého programu, kde však bude mít velmi krátkou životnost, neboť z něj zůstane vyškrtuta po několika měsících s odůvodněním, že by byla regulace „neefektivním krokem“³⁹. Toto upuštění od regulace ihned kritizuje opozice (ČSSD), jejíž stínová ministryně spravedlnosti Marie Benešová ohlašuje předložení vlastního návrhu ještě do konce roku 2008. Předseda sociálně-demokratického klubu v PS Miroslav Hašek se tehdy rovněž vyjadřuje na podporu takové regulace v celé veřejné sféře.

Do konkrétní podoby však tento slib dovedou zřejmě také v logice vnitrostranického soupeření jiní dva poslanci ČSSD, Jeroným Tejc a Bohuslav Sobotka. Návrh z května 2009 vzniká zejména ve spolupráci s právníkem ČSSD, který lehce pro český kontext přizpůsobí na Slovensku zamítnutý návrh zákona z roku 2005, který se do jisté míry inspiroval americkou regulací. Coby opoziční návrh je nejdříve vrácen k přepracování, pak je ale v nové verzi z prosince 2009, kdy se k poslancům ČSSD připojuje několik poslanců Strany zelených a KSČM, Poslaneckou sněmovnou přijat těsně před legislativními volbami (přijetí 18.5.2010, volby 28.-29.5.2010). Senát však návrh zamítl a do Poslanecké sněmovny se kvůli její obměně již nestihl vrátit.

Na rozhodovací agendu se pak regulace lobbingu dostala až se změnou vlády a zejména účastí nově zvolené strany Věci veřejné ve vládní koalici. Jako podnikatelská strana (Just a Charvát 2017; Kopeček a Svačinová 2015), která svoji volební kampaň stavěla na slibu výměny establishmentu a boji proti korupci pak v rámci koaličních vyjednávání dosáhla vytvoření sekce boje s korupcí a také zahrnutí regulace lobbingu do koaliční smlouvy. Nově vytvořený úřad obsadila Karolína Peake, která podobně jako Julia Pitera v polském případě byla známá zejména z lokální politiky a přinášela straně určitou garanci čistého štítu a odhodlání v boji s korupcí. Na návrhu začala sekce pracovat na podzim 2011 a Peake do přípravy zapojila také svůj poradní sbor, který se však záměrně skládal jak z nevládních organizací prosazujících regulaci (TI ČR, EPS, Oživení, Otevřená společnost, Institut pro boj proti korupci, Nadace OSF Praha), tak z jejich odpůrců (např. poradce prezidenta Ladislav Jakl). Když návrh zákona

---

³⁹ Rezoluce vlády č. 715 z 27.6.2007.

v mezirezortním připomínkovacím řízení obdržel 199 zásadních připomínek, stala se obtížnost přípravy návrhu oficiálním důvodem jeho odložení ve prospěch nástinu možného řešení „problému“ lobbingu řadou jiných, většinou již stejně naplánovaných kroků (2013).

***

Shrnuto, nastolení regulace lobbingu na agendu, pokaždé za použití víceméně stejných nástrojů regulace v Polsku a v ČR (registr lobbistů, vykazovací povinnosti), lze vysvětlit jednak podobností pozice tvůrců těchto řešení v rámci národních politických systémů (odborníci na boj s korupcí), kteří se zase opírají o institucionalizaci boje s korupcí na nadnárodní úrovni, k níž v průběhu 90.-tých let dochází (Favarel-Garrigues 2009), jednak ji lze vysvětlit tím, že otázky spojené s korupcí v době pokusů o regulaci také strukturovaly politickou soutěž, mezistranickou i vnitrostranickou, a činili z regulace lobbingu na první pohled jednoduchý způsob, jak se zviditelnit jako „moralizátora/moralizátorky“ politiky.

Rekonstituce procesů regulace lobbingu tedy dává také částečnou odpověď na otázku, proč je pro české a polské politické aktéry zajímavé prosazovat regulaci lobbingu. Toto vysvětlení poukazuje na roli mezistranické a vnitrostranické soutěže. Taková odpověď ale není vyčerpávající. Regulace lobbingu byla pravidelně prosazovaná aktéry napříč politickým spektrem, navzdory relativnímu neúspěchu jejich předchůdců a je na místě ptát se v čem specificky odpovídala ambicím politických aktérů napříč ideologickými rozdíly a napříč kontexty. V následujících kapitolách tak vycházíme z hypotézy, že regulace lobbingu pro veřejné aktéry představuje také nástroj obrany jejich statusu a legitimacy potvrzením symbolické hranice dělící veřejnou a soukromou sféru.

III. část: Regulace lobbingu jako symbolická politika a součást „sebe(re)prezentace“ státu

5. kapitola: Mezi intervencionismem a legitimizací lobbingu, neboli potíže státu pojmenovávat a povolovat

Coby politika, jejíž význam spočívá alespoň stejnou měrou, ne-li více, v kategorizaci jevů a aktérů, spíše než v konkrétním vlivu na tyto jevy, spadá regulace lobbingu do kategorie symbolických politik. Na rozdíl od autorů, kteří přívlastkem „symbolický“ míní zejména takové politiky, o nichž se předem ví, že jsou nerealizovatelné, ale mají ohlašovat intenci zákonodárce nebo žádoucí směřování v dané oblasti (Matten 2003; Hansjürgens 2000; Veksler 2015), zde tímto pojmem označujeme politiky, které nejenom ohlašují intenci, ale mají také performativně působit na soubor idejí, významů a představ, které tvoří symbolický rámec výkonu politické moci⁴⁰. Regulaci lobbingu jako symbolickou politiku v tomto smyslu pak lze považovat za součást práce, již se stát v těchto idejích, představách a významech reprodukuje jako odlišný od jiných sociálních struktur a jako garant veřejného dobra. O této práci mluvíme jako o sebe(re)prezentaci státu⁴¹ samozřejmě ve smyslu metonymické, kdy je ve skutečnosti tato (re)prezentace produktem skupin uvnitř státu, nikoliv státu jako jakési svébytné zvěčněné entity. Její součástí je i reprodukce symbolické hranice mezi veřejnou a soukromou sférou, k níž má regulace lobbingu přispět.

Analýza debat kolem polských a českých návrhů regulace lobbingu (parlamentních debat, mezirezortních připomínkových řízení) však poukazuje na potíže, na něž političtí aktéři narážejí, když mají tuto hranici ustanovit formou definice statusu politické činnosti soukromých aktérů. Neshody a nejistota politických aktérů se týkají jednak toho, zda má stát vůbec právo *povolit* nebo *zakázat* lobbing, nebo je lobbing legitimní, aniž by jej za takový musel prohlásit zvláštní zákon, jednak samotné definice lobbingu. V jejím případě se političtí aktéři setkávají s potížemi v uplatnění moci pojmenovávat a tím rozlišovat, která je jedním z pilířů symbolické moci státu.

---

⁴⁰ „Symbolický“ jde zde tedy míněno jako vztahující se k definici smyslu, v souladu s vymezením pojmu „symbolické moci“ v díle Pierrea Bourdieu (Bourdieu 2001, s. 190–192, 206, 210) nebo Jacquesa Lagroye (Lagroye et al. 2012, s. 452–453).

⁴¹ Tento termín odvozujeme od pojmu „sebe(re)prezentace“, který používá Erving Goffman pro analýzu strategií a postupů, jimiž se jednotlivci snaží kontrolovat dojem, jimž působí na ostatní (Goffman 1959, česky *Všichni hrajeme divadlo*). V rámci analýzy procesů legitimizace politických aktérů na Goffmanův koncept odkazuje také Rodney Barker (Barker 2001, s. 31, 51–52).

V první části kapitoly se věnujeme dělicím liniím, které kolem otázky povolování lobbyingu vyvstávají v polském a českém případě. Rozdíl mezi nimi je pozoruhodný: ideologická polarizace je v polském případě mnohem silnější než v případě českém. Škála postojů k otázce legitimizace lobbyingu zahrnuje jak jednoznačnou podporu legitimizace lobbyingu jako nové podnikatelské činnosti, ze strany liberálně pravicové Občanské platformy, tak „proti-lobbyingový“ diskurz ultra-konzervativních suverenistických uskupení, které regulaci lobbyingu prezentují jako „zástěrku“ jinak na sobě závislých post-komunistických politických elit a ekonomických elit. V českém případě jsou pozice mnohem méně vyhraněné, a vůle zavést určitou míru kontroly (jak ze strany poslanců ČSSD v letech 2009-2010, tak ze strany Karolíny Peake v letech 2012-2013) se setkává spíše s námitkami týkajícími se účinnosti. Na rozdíl od polského případu česká pravice není rozdělena na výrazně konzervativní a výrazně liberální křídlo, v rámci ODS se proto objevují oba typy reakcí na návrhy regulace. Kromě státní správy, která v obou případech implicitně vychází z předpokladu, že je regulace lobbyingu věcí jeho povolování, a konzervativních pravicových stran, které explicitně volají po intervencionistické politice ve věci lobbyingu, tato pozice nemá výrazné zastoupení a výsledné návrhy tak zůstávají v otázce toho, zda se vyjadřují, nebo nevyjadřují k samotné legitimitě lobbyingu, nejednoznačné.

Uplatnění symbolické moci státu se ukazuje jako komplikované také, pokud jde o definici lobbyingu a lobbisty coby předmětů regulace. Jakkoliv mělo zaměření se na soukromé aktéry přispět k obraně statusu veřejných aktérů (často v reakci na skandály), v debatách o regulaci se odráží kromě neshody o tom, jak tyto soukromé aktéry vymezit, také jednoduše nejistota ohledně toho, jak by toto odlišení mělo vypadat. Tím, že kategorie lobbyingu stojí na paradigmatu vlivu (tedy že vychází z pohledu na vztahy mezi veřejnými a soukromými aktéry jako na vztahy jednostranné snahy o vliv), svádí dohromady celou řadu aktérů, kteří v kategorizacích podle jejich identity patřili do odlišných skupin („občanská společnost“, sociální partneři, profesní sdružení, podniky, apod.).

Tato „dekategorizace“ však vyžaduje novou kategorizaci a tedy nové rozhodnutí o povaze vztahu odborů nebo sdružení a nadací k tvorbě zákonů. Rozlišení mezi „dobrým“ a „špatným“ lobbyingem, na které odkazují aktéři napříč politickým spektrem, je tak jednak nejasné (vyjadřované v náznacích přes příklady, které mluvčí uvádějí), jednak zdá se plnit funkci podobnou samotnému zaměření na lobbying – a sice zaměření pozornosti na soukromé aktéry, zde v podobě externalizace napětí mezi „dobrým“ a „špatným“ hájením zájmů, mezi individuálními, kolektivními a obecnými zájmy, které je vlastní také jednání veřejných aktérů. V debatách tak například v obou případech poslanci a senátoři „odhalují“ vliv odborů, médií, nebo environmentálních organizací jako lobbying.

Pokud ale jde o znění návrhů zákona, ukazuje se legislativní ukotvení rozlišení mezi „dobrým“ a „špatným“ lobbingem jako nedosažitelné. V takové situaci neshody a nejistoty se zaměření regulace na lobbisty konzultanty ukazuje (kromě toho, že k němu směřuje způsob politizace lobbingu prostřednictvím skandálu) jako způsob, jak se vyhnout obtížné rekategorizaci nestátních aktérů v jejich vztahu k politické moci. Tuto nejistotu lze pak vnímat jako projev obtížnosti úkolu veřejných aktérů „učinit ovladatelnou“ (*rendre gouvernable*) (Lascoumes 1996) otázku politické činnosti soukromých aktérů a dále projev toho, že rozmlžení hranic veřejné a soukromé sféry, které lze zaznamenat v jejich faktickém fungování, se také promítá na úroveň symbolické hranice, která je odděluje v rovině idejí, významů a představ.

Jestliže se pátá kapitola zaměřila na dva aspekty symbolické moci státu, moc povolovat/zakazovat a moc jmenovat, soustředí se poslední, šestá kapitola, na její třetí aspekt, schopnost veřejných aktérů reprodukovat obraz sebe sama jako odlišných od všech ostatních sociálních aktérů tím, že se podílejí na fungování státu jako garanta obecného dobra, jinými slovy, schopnost reprodukovat symbolickou hranici mezi veřejnou a soukromou sférou.

6. kapitola: Když stát spravuje své hranice. Mezi logikou reprezentace a logikou transparentnosti

Jak ukazuje pátá kapitola, opakované nastolování regulací lobbingu na agendu aktéry napříč politickým spektrem lze také vysvětlit jako součást řízení a vytváření reprezentace vlastní práce ze strany veřejných aktérů. Jako náprava statusu veřejných činitelů jsou však rozporuplné, a to hned ve dvou ohledech. Podobně jako reformy systému financování stran (Heurtaux 2017, s. 111) nebo jiné politiky zaměřené na zlepšení fungování státu, jsou dvousečné: nápravu zřizují změnou, jež stojí na uznání nevyhovujícího stavu věcí, a přiznání nevyhovujícího stavu věcí legitimitu veřejných činitelů neposiluje, ale naopak dává zapravdu těm, kteří ji považovali za zpochybněnou.

Druhý důvod rozporuplnosti regulací lobbingu spočívá v tom, jakými nástroji mají onu nápravu zajistit. Všechny studované návrhy jsou založené na transparentnosti, v podobě registrů lobbistů, pravidelných vykazovacích povinností pro lobbisty a/nebo veřejné činitele. Pokud by měla být skutečně dodržována, změnila by tato pravidla jednak veřejný obraz průběhu legislativního procesu, jakož i jiných rozhodovacích procesů, a změnila by podmínky zodpovídání se volených zástupců občanům (*accountability*), nakolik by znamenala, že se volení zástupci mají občanům zpovídat i ze svých kontaktů s lobbisty. Tento rozměr návrhů

regulace v debatách vzbuzuje velmi silný korporatistický, nadstranický odpor poslanců a senátorů.

Odmítání nových povinností se pak systematicky, jak v českém, tak v polském případě, opírá o tradiční pojetí zastupitelského mandátu v podobě, ve které se institucionalizoval v moderních parlamentních demokraciích. To se však s logikou legitimizace transparentnosti dostává do rozporu a trvání poslanců a senátorů na obraně tradičně definovaného statusu zastupitele s jeho privilegii a povinnostmi, mezi něž patří právo diskrece pokud jde o výkon mandátu a také obraz zákonodárce jako samostatného tvůrce zákona, vede buď k odmítnutí regulací lobbingu nebo k jejich faktické ignoraci (polský případ). Tato kapitola tak nabízí poslední část odpovědi na úvodní otázku po tom, do jaké míry jsou regulace lobbingu legitimizací politické aktivity soukromých aktérů a do jaké míry jsou součástí budování sebe(re)prezentace veřejných aktérů.

Předkládané vysvětlení toho, proč je zveřejňování kontaktů zastupitelů s lobbisty vnímáno jako hrozba pro jejich status, sestává z dvou částí. První souvisí s významem zveřejnění kontaktu s lobbisty jako zástupci partikulárních zájmů pro obraz/reprezentaci práce zastupitelů, druhá souvisí s kvalitativním rozdílem mezi legitimizací prostřednictvím transparentnosti od jiných způsobů legitimizace (volbou, výsledky práce, viz Scharpf 1999).

V první části pokládáme za užitečné se opřít o moderní adaptaci rozlišení mezi „veřejným“ a „soukromým“ tělem politických aktérů⁴², vycházející ze středověké teorie dvou těl krále, kterou studoval a současné politické teorii zpřístupnil Ernst Kantorowicz (Kantorowicz 1997). Na konceptuální úrovni rozlišuje tato teorie tělo zástupce státu, vepisující se do dějin, vztahující se k lidu jako politickému tělesu a vyjadřující hodnoty, na nichž stát stojí, a tělo smrtelného jednotlivce, jehož obzor i dosah na osud společenství jsou omezeny jeho partikulárností. Toto rozlišení je analyticky zajímavé tím, že umožňuje ptát se na to, jak se vyrábí jejich syntéza a na čem stojí. V současných demokraciích pak lze prostřednictvím tohoto rozlišení zachytit změnu v podmínkách legitimizace postavení veřejných činitelů, kterou zveřejňování dosud neveřejné části jejich práce znamená.

Viditelnost kontaktu s lobbisty je skutečně v symbolické rovině pro poslance, senátory nebo také vysoké státní úředníky problematická. Zatímco kontakt s občany je neodmyslitelnou součástí výkonu jejich mandátu a setkání s voliči nejenom, že patří k veřejnému obrazu zastupitele, ale také pokaždé potvrzují jeho status zastupitele, kontakt s lobbisty tento obraz výjimečnosti veřejného činitele naopak ohrožuje. Jeho účinek souvisí sice s tradičním

---

⁴² Pro příklady takové adaptace tohoto rozlišení pro podmínky současných demokracií, viz Rogin 1979; François 1992; Charbonneaux 2015; Eymeri-Douzans 2015.

problémem vlivu zájmových skupin, které jsou těžce integrovatelné do modelu reprezentace stojícím na vztahu zastupitele a zastupovaného⁴³, jednak je podobné významu zviditelnění řady dalších pracovníků politické sféry, kteří přispívají k výkonu mandátu, ale přijímají postavení v pozadí, jako např. parlamentních asistentů, poradců, administrativních pracovníků Parlamentu, apod. (Beauvallet a Michon 2017; Courty a Milet 2017).

Druhá část vysvětlení se zaměřuje na otázku zviditelňování. Všechny studované návrhy regulace totiž stojí na nástrojích založených na transparentnosti, která v nich hraje jednak roli způsobu regulace sebedisciplinací motivovanou neustálou možností dohledu⁴⁴, která zaznamenává transparentnost v posledních desetiletích výrazný vzestup (Fung et al. 2008), jednak roli legitimizačního principu (Lagroye et al. 2012). Jako legitimizační princip zasahuje do ustálených způsobů legitimizace moci. Ty sice jsou předmětem neustálého vyjednávání a jejich platnost se potvrzuje v sociálních vztazích, nemění se ale snadno, neboť jsou zapuštěny v institucích a praktikách aktérů, kteří tyto podmínky sjednávají v asymetrických mocenských vztazích a tedy s nerovnými možnostmi je ovlivnit (Lagroye et al. 2012; Bourdieu 2001). Když se transparentnost stává součástí politické legitimizace, jsou političtí aktéři vybízeni k tomu, aby vytvářeli dojem toho, že jednají transparentně. Přistoupením na tento nový požadavek však současně s obranou vlastního postavení a legitimacy, která se k němu váže, potvrzují také opodstatněnost nároků transparentnosti. Jinými slovy, přijímáním nároků transparentnosti se účastní proměny podmínek legitimizace vlastního postavení.

Kapitola sestává ze dvou částí, z nichž první poukazuje na to, že se odpor politických aktérů proti novým povinnostem plynoucím z regulace lobbingu opírá téměř výlučně o tradiční formy legitimizace moci zákonodárce v rámci parlamentní demokracie. Druhá část pak ukazuje, že je navzdory tomuto odporu transparentnost přijímána napříč politickým spektrem v obou zemích jako způsob regulace i jako legitimizační princip. V tomto smyslu proto regulace lobbingu představují snahu o relegitimizaci ze strany politických aktérů, která však zároveň vypovídá o měnících se pravidlech legitimizace, neboť nástroje regulace i diskurz, který mají iniciátoři a zastánci regulace k dispozici, napříč politickým spektrem, stojí na logice legitimizace odlišné od té, která je v jádru tradičního pojetí vztahu vládnoucích a ovládaných v reprezentativních demokraciích.

---

⁴³ Viz problémy s konceptualizací místa « *corps intermédiaires* » v teorii politické reprezentace.

⁴⁴ Viz pojetí role transparentnosti již v díle Jeremyho Bethama, který v modelu panoptika rozpracovává model kontroly dohledem, a také jeho teoretizaci v díle Michela Foucaulta (Foucault 1994).

I. Zvládání soužití veřejného a soukromého těla veřejných aktérů symbolickým distancováním se od zájmových skupin (*corps intermédiaires*)

V debatách o regulacích lobbingu lze v obou zemích nalézt u veřejných činitelů předpoklad, že v nich jde o kontrolu jednání soukromých aktérů, nikoliv jejich vlastního jednání. Již samotný „implicitní příběh“ zákonů o lobbingu umožňuje takovou interpretaci: lobbing je v nich označen jako paradigmatický typ interakce mezi soukromými a veřejnými aktéry, kde se ti první *zvnějšku* usilují ovlivnit ty, kteří reprezentují politickou moc. Příběh je ambivalentní – do oficiální reprezentace tvorby zákona sice přináší přiznání systematického charakteru tohoto typu interakce, zároveň ale zúčastněné aktéry vrací na „svá místa“, uvnitř a vně státu, a reprodukuje tak symbolickou hranici veřejné a soukromé sféry. Tato hranice je v debatách o regulaci lobbingu konstruovaná jako prostorová i fyzická – poslanci, senátoři a státní úředníci tak trvají na oddělení „svaté půdy“ Parlamentů nebo ministerstev jako metonymických znaků státu od jeho vnějšku, a ohrožující představu o své blízkosti k lobbistům, se snaží zastoupit představou o blízkosti k „běžným občanům“, která jejich výjimečnost neohrožuje, ale naopak potvrzuje.

V Polsku i v ČR jsou tak návrhy udělení přístupu do budov Parlamentu a dalších orgánů veřejné moci, které jsou součástí debat, polem afirmace výjimečnosti půdy státu. V českém případě předpokládá první návrh z roku 2009 (Tejc, Sobotka) udělení vstupu do Parlamentu lobbistům ve stejném režimu, jak tomu je v případě novinářů. V polském případě pak zákon schválený v červenci 2005 obsahuje zmínku o povinnosti šéfů úřadů zpřístupnit tyto úřady lobbistům tak, aby s nich mohli vykonávat svoji práci. V reakci na tyto návrhy se poslanci ohrazují a kreslí dystopické scénáře chodeb Parlamentu zaplavených lobbisty, nebo budoucnosti, v níž si lobbisté přímo pronajímají v Parlamentu kanceláře⁴⁵.

Pokud jde o symbolickou práci, již je regulace lobbingu platformou, obzvláště kategorizaci interakcí veřejných a soukromých aktérů a jejich definici, je příznačný postoj, který k regulacím zaujímají nezávislé regulační orgány. V obou zemích existuje řada takových orgánů a nezávislost charakterizuje také polskou a českou národní banku. Jejich nezávislost je v reprezentaci politického pole již jako taková umísťuje vně politické moci a jejich zásahů. V dichotomickém schématu, na němž stojí regulace lobbingu, však obtížně identifikují svoje místo. Nejsou si jisty, zda mají patřit do kategorie lobbovaných nebo kategorie lobbistů a v zásadě odmítají obojí. Jejich komentáře k návrhům zákona (v případě vládních návrhů, z roku 2012 v ČR, 2011 v Polsku) tak odrážejí silně dichotomickou povahu „implicitního příběhu“

---

⁴⁵ Viz např. Michal Doktor, ODS, první čtení návrhu zákona o lobbingu, 30.9.2009, Poslanecká sněmovna PČR.

návrhů regulace lobbingu a jeho zaměření na úpravu reprezentace vztahu paradigmatických „veřejných činitelů“ s paradigmatickými „lobbisty“.

Kromě afirmace hranice mezi veřejnou a soukromou sférou prostřednictvím prostorových hranic poslanci a senátoři hájí vlastní výjimečnost také prací s obrazem vztahu zastupitele k ovládaným, tedy k občanům. Tuto obrannou strategii lze vysledovat v českých i polských parlamentních debatách, ale obzvláště českých, neboť právě české návrhy regulace měly explicitně poslancům a senátorům nařídít vykazování schůzek s lobbisty, zatímco v polském případě byla měla být konkretizace zaznamenávání kontaktů ponechána regulaci na úrovni Parlamentu. Obrana před diskreditací poslance zveřejněním jeho kontaktů s lobbisty neprochází přes popírání kontaktu poslance s aktéry společnosti, ale přes snahu vytlačit reprezentaci kompromitující blízkosti obrazem takové blízkosti, která je naopak zdrojem legitimacy a důkazem výjimečnosti zastupitele, blízkosti k „běžným občanům“.

Napětí mezi „veřejným“ a „soukromým“ tělem veřejného činitele totiž není v ničem nové, a tak ani napětí mezi obecným zájmem, jež má veřejný činitel sledovat a partikulárními zájmy, které sleduje jako smrtelná soukromá osoba. K jeho zvládnání patří inscenace kontaktu veřejného činitele s „běžnými občany“, vedle nichž jeho výjimečnost vyniká a v popředí se ukazuje právě jeho „veřejné“ tělo tam, kde kontakt s lobbisty coby znaky pro partikulární zájmy ekonomických aktérů naopak přitahuje pozornost k „soukromému“ tělu veřejného činitele. Patří k němu i demonstrace ctnosti „soukromého“ těla veřejného činitele, díky níž se napětí zdá být zanedbatelné, neboť čestnost, upřímnost, skromnost nebo zodpovědnost soukromého muže se jeví být oporou, nikoliv překážkou výkonu politické moci v obecném zájmu.

V debatách tak poslanci napříč politickým spektrem, a dokonce samotní navrhovatelé regulací lobbingu (ČR – Tejc, Sobotka, Polsko – MSWiA⁴⁶) odmítají vykazování schůzek s lobbisty, které zdůvodňují nabídnutím alternativního obrazu svých kontaktů s nestátními aktéry. Místo lobbistů v těchto příbězích o rozhovorech „na ulici“ nebo „v tramvaji“ vystupují „běžní občané“, „babičky“, anebo je v nich role „největšího lobbisty“ přisouzena manželce či odborové vedoucí státního úřadu, a vytváří tak komický efekt, který má poukázat na absurdnost navrhované kontroly práce poslance. Tyto příběhy jsou pak součástí celé řady vystoupení, která vstupují do vyjednávání o podobě kodifikace, a tedy také reprezentace, vztahu veřejných a soukromých aktérů.

---

⁴⁶ Ministerstvo vnitra a státní správy.

II. Smysl transparentnosti, mezi nástrojem relegitimizace a proměnou podmínek legitimizace

Navzdory tomuto odporu proti zveřejňování vlastních schůzek s lobbisty však nikdo z poslanců, senátorů či úředníků zapojených do regulace lobbingu, nepochybně potřebu větší transparentnosti jako takovou, skutečnost, že by se coby princip měla promítnout do konkrétních nástrojů veřejné politiky. Když proti tomuto jednohlasnému schvalování transparentnosti výkonu moci jako principu připomeneme, že přijetí transparentnosti jako legitimizačního principu přináší proměnu statusu voleného zástupce, nelze tento konsenzus považovat za zanedbatelný nebo povrchní. Lze spíše předpokládat, že si političtí aktéři v logice politické soutěže tak jako jakýkoliv jiný sociální aktér osvojují významy a představy, které v daném kontextu vnímají jako platné, ale které sami neurčují (princip vztahu mezi jednotlivcem a strukturou významů, s níž může pracovat), pro to, aby jimi udrželi nebo zlepšili vlastní pozici v politickém poli. Toto udržení nebo zlepšování vlastní pozice však probíhá za podmínek, které zároveň pozici politických aktérů proměňují.

V prohlášeních všech českých a polských iniciátorů regulace, včetně poslankyně PiS Elżbiety Witek (návrh z roku 2012), ale také dalších aktérů, kteří regulaci podporovali, hraje transparentnost klíčovou roli, jak v rámcování lobbingu jako problému (problémem je netransparentní lobbing), tak ve výběru nástrojů regulace (registr lobbistů, vykazovací povinnosti). Konkrétně tedy návrhy vypadají navzájem velmi podobně, a to i v případech, kdy jinak strana iniciátorů regulace prosazuje spíše etatistické a intervencionistické pojetí veřejné politiky (PiS). Jediný zásadní rozdíl mezi návrhem strany PiS a ostatními návrhy spočívá v neuvedení jediného odkazu na podobné registry lobbistů na úrovni institucí EU či v zahraničí, ačkoliv tak jako každý jiný, vznikl i návrh PiS po provedení srovnání existujících regulací jinde ve světě (rozhovor s poslankyní PiS Elżbietou Witek). Absenci odkazu na zahraniční vzory zde lze chápat jako zamlčení inspirace zahraničními vzory pro zachování ideologicky konsistentního obrazu strany.

Na transparentnosti jako rámcování problému lobbingu i jeho řešení tedy panuje všeobecná shoda, a v jejím rámci se akorát veřejní aktéři usilují vyjednat co nejmenší dopad možné regulace na vlastní práci. Neshoda se tedy týká zejména toho, koho by transparentnost měla vystavit veřejné kontrole. Zatímco nevládní protikorupční organizace, které regulaci podporují, ji chápou jako nástroj symetrické kontroly soukromých i veřejných aktérů, tito se snaží prosadit interpretaci stejných nástrojů jako kontroly soukromých aktérů. Konkrétně takovou situaci vyjednávání analyzujeme na základě pozorování „expertních kulatých stolů“ o

regulaci lobbyingu, které se na jaře 2011 uskutečnily na půdě Parlamentu ČR⁴⁷. Jestliže pak političtí aktéři na vykazovací povinnosti přistupují, pak pouze v tom smyslu, že mají umožnit kontrolu pravdivosti a úplnosti informací vykazovaných lobbisty. Jeden z iniciátorů prvního českého návrhu zákona o lobbyingu, Jeroným Tejc, tak zprávy o kontaktech s lobbisty chápe jako „čestné prohlášení“ poslance (rozhovor s Jeronýmem Tejcem), tedy zpráva, která nemá být předmětem kontroly, ale je spíše projevem vůle poslance spolupracovat na kontrole jiných, označených jako „lobbisté“.

V textech návrhů regulace se pak také objevují ustanovení, která konkretizují chápání kontroly, kterou regulace zavádí, jako zcela asymetrické. Český návrh zákona z května 2009 tak například obsahuje článek, opakující se v obou následujících českých návrzích, podle kterého „osoba, která vykoná lobbistický kontakt, je povinna před jeho vykonáním oznámit lobbované osobě, že jde o lobbistický kontakt. Pokud o to lobbovaná osoba požádá, je osoba, která vykoná lobbistický kontakt, povinna tuto skutečnost potvrdit písemně“ (Sobotka a Tejc 2009, § 3; Úřad vlády ČR 2012, § 4). Dalším takovým ustanovením je explicitní vyjádření „práva [lobbovaného] odmítnout styk s lobbistou“ (Úřad vlády ČR 2012, § 7). Jakkoliv by se mohlo zdát nadbytečné, protože zřejmé, je do návrhu zákona zahrnuto a v připomínkovacím řízení jej dokonce ministerstvo zahraničních věcí navrhuje doplnit o zmínku o možnosti úřadu veřejně ohlásit, že lobbying v určitých otázkách nebude až do odvolání možný⁴⁸.

***

Transparentnost se ale prosazuje napříč politickým spektrem a napříč různými skupinami soukromých i veřejných aktérů jako součást identifikace problému (nedostatek transparentnosti) i jeho řešení (posílení transparentnosti). V rámci konsenzu se však nadále každý z aktérů snaží udržet si vlastní postavení. Transparentnost se tak stává relativně novou součástí „normativní gramatiky“, na jejímž pozadí se tyto konflikty odehrávají a v tomto smyslu také proměňuje jejich referenční rámec.

---

⁴⁷ Organizované think-tankem Respekt Institut ve spolupráci s poslankyní Lenkou Andrášovou (Věci veřejné), za podpory Sociologického ústavu AV ČR, Nadace OSF a norského a amerického velvyslanectví.

⁴⁸ „V případě odmítnutí styku s konkrétním lobbistou nebo lobbyingu na dané téma na delší dobu se učiní příslušný zápis u vedoucího úřadu, který bude lobbistům veřejně přístupný, a odmítnutí budou povinni lobbisté respektovat“, zásadní připomínky ministerstva zahraničních věcí v mezirezortním připomínkovacím řízení k návrhu zákona o lobbyingu, 2012.

Závěr

Cílem této dizertace bylo ukázat na záměrně úzce vymezeném předmětu zkoumání, jak se vyvíjí definice symbolické hranice mezi veřejnou a soukromou sférou. Tímto předmětem zde byla konstrukce lobbingu jako problému veřejné politiky, která se pro tento účel jevila být vhodná, neboť se kolem ní všude, kde se dostává na politickou agendu, krystalizuje práce spočívající v kategorizaci a rekategorizaci aktérů zapojených do tvorby zákona. Na tomto předmětu zkoumání jsme také ukázali, o jaké širší tendence se tato symbolická práce v případě regulací lobbingu opírá: o proměnu způsobů regulace státem směrem k méně intervencionistickým a více proceduralistickým veřejným politikám (Lascoumes 1996), o transnacionální cirkulaci nástrojů veřejné politiky založených na transparentnosti, a také inkorporaci logiky skandálního odhalení „skutečné“ reality (Boltanski 2012) do metod soupeření mezi politickými aktéry.

Práce se zaměřila na z hlediska komparace dva velmi podobné případy, Polsko a Českou republiku, a sestává ze tří částí: v první ukazuje, pro jak různé způsoby využití meziprostoru politiky a ekonomiky je lobbying společným jménem, a jak se snaha některých aktérů v tomto meziprostoru o získání uznání a profesního statusu přelévá v požadavek po politické legitimitě. Druhá část se věnuje konstrukci lobbingu jako problému veřejné politiky, a to sledující analytické schéma představené Johnem Kingdonem pro analýzu nastolování problémů na agendu *problem, politics et policy* (Kingdon 1995). Poslední část pak ukazuje, jaké dělící linie se objevují v debatách v rámci pokusů o regulaci lobbingu v parlamentech i v rámci exekutivy.

Hlavním přínosem této práce ke zkoumání způsobů, jakými se symbolická hranice veřejné a soukromé sféry produkuje a reprodukuje spočívá v tom, že ukazuje, do jaké míry jsou tyto změny nezamýšleným důsledkem defenzivních strategií dotčených aktérů, jak veřejných aktérů, tak lobbistů konzultantů. Političtí aktéři se do regulací lobbingu pouštějí většinou ve snaze reagovat na politické skandály, které ohrožují jejich vlastní prestiž. Lobbisté pak monopol veřejných činitelů na tvorbu zákonů a obhajobu veřejného zájmu zpochybňují v rámci snahy zlepšit svoji profesní pozici definovanou silnou pragmatickou a symbolickou závislostí na veřejné sféře. Změny normativního kontextu, v němž tyto defenzivní strategie získávají konkrétní podobu, pak vysvětlují, že tyto strategie nevedou k reprodukci symbolické hranice mezi veřejnou a soukromou sférou podle tradičních kategorií reprezentativní demokracie. V kontextu širších proměn, jejichž zkoumání přesahuje možnosti této práce, se pak tyto strategie potkávají ve vyjednávání o nové podobě této hranice, spíše než o jejím obnovení. Proměna statusu veřejných i soukromých aktérů v politice se ukazuje být produktem jejich

snahy o udržení/zlepšení vlastního statusu, v podmínkách proměny možností státu určovat významy, pojmenovávat, povolovat nebo zakazovat, tedy v podmínkách proměny možností symbolické moci státu.

Přílohy

Příloha č.1: Uskutečněné rozhovory s lobbisty konzultanty a s veřejnými činiteli

1. Rozhovory s lobbisty konzultanty

Pokud není uvedeno jinak, všechna jména osob jsou změněna z důvodu anonymizace.

POLSKO

<i>Jméno</i>	<i>Popis pozice v době pohovoru</i>	<i>Datum a místo rozhovoru</i>
Artur Reszka	Seniorní pozice, zakladatel a ředitel agentury sídlící v několika zemích střední Evropy	26.11.2012, 4.12.2012, Varšava (kancelář)
Barbara Gersdorf	Seniorní pozice, partner lobbyingové agentury	3.10.2012, Varšava (kancelář)
Eustachy Rolski	Seniorní pozice, zakladatel a ředitel komunikační a lobbyingové agentury	22.1.2013, Varšava (kavárna)
Janusz Ziemniak	Seniorní pozice, zakladatel a ředitel lobbyingové agentury, expert zaměstnavatelské organizace	29.11.2012, 14.12.2012, Varšava (ústředí zaměstnavatelské organizace)
Jarosław Bobrzowicz	Seniorní pozice, pracuje samostatně	7.12.2012, Varšava (kancelář)
Julia Nurtowicz	Seniorní pozice, zakladatel a ředitel lobbyingové agentury	30.11.2015, Varšava (kancelář)
Maciej Łaski	Seniorní pozice, pracuje samostatně	9.12.2014, Varšava (kavárna)
Stefan Kulczyk	Seniorní pozice, pracuje samostatně	30.11.2015, Varšava (kavárna nákupního centra na předměstí)
Wincenty Faber	Seniorní pozice, zakladatel a ředitel lobbyingové agentury	30.11.2015, Varšava (lobby hotelu)

ČESKÁ REPUBLIKA

<i>Jméno</i>	<i>Popis pozice v době pohovoru</i>	<i>Datum a místo rozhovoru</i>
Daniel Vrána	Seniorní pozice, právník, partner v advokátní kanceláři, která také lobbuje	4.10.2011, Praha (kavárna)
Ivan Dymeš	Seniorní pozice, lobbistická agentura, předtím PR agentura	16.5.2011, Praha (kavárna)
Jaroslav Zapletal	Seniorní pozice, ředitel pražské pobočky střeoevropské lobbyingové agentury	2.5.2011, Praha (kavárna), 7.5.2015, 6.5.2016, 12.5.2017 (konference)
Karel Mareš	Seniorní pozice, spoluzakladatel a zaměstnanec lobbyingové agentury	3.5.2011, Praha (kancelář)
Lenka Kužilková	Seniorní pozice, odpovědný za lobbování v národních záležitostech v organizaci zaměstnavatelů	20.9.2011, Praha (kancelář)

Martina Demlová	Seniorní pozice, mezinárodní PR a lobbingská agentura	15.5.2014, (kancelář)	Praha
Michal Motl	Juniorní pozice, pražská pobočka středoevropské lobbingské agentury	19.5.2011, (kancelář)	Praha
Pavel Zábrana	Seniorní pozice, ředitel pro veřejnoprávní činnost agentury pro styk s veřejností a lobbingu	27.9.2011, (kancelář)	Praha
Peter Wilby	Seniorní pozice, ředitel pro veřejnoprávní činnost ve středoevropském regionu pro PR a lobbingskou agenturu	20.5.2014, (kancelář)	Praha

2. Rozhovory s veřejnými činiteli zapojenými do pokusů regulovat lobbying

Pokud není uvedeno jinak, všechna jména osob jsou změněna z důvodu anonymizace.

POLSKO

<i>Jméno</i>	<i>Instituce a postavení v době zapojení do regulace lobbingu</i>	<i>Datum a místo rozhovoru</i>
Antoni Romaszewski	Ministerstvo vnitra a správy (MSWiA), státní úředník	27.11.2015, Varšava (kancelář)
Elżbieta Witek (skutečné jméno)	Sejm, Člen strany práva a spravedlnosti (PiS)	11.12.2014, Varšava (kancelář)
Zástupce MAC	Ministerstvo pro státní správu a digitalizaci (MAC)	10.12.2014, Varšava (kancelář)
Hanna Lubelska	Nadace Batory, specializující se na boj proti korupci	10.12.2014, Varšava (kancelář)
Julia Pitera (skutečné jméno)	Rada ministrů, státní tajemník pro boj proti nesrovnalostem ve správě	21.1.2013, Varšava (kancelář)
Katarzyna Grochowska	Sejm, úřednice kanceláře Sejmu, správkyně rejstříku lobbistů	22.1.2013, Varšava (kancelář)
Wojciech Klukowski	Akademie věd, sociolog	25.10.2017, Varšava (kancelář)

ČESKÁ REPUBLIKA

<i>Jméno</i>	<i>Instituce a postavení v době zapojení do regulace lobbingu</i>	<i>Datum a místo rozhovoru</i>
Eva Julínková	Odbor pro posuzování dopadů regulace, úřad vlády, státní úředník	12.10.2015, Praha (kancelář)
Jan Nejedlý	Odbor Úřadu vlády pro boj proti korupci, advokát specializující se na boj proti korupci	15.11.2017, Praha (kancelář)
Jeroným Tejc (skutečné jméno)	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, člen Sociálně demokratické strany (ČSSD)	19.5.2014, Brno (kancelář)
Jiří Středula	Transparency International Česká republika, analytik	10.11.2015, Praha (kancelář)
Karolína Peake (skutečné jméno)	Vláda, místopředseda vlády a předseda Úřadu vlády pro boj proti korupci (Úřad vlády ČR)	20.5.2015, Praha (kavárna)

Vladimír Sova	Ministerstvo vnitra, Centrum pro analýzu a prognózu	16.7.2014, (kavárna)	Praha
---------------	---	-------------------------	-------

3. Další rozhovory

<i>Jméno</i>	<i>Instituce a postavení</i>	<i>Datum a místo rozhovoru</i>
Alberto Tévez	OCDE, Oddělení pro integritu ve veřejném sektoru	20.6.2014, Paříž (kancelář)
Damian A. Zaczek (POL, skutečné jméno)	Časopis <i>Decydent</i> , zakladatel a šéfredaktor	3.11.2012, Varšava (doma)
Katarzyna Kalwas (POL)	Univerzita ve Varšavě, přednášející	4.10.2012, 2.12.2014, Varšava (kavárna)
Ota Zlámal (CZ)	Pražská prokuratura, prokurátor specializovaný na boj proti korupci	13.11.2015, Praha (kancelář)

Bibliografie

ABBOTT, Andrew, 1988. *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. 1. vyd. B.m.: University Of Chicago Press.

ABBOTT, Andrew, 2016. Écologies liées : à propos du système des professions. In: Pierre-Michel MENDER, ed. *Les professions et leurs sociologies : Modèles théoriques, catégorisations, évolutions* [online]. Paris: Éditions de la Maison des sciences de l'homme, Colloquium.

BADIE, Bertrand, Dirk BERG-SCHLOSSER a Leonardo MORLINO, 2011. *International Encyclopedia of Political Science*. B.m.: SAGE Publications.

BALME, Richard, Didier CHABANET a Vincent WRIGHT, 2002. *L'action collective en Europe*. Paris: Presses de Sciences Po.

BARKER, Rodney, 1990. *Political Legitimacy and the State*. B.m.: Clarendon Press.

BARKER, Rodney, 2001. *Legitimizing identities : the self-presentations of rulers and subjects*. Cambridge: Cambridge university press.

BAUMGARTNER, Frank R., Jeffrey M. BERRY, Marie HOJNACKI, David C. KIMBALL a Beth L. LEECH, 2009. *Lobbying and policy change: who wins, who loses, and why*. Chicago ; London: University of Chicago Press.

BAUMGARTNER, Frank R. a Beth L. LEECH, 1998. *Basic Interests: The Importance of Groups in Politics and in Political Science*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

BEAUVALLET, Willy a Sébastien MICHON, ed., 2017. *Dans l'ombre des élus : une sociologie des collaborateurs politiques*. Villeneuve d'Ascq: Presses universitaires du Septentrion.

BECKER, Howard Saul, 1977. *Sociological Work: Method and Substance*. B.m.: Transaction Books.

BIGDAY, Maria, 2015. *L'engagement intellectuel sous régime autoritaire : les " think tankers " biélorusses entre expertise et dissidence*. Strasbourg. Thèse de doctorat. Université de Strasbourg. Dostupné z: <http://www.theses.fr/2015STRAG038>

BIRKLAND, Thomas A., 1997. *After Disaster: Agenda Setting, Public Policy, and Focusing Events*. B.m.: Georgetown University Press.

BLUNDO, Giorgio, 2003. Décrire le caché. Autour du cas de la corruption. In: *Pratiques de la description*. Enquête. Paris: Editions EHESS, s. 75–113.

BOLTANSKI, Luc, 2012. *Énigmes et complots: Une enquête à propos d'enquêtes*. Paris: Gallimard.

BOLTANSKI, Luc a Elisabeth CLAVERIE, 2007. Du monde social en tant que scène d'un procès. In: *Affaires, scandales et grandes causes: De Socrate à Pinochet*. Paris: Stock.

BOLTANSKI, Luc a Laurent THÉVENOT, 1991. *De la justification : les économies de la grandeur*. Paris: Gallimard.

BOURDIEU, Pierre, 2001. *Langage et pouvoir symbolique*. Paris: Seuil.

BOURDIEU, Pierre, 2010. *Pravidla umění : geneze a struktura literárního pole*. Brno: Host.

BUTLER, I. a M. DRAKEFORD, 2002. *Social Policy, Social Welfare and Scandal: How British Public Policy is Made*. B.m.: Springer.

CIANCIARA, Agnieszka K., 2012. *Polski lobbying gospodarczy w Unii Europejskiej 2004-2010: perspektywa neoinstytucjonalna*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.

CIANCIARA, Agnieszka K., 2013. Polish Business Lobbying in the EU 2004–2009: Examining the Patterns of Influence. *Perspectives on European Politics and Society*. **14**(1), s. 63–79.

CIEPLEY, David, 2013. Beyond Public and Private: Toward a Political Theory of the Corporation. *American Political Science Review*. **107**(1), s. 139–158.

CIGLER, Allan J. a Burdett A. LOOMIS, ed., 2002. *Interest group politics*. 6th ed. Washington (D.C.): CQ press.

COBB, Roger W. a Charles D. ELDER, 1972. *Participation in American politics: the dynamics of agenda-building*. B.m.: Johns Hopkins University Press.

COEN, David, 2007. Empirical and theoretical studies in EU lobbying. *Journal of European Public Policy* [online]. **14**(3), s. 333–345.

COEN, David a Jeremy RICHARDSON, 2009. *Lobbying the European Union: Institutions, Actors, and Issues*. B.m.: Oxford University Press.

COURTY, Guillaume, 2008. Les contraintes de l'action politique : retours sur la sociologie des groupes d'intérêt d'entrepreneurs. In: Mourad ATTARÇA a Jean-Pierre NIOCHE, ed. *Lobbying et stratégie*.

COURTY, Guillaume, 2017a. Des «hommes de l'ombre». Comment l'encadrement institutionnel du lobbying en France invisibilise les représentants d'intérêt et leur travail. In: *Congrès AFSP 2017*.

COURTY, Guillaume, 2017b. *Le lobbying en France, invention et normalisation d'une pratique politique. Chapitre complémentaire*. [online]. 2017. Dostupné z: http://ceraps.univ-lille2.fr/fileadmin/user_upload/enseignants/Courty/Le_Lobbying_en_France_donnees_codage_s_methodes.pdf.

COURTY, Guillaume, 2018. *Le lobbying en France, invention et normalisation d'une pratique politique*. Bruxelles: P.I.E. Peter Lang.

COURTY, Guillaume a Hélène MICHEL, 2012. Groupes d'intérêt et lobbyistes dans l'espace politique européen : des permanents de l'eurocratie. In: Didier GEORGAKAKIS, ed. *Le champ*

de l'Eurocratie. *Une sociologie politique du personnel de l'UE*. Etudes politiques. Paris: Economica, s. 213–240.

COURTY, Guillaume a Marc MILET, 2017. Réguler pour (dé)légitimer ? Genèse et usages de l'encadrement institutionnel du lobbying en France. In: *Congrès de l'AFSP 2017*.

CUTLER, A. Claire, Virginia HAUFLE a Tony PORTER, 1999. *Private Authority and International Affairs*. B.m.: SUNY Press.

CZUB, Jarosław Filip, 2012. *Lobbing grup biznesu w Unii Europejskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Poltext. Europeistyka.

ČTK a Jan WIRNITZER, 2010. Za „pět na stole v českých" má Doležel na třetí pokus dostat pět let. *iDNES.cz* [online]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/za-pet-na-stole-v-ceskych-ma-dolezel-na-treti-pokus-dostat-pet-let-phn-/domaci.aspx?c=A101129_133223_krimi_jw

DAKOWSKA, Dorota, 2007. Des experts en démocratisation face aux change-ments révolutionnaires : le cas des fondations politiques allemandes. *Revue d'études comparatives Est-Ouest* [online]. **38**(1), s. 5–28.

DAKOWSKA, Dorota, 2014. *Le pouvoir des fondations : Des acteurs de la politique étrangère allemande*. Rennes: PU Rennes.

DE BLIC, Damien a Cyril LEMIEUX, 2005. Le scandale comme épreuve. *Politix* [online]. **71**(3), s. 9–38. ISSN 0295-2319.

DESZCZYŃSKI, Przemysław, 2005. Rozwój lobbingu w Polsce. *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*. **LXVII**(4), s. 207–221.

DOBRY, Michel, 2009. *Sociologie des crises politiques: la dynamique des mobilisations multisectorielles*. 3e éd. revue et augmentée d'une préface inédite. Paris: Presses de la Fondation nationale des sciences politiques.

DONAHUE, John D. a Richard J. ZECKHAUSER, 2006. Public-private collaboration. In: Michael MORAN, Martin REIN a Robert E. GOODIN, ed. *The Oxford Handbook of Public Policy*. New York: Oxford University Press, s. 496–525.

DUBAR, Claude, 2016. Sociologie des groupes professionnels en France : un bilan prospectif. In: Pierre-Michel MENDER, ed. *Les professions et leurs sociologies : Modèles théoriques, catégorisations, évolutions* [online]. Paris: Éditions de la Maison des sciences de l'homme, Colloquium [vid. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://books.openedition.org/editionsmsmh/5723>

DUBAR, Claude, Pierre TRIPIER a Valérie BOUSSARD, 2015. *Sociologie des professions* [online]. Paris: Armand Colin. U. Dostupné z: <http://www.cairn.info/sociologie-des-professions--9782200603021.htm>

EVANS, Mark, 2009. Policy transfer in critical perspective. *Policy Studies* [online]. **30**(3), s. 243–268.

EYMERI-DOUZANS, Jean-Michel, 2015. Le ministre n'est plus une personne physique. In: Jean-Michel EYMERI-DOUZANS, Xavier BIOY a Stéphane MOUTON, ed. *Le règne des entourages*. Paris: Presses de Sciences Po (P.F.N.S.P.), s. 553–598.

EYMERI-DOUZANS, Jean-Michel, Xavier BIOY a Stéphane MOUTON, ed., 2015. *Le règne des entourages*. Paris: Presses de Sciences Po (P.F.N.S.P.).

FAVAREL-GARRIGUES, Gilles, 2009. Présentation. *Droit et société*. n° 72(2), s. 273–284.

FIALA, Petr, ed., 2009. *Evropeizace zájmů. Politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

FLIFLET, Anna, 2017. *The elusive professionalisation of political counsel : a study of prime ministerial advisers in democratised Poland (1989-2014)* [online]. Paris [vid. 2018-05-22]. Paris, Institut d'études politiques. Dostupné z: <http://www.theses.fr/2017IEPP0034>

FOUCAULT, Michel, 1994. L'oeuil du pouvoir. In: *Dits et Ecrits 1954-1988*. Paris: Gallimard.

FRANÇOIS, Abel a Nicolas SAUGER, 2006. Groupes d'intérêt et financement de la vie politique en France. *Revue française de science politique* [online]. 56(2), s. 227–254.

FRANÇOIS, Bastien, 1992. Le président, pontife constitutionnel. Charisme d'institution et construction juridique du politique. In: Bernard LACROIX a Jacques LAGROYE, ed. *Le Président de la République: usages et genèses d'une institution*. Paris: Presses de la FNSP, s. 303–332.

FRIDENSON, Patrick, 1996. Les liens entre la société et l'entreprise: trois perspectives, Abstract. *Le Mouvement Social*. (175), s. 3–6.

FUNG, Archon, Mary GRAHAM a David WEIL, 2008. *Full Disclosure: The Perils and Promise of Transparency*. 1 edition. New York: Cambridge University Press.

GADOMSKI, Witold, 2004. Raport o stanie afer. *Gazeta Wyborcza*. 278. vyd. 18.

GAINSBOROUGH, Juliet F., 2009. Scandals, Lawsuits, and Politics: Child Welfare Policy in the U. S. States. *State Politics & Policy Quarterly*. 9(3), s. 325–355.

GALGÓCZI, Béla, Jan DRAHOKOUPIL a Magdalena BERNACIAK, 2015. *Foreign investment in eastern and southern Europe after 2008.: Still a lever of growth?* B.m.: ETUI.

GARRIGUES, Jean, 1997. *La République des hommes d'affaires: 1870-1900*. Paris: Editions Aubier.

GENDRON, Corinne, 2014. L'entreprise citoyenne comme utopie économique : vers une redéfinition de la démocratie ? *Lien social et Politiques* [online]. (72).

GEORGAKAKIS, Didier, 2002. Introduction. L'Europe sur le métier: pour une sociologie politique de la construction européenne. In: *Les métiers de l'Europe politique*. Strasbourg: Presses Universitaires de Strasbourg, s. 9–32.

GEORGAKAKIS, Didier, 2008. La sociologie historique et politique de l'Union européenne : un point de vue d'ensemble et quelques contre points. *Politique européenne*. 25(2), s. 53–85.

GEORGAKAKIS, Didier, ed., 2012. *Le champ de l'Eurocratie: Une sociologie politique du personnel de l'UE*. Paris: Economica.

- GOFFMAN, Erving, 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. 1. vyd. B.m.: Anchor.
- GRAY, Virginia a David LOWERY, 1996. *The Population Ecology of Interest Representation: Lobbying Communities in the American States*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- GREEN, Jessica F., 2013. *Rethinking Private Authority: Agents and Entrepreneurs in Global Environmental Governance*. Princeton: Princeton University Press.
- GROSSMAN, Emiliano a Sabine SAURUGGER, 2006. Les groupes d'intérêt au secours de la démocratie ? *Revue française de science politique* [online]. **56**(2), s. 299-321.
- GUILHOT, Nicolas, 2001. Les professionnels de la démocratie: Logiques militantes et logiques savantes dans le nouvel internationalisme américain. *Actes de la recherche en sciences sociales* [online]. **139**(1), s. 53-65.
- HALL, Rodney Bruce a Thomas J. BIERSTEKER, ed., 2002. *The Emergence of Private Authority in Global Governance*. B.m.: Cambridge University Press.
- HANSJÜRGENS, Bernd, 2000. Symbolische Umweltpolitik – eine Erklärung aus Sicht der Neuen Politischen Ökonomie. In: Bernd HANSJÜRGENS a Gertrude LÜBBE-WOLFF, ed. *Symbolische Umweltpolitik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, s. 144-182.
- HART, David M., 2004. "BUSINESS" IS NOT AN INTEREST GROUP: On the Study of Companies in American National Politics. *Annual Review of Political Science* [online]. **7**(1), 47-69.
- HART, David M., 2008. *The Political Theory of the Firm* [online]. SSRN Scholarly Paper ID 1406640. Rochester, NY: Social Science Research Network [vid. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://papers.ssrn.com/abstract=1406640>
- HASSENTEUFEL, Patrick, 2005. De la comparaison internationale à la comparaison transnationale. *Revue française de science politique* [online]. **55**(1), s. 113-132.
- HASSENTEUFEL, Patrick a Jacques de MAILLARD, 2013. Convergence, transferts et traduction. *Gouvernement et action publique*. n° **3**(3), s. 377-393.
- HEIDENHEIMER, Arnold J. a Michael JOHNSTON, ed., 2001. *Political Corruption: Concepts and Contexts*. 3rd edition. New Brunswick, N.J: Transaction Publishers.
- HEINZ, John P., Edward O. LAUMANN, Robert L. NELSON a Robert H. SALISBURY, 1993. *The Hollow Core: Private Interests in National Policy Making*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- HÉRITIER, Adrienne, 2002. New Modes of Governance in Europe: Policy Making without Legislating? In: *Reihe Politikwissenschaft*. Wien: Institut für Höhere Studien (IHS), Wien.
- HEURTAUX, Jérôme, 2017. *La démocratie par le droit*. Paris: Presses de Sciences Po (P.F.N.S.P.).
- HUGHES, Everett Cherrington, 1958. *Men and their work*. Westport, Conn.: Free Press.

CHAMPION, Emmanuelle a Corinne GENDRON, 2005. De la responsabilité sociale à la citoyenneté corporative: L'entreprise privée et sa nécessaire quête de légitimité. *Nouvelles pratiques sociales* [online]. **18**(1), s. 90–103.

CHAMPY, Florent, 2009. *La Sociologie des Professions*. 1re vyd. B.m.: Presses Universitaires de France - PUF. I

CHARBONNEAUX, Juliette, 2015. *Les deux corps du Président ou comment les médias se laissent séduire par le peuple* [online]. Paris: Les petits matins.

JASIECKI, Krzysztof, 2000. Lobbying gospodarczy w Polsce. *Studia Socjologiczne*. (4), s. 35–67.

JASIECKI, Krzysztof, 2002. *Elita biznesu w Polsce: drugie narodziny kapitalizmu*. Warszawa: Wydaw. Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

JASIECKI, Krzysztof, ed., 2011. *Grupy interesu i lobbying: polskie doświadczenia w unijnym kontekście: praca zbiorowa*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

JASIECKI, Krzysztof, Małgorzata MOŁĘDA-ZDZIECH a Urszula KURCZEWSKA, ed., 2000. *Lobbying: sztuka skutecznego wywierania wpływu*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.

JEANNENEY, Jean-Noël, 1984. *L'argent caché: milieux d'affaires et pouvoirs politiques dans la France du XXe siècle*. 2e éd. Paris: Seuil. Points.

JEANNENEY, Jean-Noël, 2004. *François de Wendel en République: l'argent et le pouvoir 1914-1940*. Nouv. éd. rev. Paris: Perrin.

JEANPIERRE, Laurent a Olivier ROUEFF, ed., 2014. *La culture et ses intermédiaires: dans les arts, le numérique et les industries créatives*. Paris: Éditions des archives contemporaines.

JOBERT, Bruno, 2004. Une approche dialectique des politiques publiques: l'héritage de L'État en action. *Pôle Sud*. **21**(1), s. 43–54.

JOBERT, Bruno a Pierre MULLER, 1987. *L'État en action: politiques publiques et corporatismes*. Paris: Presses universitaires de France. Recherches politiques.

JORDAN, A. G., ed., 1991. *The Commercial lobbyists: politics for profit in Britain*. Aberdeen: Aberdeen University Press.

JORDAN, A. G. a William A. MALONEY, 2007. *Democracy And Interest Groups: Enhancing Participation?* B.m.: Palgrave MacMillan.

JUST, Petr a Jakub CHARVÁT, 2017. Business-Firm Parties and the Czech Party System after 2010. *Politics in Central Europe* [online]. **12**(3), s. 83–110.

KALENSKÁ, Renata, 1998. Zeman varoval ČSSD před kariéristy. *Lidové noviny*, 19.10.1998, s. 2.

KANTOROWICZ, Ernst Hartwig, 1997. *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology*. B.m.: Princeton University Press.

KERSH, Rogan, 2002. Corporate Lobbyists as Political Actors: A View from the Field. In: Allan J. CIGLER a Burdett A. LOOMIS, ed. *Interest Group Politics*. Washington: CQ Press, s. 225–248.

KINGDON, John W., 1995. *Agendas, Alternatives, and Public Policies, Update Edition, with an Epilogue on Health Care*. 2 edition. Boston: Little, Brown.

KITSCHOLT, Herbert P., 1986. Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science* [online]. **16**(01), s. 57–85.

KOLLMANNOVÁ, Denisa Kasl a Anna MATUŠKOVÁ, 2014. Public affairs in the Czech Republic: an exploratory study of the current situation. *Journal of Public Affairs* [online]. **14**(1), s. 54–66.

KOPEČEK, Lubomír a Petra SVAČINOVÁ, 2015. Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě. *Středoevropské politické studie* [online]. **17**(2), s. 178–211.

KORNECKI, Lucyna, 2006. Foreign Direct Investment (FDI) in the Polish Economy: A Comparison with Central and Eastern Europe (CEE) Countries. *Problems and Perspectives in Management*. **4**(3), s. 5–14.

KROUPA, Aleš a Zdeňka MANSFELDOVÁ, 2006. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: SLON.

KROUPA, Aleš a Zdeňka MANSFELDOVÁ, ed., 2008. *Proměny reprezentace zájmů po vstupu do Evropské unie*. Praha: SLON.

KURCZEWSKA, Urszula, 2011. *Lobbing i grupy interesu w Unii Europejskiej. Proces konsolidacji systemu*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.

LAGROYE, Jacques, 1994. Être du métier. *Politix* [online]. **7**(28), s. 5–15.

LAGROYE, Jacques, Bastien FRANÇOIS a Frédéric SAWICKI, 2012. *Sociologie politique*. Édition : 6e édition revue et augmentée. Paris: Dalloz-Sirey.

LASCOUMES, Pierre, 1996. Rendre gouvernable: de la « traduction » au « transcodage ». L'analyse des processus de changement dans les réseaux d'action publique. In: CURAPP *La gouvernabilité*. Paris: PUF.

LASCOUMES, Pierre, 1997. *Élites irrégulières: Essai sur la délinquance d'affaires*. Paris: Gallimard.

LASCOUMES, Pierre, 2011. *Une démocratie corruptible: Arrangements, favoritisme et conflits d'intérêts*. Paris: Seuil.

LASCOUMES, Pierre a Patrick LE GALÈS, 2012. *Sociologie de l'action publique*. 2. vyd. Paris: Armand Colin.

LAURENS, Sylvain, 2015. *Les courtiers du capitalisme: Milieux d'affaires et bureaucrates à Bruxelles*. Marseille: Agone.

- LEDENEVA, Alena, 2008. Blat and Guanxi: Informal Practices in Russia and China. *Comparative Studies in Society and History* [online]. **50**(1), s. 118–144.
- LEMERCIER, Claire, 2003. *Un si discret pouvoir : Aux origines de la chambre de commerce de Paris 1803-1853*. Paris: La Découverte.
- LEMERCIER, Claire, 2011. Un modèle de corégulation né au XIXe siècle. *Constructif* [online]. (30). Dostupné z: http://www.constructif.fr/bibliotheque/2011-11/un-modele-de-coregulation-ne-au-xix-sup-e-sup-siecle.html?item_id=3115
- MACHELSKI, Zbigniew a Lech RUBISZ, 2003. *Grupy interesu teorie i dzialanie*. B.m.: Wydawn. Adam Marszałek.
- MARCH, James G. a Johan P. OLSON, 1983. Organizing Political Life: What Administrative Reorganization Tells Us about Government. *American Political Science Review* [online]. **77**(02), s. 281–296. ISSN
- MATTEN, Dirk, 2003. Symbolic politics in environmental regulation: corporate strategic responses. *Business Strategy and the Environment* [online]. **12**(4), s. 215–226.
- MAZEY, Sonia a Jeremy RICHARDSON, 1993. *Lobbying in the European Community*. B.m.: Oxford University Press, USA.
- MAZUREK, Robert, 2002. Z życia koalicji. *Wprost* (36).
- MCMENAMIN, Iain, 2004. Parties, promiscuity and politicisation: Business-political networks in Poland. *European Journal of Political Research* [online]. **43**(4), s. 657–676.
- MCMENAMIN, Iain a Roger SCHOENMAN, 2007. Together Forever? Explaining Exclusivity in Party-Firm Relations. *Political Studies*. **55**, s. 153–173.
- MICHEL, Hélène, 2005. Introduction. Un groupe en pratiques, les pratiques d'un groupe. In: *Lobbyistes et lobbying de l'Union européenne*. Strasbourg: Presses Universitaires de Strasbourg, s. 9–21.
- MILLAR, Carla C.J.M. a Denisa HEJLOVÁ, 2013. Public Affairs in CEE: On the way to transparency? In: *International Political Marketing Conference*.
- MINK, Georges a SZUREK Jean-Charles, 1999. *La grande conversion : le destin des communistes en Europe de l'Est*. Paris: Ed. du Seuil. L'épreuve des faits.
- MÜLLER, Karel B., Šárka LABOUTKOVÁ a Petr VYMĚTAL, 2010. *Lobbing v moderních demokraciích*. Praha: Grada Publishing a.s.
- NAY, Olivier a Andy SMITH, ed., 2002a. *Le Gouvernement du compromis. Courtiers et généralistes dans l'action politique*. Paris: Economica.
- NAY, Olivier a Andy SMITH, 2002b. Les intermédiaires en politique. Médiation et jeux d'institution. In: Olivier NAY a Andy SMITH, ed. *Le Gouvernement du compromis. Courtiers et généralistes dans l'action politique*. Paris: Economica, s. 1–21.

NEWMARK, Adam J., 2005. Measuring State Legislative Lobbying Regulation, 1990-2003. *State Politics & Policy Quarterly*. **5**(2), s. 182–191.

OCDE, A.P. Pross, 2007. *Lobbying: Models for regulation*. 2007. B.m.: OCDE.

ODS - OTVÍRÁ SE PROSTOR PRO KORUPCI, 1998. ODS - Otvírá se prostor pro korupci. *Hospodářské noviny*. s. 3.

OFFENSTADT, Nicolas, Luc BOLTANSKI, Elisabeth CLAVERIE a Stéphane Van DAMME, 2007. *Affaires, scandales et grandes causes : De Socrate à Pinochet*. Paris: Stock.

OFFERLÉ, Michel, 1998. *Sociologie des groupes d'intérêt*. Édition : 2ème édition. Paris: Montchrestien.

OLSON, Mancur, 1982. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. B.m.: Yale University Press.

OZYMY, Joshua, 2013. Keepin' on the Sunny Side: Scandals, Organized Interests, and the Passage of Legislative Lobbying Laws in the American States. *American Politics Research* [online]. **41**(1), s. 3–23.

PARADEISE, Catherine, 1988. Les professions comme marchés du travail fermés. *Sociologie et sociétés* [online]. **20**(2), s. 9–21.

PARK, Robert E., 1928. Human Migration and the Marginal Man. *American Journal of Sociology*. **33**(6), s. 881–893.

PETERS, Anne, Lucy KOECHLIN, Till FÖRSTER a Gretta Fenner ZINKERNAGEL, ed., 2009. *Non-State Actors as Standard Setters*. B.m.: Cambridge University Press.

PHÉLIPPEAU, Éric, 2013. Le financement de la vie politique française par les entreprises 1970-2012, The Financing of the French Political Life by Corporate Donations 1970-2012. *L'Année sociologique* [online]. **63**(1), s. 189–223.

PHÉLIPPEAU, Éric a Pascal RAGOUET, 2007. Argent et politique. *Revue française de sociologie* [online]. **48**(3), s. 519–554.

PISHCHIKOVA, Katerina, 2006. *Lost in translation. USAID assistance to democracy building in post-communist Ukraine*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

RAGARU, Nadège, 2006. Quelques remarques sur les échanges de services et l'appropriation de l'ordre politique en Bulgarie communiste. In: Sandrine KOTT, Martine MESPOULET a Antoine ROGER, ed. *Le postcommunisme dans l'histoire*. Bruxelles: Éditions de l'Université de Bruxelles, s. 51–62.

RAYNER, Hervé, 2007. *Dynamique du scandale : De l'affaire Dreyfus à Clearstream*. Paris: Editions Le Cavalier Bleu.

RHODES, R. A. W., 1997. *Understanding governance: policy networks, governance, reflexivity, and accountability*. Buckingham; Philadelphia: Open University Press.

ROGIN, Michael Paul, 1979. The King's Two Bodies: Abraham Lincoln, Richard Nixon, & Presidential Self-Sacrifice. *The Massachusetts Review*. **20**(3), s. 553–573.

SAURUGGER, Sabine, 2004. *Européaniser les intérêts. Les groupes d'intérêts économiques et l'élargissement de l'Union européenne*. Paris: L'Harmattan.

SCOTT, James M., 1999. Transnationalizing democracy promotion: the role of Western political foundations and think-tanks: the role of Western political foundations and think-tanks. **6**(3), Democratization, s. 146–170.

SCHARPF, Fritz, 1999. *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford, New York: Oxford University Press.

SCHNEIDER, Jiří, 2007. *Lobbying and interest representation: a textbook: prepared for the course on „The role of state and non-state actors in promoting interests abroad (with special focus on the EU)” Masaryk University*. 1. vyd. Brno: International Institute of Political Science of Masaryk University. Studium pro praxi.

SCHOENMAN, Roger, 2005. Captains or Pirates? State-Business Relations in Post-Socialist Poland. *East European Politics & Societies* [online]. **19**(1), s. 40–75.

SŁAWIK, Anna, 2009. *Lobbying w strategiach przedsiębiorstw: pięć ciekawych analiz przypadków*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

SMITH, Michael a PROKEŠ, ed., 2013. *Regulace lobbingu v České republice. Od myšlenky ke konceptu a implementaci*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.

SMOLEŃSKI, Paweł, 2002. Ustawa za łapówkę czyli przychodzi Rywin do Michnika. *Gazeta Wyborcza*. (300), 27.12.2002, s.3.

SOBOTKA, Bohuslav a Jeroným TEJC, 2009. *Návrh zákona o lobbingu* [online]. 2009. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=832&CT1=0>

SOKÓŁ, Grzegorz, 2003. Lobbyści do lobby. *Gazeta Wyborcza*, (287) s. 7.

STARK, David, 1991. Path Dependence and Privatization Strategies in East Central Europe. *East European Politics and Societies* [online]. **6**(1), 17–54.

STARK, David a Laszlo BRUSZT, 1998. *Postsocialist Pathways: Transforming Politics and Property in East Central Europe*. B.m.: Cambridge University Press.

STENNING, Alison a Kathrin HÖRSCHELMANN, 2008. History, Geography and Difference in the Post-socialist World: Or, Do We Still Need Post-Socialism? *Antipode* [online]. **40**(2), s. 312–335.

STIGLER, George J., 1975. *Citizen and the State: Essays on Regulation*. Chicago: University of Chicago Press.

STONE, Diane, 2012. Transfer and translation of policy. *Policy Studies* [online]. **33**(6), s. 483–499.

STREECK, Wolfgang, 2014. *Du temps acheté: la crise sans cesse ajournée du capitalisme démocratique*. Paris: Gallimard.

SUBOTIĆ, Małgorzata, 2007. Dwie twarze Julii Pitery. *Rzeczpospolita*.

THOMPSON, John B., 2000. *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. 1 edition. Cambridge : Malden, MA: Polity.

TILLY, Charles, 1985. War Making and State Making as Organized Crime. In: Peter EVANS, Dietrich RUESCHMEYER a Theda SKOCPOL, ed. *Bringing the State Back In*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 169–187.

TULLOCK, Gordon, 2005. *The rent-seeking society*. Indianapolis: Liberty Fund. The Selected Works of Gordon Tullock, v. 5.

TULMETS, Elsa, 2014. L'exportation des normes « molles » dans la politique extérieure de l'UE. *Politique européenne*. 4(46), s. 34–58.

ÚŘAD VLÁDY ČR, 2012. *Zákon o lobbingu*. 21. září 2012.

VAUCHEZ, Antoine, 2007. Une élite d'intermédiaires. *Actes de la recherche en sciences sociales*. (166–167), s. 54–65.

VEKSLER, Albert, 2015. Diluted regulations—a need to review the theoretical classification of the different lobbying regulatory environments. *Journal of Public Affairs* [online]. 15(1), s. 56–64.

VERDIER, Daniel, 1995. The Politics of Public Aid to Private Industry: The Role of Policy Networks. *Comparative Political Studies* [online]. 28(1), s. 3–42.

VERMEESCH, Griet, 2012. Professional Lobbying in Eighteenth-century Brussels: The Role of Agents in Petitioning the Central Government Institutions in the Habsburg Netherlands. *Journal of Early Modern History* [online]. 16(2), s. 95–119.

VIGOUR, Cécile, 2005. *La comparaison dans les sciences sociales : Pratiques et méthodes*. Paris: Editions La Découverte.

VRIES, Jan de, 1976. *The Economy of Europe in an Age of Crisis, 1600-1750*. B.m.: Cambridge University Press.

WEDEL, Janine R., 2001. *Collision and Collusion: The Strange Case of Western Aid to Eastern Europe*. Updated edition. New York: St. Martin's Griffin.

WIELOWIEYSKA, Dominika, 2005. Sejm woli mętną wodę. *Gazeta Wyborcza*, (86), 14.4.2005, s. 2.

WOLL, Cornelia, 2011. *Le lobbying à rebours : L'influence du politique sur la stratégie des grandes entreprises*. Paris: Les Presses de Sciences Po.

WRABEC, Paweł, 1995. Lobbingiem do Europy. *Gazeta Wyborcza*, 9.6.1995, s. 24.

YANOW, Dvora, 1999. *Conducting Interpretive Policy Analysis*. B.m.: SAGE.

Publikační, akademická a pedagogická činnost

PEDAGOGICKÁ ČINNOST

září 2016-srpen 2018	Odborný asistent (ATER), Univerzita Paris-Sorbonne, bakalářský program středoevropských studií Vyučované kurzy : Europe centrale après 1989 ; Identités et religions en Europe centrale (XIXe et XXe siècles, s Romanem Krakovským) ; Histoire et géographie de l'Europe centrale (XIXe et XXe siècles) ; Histoire de la Pologne au XIXe siècle ; Introduction à l'histoire hongroise, Histoire de la Hongrie au XXe siècle a další.
listopad 2016	Sciences Po Paris / Northwestern University (US), bakalářský cyklus Výuka v rámci kolektivního kurzu " Institutions and Law-Making in the European Union "
červen 2016	Sciences Po Paris École d'été (Summer School) Workshop ke kurzu „ The European Union at a Crossroads: Issues and Policies ” (18 hodin).
říjen 2015 – leden 2016 říjen 2013 - leden 2014	Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav politologie Soukromí aktéři v politice (volitelný kurz v magisterském cyklu)
říjen 2014 – září 2015	Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav politologie Politická sociologie (povinný kurz v bakalářském cyklu)
leden 2012 - leden 2013	College of Europe (kampus v Natolinu, Varšava) Akademický asistent , Katedra evropských interdisciplinárních studií (asistent k desítky různých kurzů)
únor 2011 - září 2011	Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav politologie Úvod do analýzy diskurzu (volitelný kurz v bakalářském cyklu)

STIPENDIA, CENY

2015 - 2016	Doktorské stipendium Platformy CEFRES (Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách), USR 3138 CNRS-MAEDI
2015	Cena Jaroslava Krejčího za rok 2015 pro mladé badatele. Badatelský nadační fond Anny a Jaroslava Krejčích.
2014 - 2015	Grantová agentura Univerzity Karlovy (GA UK)

Výzkumný grant: Lobbying jako profese? *Kontury profesionalizace a institucionalizace lobbying u ve Střední Evropě.*

2010 - 2011

CEFRES (*Centre français de recherche en sciences sociales*, Francouzské centrum pro výzkum v sociálních vědách), CNRS, Praha

Roční stipendium pro mladé frankofonní badatele

PUBLIKAČNÍ ČINNOST

(výtah z OBD)

ČLÁNEK V ČASOPISU

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. 2018 (přijato k publikaci), “Traduire la transparence aux niveaux nationaux: le cas des réglementations du lobbying en Pologne et en République tchèque”, *Politique européenne*.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Inside lobbying regulation in Poland and the Czech Republic: negotiating public and private actors' roles in governance. *Interest Groups & Advocacy*, 2017, 6 (3), 253-271.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Professional lobbyists as representative claim-makers. The cases of Poland and the Czech Republic. *Human Affairs*, 2015, 25 (1), 142-152.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Le lobbying, un vrai métier politique ? : Éléments pour une sociologie des lobbyistes professionnels en Pologne et en République tchèque. *Revue d'Etudes Comparatives Est-Ouest*, 2015, 46 (3), 79-119.

MERKLOVÁ, Kateřina - VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Politika soukromé expertízy. Získávání vlivu v tvorbě politik prostřednictvím odbornosti. *Acta Politologica*, 2015, 2015/7 (2), 156-176.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Politická participace jako nezaújatá angažovanost v díle Hannah Arendtové. *Reflexe*, 2013, 44 (1), 79-98.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Le Groupe de Visegrad, 20 ans d'une alliance à géométrie variable. *Politique étrangère*, 2012, 77 (1), 1-13.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Variace diskursivního pojetí lobbyingu v České republice a implikace pro jeho regulaci. *Politologická revue*, 2011, (2), 75-98.

KAPITOLA V KNIZE

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Deliberativní demokracie: rozpravou za hranice liberální demokracie?. In: ZNOJ, Milan - BÍBA, Jan - VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Demokracie v postliberální konstelaci*. 1 vyd. Praha: Karolinum, 2015, Politeia, s. 89-131.

USPOŘÁDÁNÍ KONFERENCE, WORKSHOPU, VÝSTAVY

MERKLOVÁ, Kateřina - VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Private actors in politics and policy-making: trespassers producing norms?*, mezinárodní workshop organizovaný CEFRESem ve spolupráci se Sociologickým ústavem AV ČR a Ústavem politologie FF UK. Praha, 2016.

MINK, Georges - VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *The Next 20 Years of Visegrad Cooperation*. konference. Bratislava, Slovensko, 2011.

PŘEDNÁŠKA, POSTER

VARGOVČÍKOVÁ, J. *Le scandale comme fabrique de sens et arène de politisation : un cadre d'analyse tridimensionnel appliqué à 'l'affaire Rywin' polonaise*, Workshop « Normes et Transgressions en Europe médiane », GDR Connaissance de l'Europe médiane, 15.-16.6. 2017, CEFRES, Praha.

VARGOVČÍKOVÁ, J. *Legitimacy through transparency, at what cost? The case of lobbying regulations as processes of negotiating private and public actors' public accountability*, ECPR Annual Conference (European Consortium for Political Research), 7.-10.9.2016, Praha.

VARGOVČÍKOVÁ, J. *Faire comme à Bruxelles ? Usages ambivalents de la référence au lobbying auprès des institutions européennes dans les processus de sa réglementation aux niveaux nationaux*, Mezinárodní kolokvium « Lobbying et groupes d'intérêt au cœur du champ européen du pouvoir », 10.-11.3.2016, Laboratoire Triangle, Université Lyon 2 a IEP Lyon.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Inside the Lobbying Regulation Processes in Europe: Negotiating Public and Private Actors Roles in Governance*. přednáška. Annual Conference of the Southern Political Science Association (SPSA), 7.-9.2016, Puerto Rico.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Le lobbying, une vraie carrière ? Sélection et professionnalisation des lobbyistes en Pologne et en République tchèque*. přednáška. Congrès de l'AFSP, 22.-24.6.2015, Aix-en-Provence.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Co znamená regulovat lobbying? Procesy regulace v ČR jako půda pro vyjednávání o rolích a legitimitě veřejných a soukromých aktérů v tvorbě politik*. přednáška. Praha, 2015.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *The stakes of "making visible" in lobbying regulations. The case of attempts at regulating lobbying in the Czech Republic*. přednáška. 4th Global Conference on Transparency Research, 4.-6.6.2015, Università della Svizzera Italiana, Lugano, Švýcarsko, 2015.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Lobbying Regulation in the Czech Republic: Negotiating Public and Private Actors' Roles in Governance*. přednáška. Kongres ICCEES 2015, Makuhari, Japonsko, 2015.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Možnosti empirické analýzy politické legitimacy: mezi normativními a pragmatickými přístupy*. přednáška. 2014, Praha.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *The Professionalization of Lobbying, a Challenge to the Established Patterns of Governance?*. Přednáška. IPSA 2014 World Congress, 19.- 24.7.2014, Montréal, Kanada, 2014.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Professional lobbying, a work of representation between the private and the public sectors*. přednáška. Konference "The transformations of representative democracy. Results and perspectives of empirical research", Université Paris I, Università Degli Studi del Torino, Stanford University, 13.-14.11.2014, Paříž, Francie.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Le lobbying - un vrai métier ? Professionnalisation et légitimation du lobbying en Europe centrale*. Přednáška, Letní škola komparativních metod, CNRS. Biarritz, 2013.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Názor kontra zájem: je Arendtové dichotomie udržitelná pro demokratické pojetí participace?*. Přednáška, Konference "Hannah Arendtová o revoluci aneb smysl (politické) svobody v moderní době 22.5.2012, FF UK, Praha.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Interests vs. Reasons/Interests As Reasons: Overcoming The Dichotomy?*. přednáška nebo poster. Manchester, Velká Británie, 2012.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Perspektivy regulace firemní odpovědnosti ze strany EU*. přednáška nebo poster. Americké centrum v Praze, 2011.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *The patterns and ambivalences of regulating lobbying in Central European countries*. přednáška nebo poster. Methodology Workshop, 6th Interpretive Policy Analysis Conference (IPA) 2011, 23.-25.6.2011, Cardiff, Spojené království.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Discourses Legitimizing Lobbying Regulation: The Cases of the Czech Republic and France*. přednáška nebo poster. Výroční konference Interpretive Policy Analysis (IPA) 2010, 23.-25.6.2010, Grenoble, Francie.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Demokratická společnost v anti-totalitárním liberalismu Claude-a Lefort-a*. přednáška nebo poster. Praha, 2010.

PŘÍSPĚVEK V KONFERENCEČNÍM SBORNÍKU

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Legitimizace lobbingu jako ukazatel proměn v pojetí zdrojů politické legitimacy: příklady České republiky a Francie. In: CABADA, Ladislav - HRICOVÁ, Helena. *IV. Kongres českých politologů Plzeň, 9.-10. 9. 2009*. 1 vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2009, s. 249-265.